

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Serap AKAR

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ BÖLÜMÜ LİSANS VE
LİSANSÜSTÜ PROGRAMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ:
KALKINMA PLANLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2023

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Serap AKAR

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ BÖLÜMÜ LİSANS VE
LİSANSÜSTÜ PROGRAMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ:
KALKINMA PLANLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Ayten YAĞMUR

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2023

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Serap AKAR'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Mustafa KOÇANCI (İmza)

Üye (Danışmanı) : Dr. Öğr. Üyesi Ayten YAĞMUR (İmza)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Şerife DURMAZ (İmza)

Tez Başlığı: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Lisans ve Lisansüstü Programlarının Değerlendirilmesi: Kalkınma Planları Üzerine Bir İnceleme
--

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi :/....../2023

Mezuniyet Tarihi : 24/08/2023

(İmza)
Prof. Dr. Engin KARADAĞ
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Lisans ve Lisansüstü Programlarının Değerlendirilmesi: Kalkınma Planları Üzerine Bir İnceleme” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Serap AKAR

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ

.... / / 2023

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Serap AKAR
Öğrenci Numarası	
Anabilim Dalı	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Dr. Öğr. Üyesi Ayten YAĞMUR
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Lisans ve Lisansüstü Programlarının Değerlendirilmesi: Kalkınma Planları Üzerine Bir İnceleme
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	
Rapor Tarihi	
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %7 Alıntılar dahil: %8
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,	
Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: (X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelerle sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim. Danışman Öğretim Üyesi Unvanı, Adı-Soyadı Dr. Öğr. Üyesi Ayten YAĞMUR İmza	

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ	v
TABLOLAR LİSTESİ	vi
KISALTMALAR LİSTESİ	viii
ÖZET	ix
ABSTRACT	x
TEŞEKKÜR.....	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

EĞİTİM

1.1. Eğitim Nedir.....	3
1.2. Eğitimde Farklılaşma, Eğitimin Amacı ve Önemi.....	4
1.3. Eğitimde Standardizasyon	7
1.3.1. Eğitimde Standartın Önemi	9
1.3.2. Eğitimde Standart Uygulamaları	10
1.3.2.1. İngiltere'nin Eğitimde Standart Uygulamaları.....	10
1.3.2.2. Avustralya Eğitimde Standart Uygulamaları	10
1.3.2.3. Amerika Birleşik Devletleri Eğitimde Standart Uygulamaları	11
1.3.2.4. Türkiye'de Eğitimde Standart Uygulamaları	13
1.4. Eğitim ve Statü.....	13
1.5. Eğitim Tarihi.....	15
1.5.1. Batı Uygarlıklarında Eğitim Tarihi.....	15
1.5.1.1. Felsefe Okulları	17
1.5.1.1.1. Miletos Okulu (İonia).....	17
1.5.1.1.2. Pythagoras	18
1.5.1.1.3. Elea Okulu.....	18
1.5.1.1.4. Sofistler	18
1.5.2. Doğu Uygarlıklarında Eğitim Tarihi	20
1.6. Üniversitelerin Oluşum Süreci.....	21
1.6.1. Üniversite Modelleri.....	26
1.6.1.1. Merkez Modeli	26
1.6.1.2. Araştırma Modeli	27
1.6.1.3. Piyasa Modeli	27
1.7. Osmanlı ve Türkiye'de Eğitim.....	27

1.7.1.	Osmanlı Devleti Eğitimi	29
1.7.1.1.	Tanzimat Dönemi Eğitimi	31
1.7.1.2.	Birinci Meşrutiyet Döneminde Eğitim	34
1.7.1.3.	II. Meşrutiyet Döneminde Eğitim	35
1.7.2.	Türkiye’de Eğitim Tarihi	37
1.8.	Bologna Süreci	38
1.8.1.	Bologna Süreci Temel Bildirgeleri	39
1.8.1.1.	Sorbonne Bildirgesi (1998)	39
1.8.1.2.	Bologna Bildirgesi (1999)	40
1.8.1.3.	Prag Bildirgesi (2001)	40
1.8.1.4.	Berlin Bildirgesi (2003)	41
1.8.1.5.	Bergen Bildirgesi (2005)	41
1.8.1.6.	Londra Bildirgesi (2007)	42
1.8.1.7.	Leuven Bildirgesi (2009)	43
1.8.1.8.	Budapeşte-Viyana Bildirgesi (2010)	44
1.8.1.9.	Bükreş Bildirgesi (2012)	45
1.9.	Türkiye’de Bologna Süreci ve Uygulamaları	45

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYEDE SOSYAL POLİTİKA VE SOSYAL POLİTİKA ÖĞRETİMİ

2.1.	Sosyal Politika Kavramı	49
2.2.	Sosyal Politikanın Hedefleri	51
2.3.	Sosyal Politikanın Türleri	52
2.3.1.	Dar Anlamda Sosyal Politika	52
2.3.2.	Geniş Anlamda Sosyal Politika	53
2.4.	Sosyal Politikanın Dünyada Tarihsel Gelişimi	53
2.5.	Türkiye’de Sosyal Politika Tarihi	55
2.5.1.	Cumhuriyet Öncesi Dönemde Sosyal Politika Tarihi	55
2.5.2.	Cumhuriyet Döneminde Sosyal Politika Tarihi	56
2.6.	Türkiye’de Sosyal Politika Oluşumunun Öncü Ekolleri	58
2.6.1.	Gerhard Kessler	58
2.6.2.	Cahit Talas	60
2.6.3.	Sabahattin Zaim	62

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYEDE VE DÜNYADA ÇEEİ BÖLÜMLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

3.1. Dünya’da ÇEEİ Eğitimi.....	63
3.1.1. ABD ve Kanada ÇEEİ Eğitimi.....	63
3.1.2. İngiltere ÇEEİ Eğitimi.....	68
3.1.3. Çin Halk Cumhuriyeti ÇEEİ Eğitimi	69
3.1.4. İskandinav Ülkeleri ÇEEİ Eğitimi.....	72
3.2. Türkiye’de Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümünün Tarihsel Gelişimi...	74
3.2.1. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Bulunan Üniversiteler	75
3.2.2. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Puan Durumları	75
3.2.3. ÇEEİ Bölümü Genel Kontenjan Durumu	77
3.2.4. ÇEEİ Bölümleri Akademik Personel Durumu	78
3.2.5. ÇEEİ Bölümleri Anabilim Dallarının Mevcut Durumu	80

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İSTANBUL VE ANKARA ÜNİVERSİTELERİ ÇEEİ BÖLÜMLERİNİN KALKINMA PLANLARI BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. Araştırmanın Konusu	82
4.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	82
4.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	83
4.4. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları	83
4.5. Veri Toplama Yöntemleri	84
4.6. Veri Analizi ve Bulgular	91
4.6.1. İstanbul ve Ankara Üniversitesi ÇEEİ Bölümü Ders İçerikleri İncelemesi	91
4.6.1.1. İstanbul Üniversitesi ÇEEİ Bölümü Lisansüstü Ders İçerikleri İncelemesi	99
4.6.1.2. Ankara Üniversitesi ÇEEİ Bölümü Lisansüstü Ders İçerikleri İncelemesi	101
4.6.2. İstanbul Üniversitesi ÇEEİ Bölümü Akademik Kadro İncelemesi	103
4.6.3. Ankara Üniversitesi ÇEEİ Bölümü Akademik Kadro İncelemesi	104
4.6.4. ÇEEİ Bölümleri Üniversite Kuruluş Listesi	105

4.6.5. İstanbul ve Ankara Üniversitesi ÇEEİ Bölümleri Tez İçerikleri İncelemesi	107
SONUÇ	110
KAYNAKÇA.....	115
ÖZGEÇMİŞ	122

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1 Ortaçağ Üniversiteleri Kuruluş Şeması.....	24
Şekil 1.2 Clark'ın Eşgüdüm Üçlemesi	26
Şekil 3.1 Çin Kültür Üniversitesi Çalışma ve İnsan Kaynakları Bölümü Müfredatı	71

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1 Standartlar Organizasyonu Tablosu	11
Tablo 1.2 Standartlar Çerçevesinde Eğitim Karşılaştırması.....	12
Tablo 1.3 Darülfünun-i Osmani Nizamnamesi Şube Dersleri.....	37
Tablo 3.1 Kuruluş Yıllarına Göre, ABD ve Kanada Okullarının Endüstri İlişkileri ya da İnsan Kaynakları Yönetimi Çalışmaları İçin Oluşturulmuş Akademik Birimler.....	64
Tablo 3.2 Michigan Eyalet Üniversitesi İnsan Kaynakları ve Çalışma İlişkileri Bölümü Müfredatı	67
Tablo 3.3 Keele Üniversitesi İnsan Kaynakları Yönetimi Bölümü Dersleri.....	69
Tablo 3.4 ÇEEİ Bölümünün Bulunduğu Üniversiteler.....	75
Tablo 3.5 Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Üniversite Mevcut Taban Puanları	76
Tablo 3.6 2022 yılı Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Kontenjanı.....	77
Tablo 3.7 ÇEEİ Bölümleri Akademik Personel Durumu	79
Tablo 3.8 ÇEEİ Bölümü Anabilim Dalları	80
Tablo 4.1 Beşinci Kalkınma Planı Döneminde (1985-1989) Yükseköğretimde Öğrenci, Öğretmen ve Okullaşma Sayılarına Yönelik Hedefler	86
Tablo 4.2 Altıncı Plan Döneminde (1990-1994) Yükseköğretimde Nüfus, Öğrenci ve Okullaşma Sayılarına Yönelik Hedefler.....	87
Tablo 4.3 Yükseköğretimde Gelişmeler ve Hedefler	90
Tablo 4.4 İstanbul ve Ankara Üniversitesi ÇEEİ Bölümü 2022-2023 1.Sınıf Ders İçerikleri .	93
Tablo 4.5 İstanbul ve Ankara Üniversitesi ÇEEİ Bölümü 2022-2023 2.Sınıf Ders İçerikleri .	94
Tablo 4.6 İstanbul ve Ankara Üniversitesi ÇEEİ Bölümü 2022-2023 3.Sınıf Ders İçerikleri .	95
Tablo 4.7 İstanbul ve Ankara Üniversitesi ÇEEİ Bölümü 2022-2023 4.Sınıf Ders İçerikleri .	96
Tablo 4.8 İstanbul Üniversitesi ÇEEİ Bölümü 2022-2023 Yüksek Lisans Ders İçerikleri.....	99
Tablo 4.9 İstanbul Üniversitesi ÇEEİ Bölümü 2022-2023 Doktora Programı Ders İçerikleri	100
Tablo 4.10 Ankara Üniversitesi ÇEEİ Bölümü 2022-2023 Yüksek Lisans Ders İçerikleri...	101
Tablo 4.11 Ankara Üniversitesi ÇEEİ Bölümü 2022-2023 Doktora Ders İçerikleri	102
Tablo 4.12 İstanbul Üniversitesi ÇEEİ Bölümü Akademik Kadrosu.....	103
Tablo 4.13 Ankara Üniversitesi ÇEEİ Bölümü Akademik Kadrosu.....	104
Tablo 4.14 ÇEEİ Bölümlerinin Üniversite Kuruluş-Kapanış Tarihlerinin İncelenmesi	106

Tablo 4.15 Ankara Üniversitesi ÇEEİ Bölümü Anabilim Dallarına Göre Yüksek Lisans Tez Konuları.....	107
Tablo 4.16 Ankara Üniversitesi ÇEEİ Bölümü Anabilim Dallarına Göre Doktora Tez Konuları	107
Tablo 4.17 İstanbul Üniversitesi ÇEEİ Bölümü Anabilim Dallarına Göre Yüksek Lisans Tez Konuları.....	108
Tablo 4.18 İstanbul Üniversitesi ÇEEİ Bölümü Anabilim Dallarına Göre Doktora Tez Konuları	108

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Akt.	: Aktaran
AKTS	: Avrupa Kredi Transfer Sistemi
AYA	: Avrupa Yükseköğretim Alanı
AYT	: Alan Yeterlilik Testi
CCSSI	: Ortak Temel Eyalet Standartları
CCU	: Çin Kültür Üniversitesi
CIRHR	: Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Merkezi
ÇEEİ	: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
DFE	: İngiliz Eğitim Bakanlığı
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EUROSTAT	: Avrupa İstatistik Ofisi
EURYDİCE	: Avrupa Birliği Gençlik Bilgi Ağı
İK	: İnsan Kaynakları
KAP	: Kurumsal Akreditasyon Programı
NCTL	: Ulusal Eğitim ve Liderlik Koleji
NHH	: Norveç Ekonomi Okulu
NRC	: Ulusal Araştırma Konseyi
QTS	: Nitelikli Öğretmen Statüsü
SBB	: Strateji ve Bütçe Başkanlığı
SBF	: Siyasal Bilgiler Fakültesi
SOFI	: Sosyal Araştırma Enstitüsü
TDK	: Türk Dil Kurumu
TYT	: Temel Yeterlilik Testi
YKS	: Yükseköğretim Kurumları Sınavı
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu
YÖKAK	: Yükseköğretim Kalite Kurulu

ÖZET

Günümüzde eğitim ülkeler için oldukça önem arz eden, uluslararası standartları yakalamak için de gayret edilmesi gereken bir konudur. Ülkemiz de bu standartları yakalama gayreti içerisinde. Çalışma kapsamında, bu standartların değerlendirilmesi ve sosyal politikanın tarihsel gelişimine yer verilerek, Türkiye’de 30 farklı üniversitede bulunan Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümlerinin iki ana eksenini olan İstanbul ve Ankara üniversitelerinde, Türkiye’de 1963 yılında Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanmış olan kalkınma planları çerçevesinde belirlenen yükseköğretim hedeflerinin, bölüm lisans ve lisansüstü ders içerikleri, akademik kadrosu ve tez içeriklerine bir yansımalarının olup olmadığının incelenmesidir.

1980’lerden itibaren geçilen bilgi toplumu ile gelişmiş ülkelerde yeni bir yapı oluşmuş, nitelikli insan gücünün yetiştirilmesine öncülük eden yükseköğretim kurumları önem kazanmıştır. Üniversite kurumlarında yaşanan bu gelişmelere ayak uydurmak için önemli reformların hayata geçirilmesi ile üniversitelerde mali, idari ve akademik alanların güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda hazırlanan çalışmada, yükseköğretim için belirlenen hedeflere ilişkin bulgular analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Araştırma sonucunda kalkınma planlarında belirlenen hedeflerin İstanbul ve Ankara üniversitelerinde daha çok bölüm disiplin gereği uygulandığı, ancak son yıllarda üniversitelerde uygulanan hedeflerin hem yükseköğretim hem de YÖKAK programı kapsamında değerlendirildiği gözlemlenmiştir. Araştırmadan elde edilen bilgiler son bölümde, veriler ve bulgular kısmında yer verilerek değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bologna Süreci, Eğitimde Standardizasyon, ÇEEİ, Kalkınma Planı, Sosyal Politika

ABSTRACT

**EVALUATION OF UNDERGRADUATE AND GRADUATE PROGRAMS IN THE
DEPARTMENT OF LABOR ECONOMICS AND INDUSTRIAL RELATIONS: A
REVIEW OF DEVELOPMENT PLANS**

Today, education is a very important issue for countries and should be strived to catch up with international standards. Our country is also in an effort to catch up with these standards. Within the scope of the study, by evaluating these standards and the historical development of social policy, the two main axes of the Labor Economics and Industrial Relations departments in 30 different universities in Turkey Istanbul and Ankara universities, the higher education targets determined within the framework of the development plans prepared by the State Planning Organization in 1963 in Turkey, the undergraduate and graduate course contents, academic staff and thesis contents of the department is the study of whether there is a reflection or not.

With the information society passed since the 1980s, a new structure has been formed in developed countries and higher education institutions that lead the training of qualified manpower have gained importance. In order to keep up with these developments in university institutions, it is aimed to strengthen the financial, administrative and academic fields in universities by implementing important reforms. In the study prepared in this context, the findings regarding the targets determined for higher education were analyzed and interpreted. As a result of the research, it was observed that the targets determined in the development plans were mostly applied in Istanbul and Ankara universities as required by departmental disciplines, but the targets applied in universities in recent years were evaluated within the scope of both higher education and YÖKAK programs. The information obtained from the research was evaluated in the last section, data and findings section.

Keywords: Bologna Process, Standardization in Education, CEEİ, Development Plan, Social Policy.

TEŞEKKÜR

Yazmış olduğum bu tez çalışmasında emeği ve katkısı bulunan benim için çok değerli insanlar bulunmaktadır. Fakat öncelikle tezimin her aşamasında bana destek veren, yanımda olan tez danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Ayten YAĞMUR'a bana her anlamda yol gösterip tecrübelerini, bilgi ve birikimlerini paylaştığı için çok teşekkür ederim. Öte taraftan tezimin değerlendirilmesi aşamasında ve çalışmamın şekillenmesinde de bana destek verip yol gösteren Sayın Doç. Dr. Mustafa KOÇANCI ve Dr. Öğr. Üyesi Şerife DURMAZ hocalarıma değerli görüşlerini paylaştıkları için teşekkür ederim.

Son olarak; bu çalışmanın başından sonuna kadar beni cesaretlendirip teşvik eden, her anımda yanımda olan sevgili eşim Doğukan KEMER'e ve beni büyütüp emek veren, bugünlere gelmemi sağlayan aileme sonsuz teşekkür ederim.

GİRİŞ

Günümüzde, dünyada yaşanan gelişmeler ve değişimler her alanın yeniden yapılandırılmasını gerekli kılmış, eğitimde geçmişten günümüze pek çok boyutuyla ele alınan bir kurum olarak buna dâhil olmuştur. Çağımızda yaşanan tüm bu değişimlerden doğal olarak eğitimde etkilenmektedir. Toplumlarda dünyada yaşanan gelişmelere ayak uydurmak için eğitim sisteminden faydalanmış, nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi, eğitimde kalitenin artırılması ve programların geliştirilmesi için eğitimde uluslararası standartları uygulamışlardır.

Çalışmanın ilk bölümünde, bireylerin bilgi, beceri, tutum ve değerler yoluyla farklılık kazandıkları ve kendilerini geliştirdikleri süreci ifade eden “eğitim” kavramsallaştırılmaktadır. Eğitim sayesinde bireyler hem kendilerine hem de topluma fayda sağlamakta, toplumların gelişmesinde ve kalkınmasında önemli bir rol oynamaktadır. Ancak, toplumların gelişmesi ve kalkınması için gerekli olan nitelikli insan gücünün yetiştirilmesinde rol oynayan öğretmenlerin de bazı kriterleri sağlaması ve değerlendirilmesi ve bu değerlendirmeyi yapabilmek için de eğitimde belirlenen uluslararası standartların uygulanması gerekmektedir.

Standart, belli bir amacın gerçekleştirilmesi için gereken nitelik düzeyini tanımlamaktadır. Eğitimde standart ise belirlenen hedefe ulaşabilmek ve eğitim kalitesinin değerlendirilmesi için kullanılan göstergeleri ifade etmektedir. Bu göstergeler öğretmenlerin, eğitim sisteminin, ölçme ve değerlendirme sisteminin kalitesi olarak belirlenmiştir. Zira toplumlar ihtiyaç duydukları nitelikli bireylerin yetiştirilmesi için bunu sağlayacak kalitede öğretmenlere ihtiyaç duymakta ve bu standartları uygulamaktadır. Üniversiteler de toplumların ve bireylerin gelişmesinde önemli rol oynamakta, bu nedenle toplumların ve bireylerin ihtiyaçları doğrultusunda yapılanmaktadır. Yükseköğretimde bu değişimi başlatmak için toplanan yükseköğretimden sorumlu bakanlar, 1999 yılında ortak bir strateji belirleyerek Bologna Sürecini başlatmışlardır. Ülkeler bu süreçte işbirliği yaparak yükseköğretimde rekabet edilebilirliği ve eğitimde kalitenin artırılmasını hedeflemişlerdir.

İkinci bölümde ise 19.yüzyıl’da Sanayi Devrimi ile ortaya çıkan sosyal politika kavramına değinilmiştir. Sosyal politika, bu dönemde yaşanan sefalet ve çatışmanın arttığı bir dönem olarak çalışan kesimin sorunlarına çözüm bulmak ve işçileri korumak için uygulanan politiklardır. Sosyal politika, ortaya çıktığı ilk yıllarda emek-sermaye arasındaki problemleri azaltmak ile ilgilenmiş olsa da sonraki süreçte ise toplumun tüm kesimlerine ve toplumun çeşitli sorunlarına eğilen bir politika niteliğine kavuşmuştur.

Günümüzde sosyal politika uygulamalarının kapsamını değiştiren pek çok etken bulunmakta; kadın, çocuk ve tüketici hakları gibi pek çok hak söz konusu olmaktadır. Bu hakların gerçekleştirilmesinde ise sosyal politikalara ihtiyaç duyulmaktadır. Çalışmada ÇEEİ bۆlۆmlerinin temelini oluşturan sosyal politika, Gerhard Kessler'in 1930'lu yıllarda ۆlkemize taşmasıyla gelişim göstermiştir. Bu kısımda bۆlۆmün ana ekseninin oluşturması bakımından ۆnem taşıyan sosyal politikanın, Tۆrkiye'de ortaya çıkış sۆreci ve bۆlۆm mevcut durumuna nasıl gelindiği ve gelişim gösterdiğinin anlaşılması ve çalışmanın analizinin yapılması bakımından ۆnem taşımaktadır.

Çalışmanın ۆۆncۆ bۆlۆmۆnde, dۆnyada ve Tۆrkiye'de ÇEEİ bۆlۆmlerinin ortaya çıkış sۆreci, bۆlۆmün bulunduğu ۆniversiteler, bۆlۆmün mevcut akademi kadrosu, bۆlۆm kontenjanları ve anabilim dalları incelenmiştir. Bu bۆlۆmde yer verilen başlıklar, araştırmanın incelenmesi için gerçekleştirilen durum analizinin tespiti açısından oldukça ۆnemlidir.

Dۆrdۆncۆ bۆlۆmde ise ÇEEİ bۆlۆmlerinin kalkınma planlarında yۆksekۆęretim için belirlenen hedefler doğrultusunda bۆlۆm ders içerikleri, akademik kadrosu ve tez içerikleri bakımından yansımasının olup olmadığı değerlendirilmiştir. Yine bu bۆlۆmde elde edilen bilgilere ikincil veriler ۆzerinden ulaşılarak açıklanmış, tۆm veriler ve bulgular sunularak sonuç bۆlۆmۆnde neticelendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

EĞİTİM

1.1. Eğitim Nedir

Toplumlar geçmişten günümüze kadar kendi tutum, davranış ve kültürlerini gelecek nesillere aktaracak kurumlara ihtiyaç duymuşlardır. Eğitim kurumları toplumların bu ihtiyacını karşılayarak bilgi, beceri ve davranışların öğretilmesinde temel rolü oynamıştır. Eğitim süreci içerisinde bilgi, kültür ve değerler eğitim-öğretim yolu ile gelecek nesillere aktarılmış ve bireylerin topluma uyumlu hâle gelmeleri sağlanmıştır. Toplumların zaman içerisinde farklı amaçlar için eğitim-öğretime ihtiyaç duymasıyla birlikte eğitim faaliyetleri çeşitlenmeye devam etmiş, her toplum kendi hedefleri doğrultusunda bireyler yetiştirebilmek için eğitimlerini sürdürmüştür.

Eğitim, insanlık tarihi kadar eskiye dayanan geçmişin, bugünün ve geleceğin düşünce, davranış, değer ve tutumlarını değiştiren sistematik bir süreçtir. Eğitimin ne olduğuna dair geçmişten günümüze dek pek çok tanımlama yapılmıştır. Eğitim, Türk Dil Kurumu tarafından “çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye” olarak tanımlanmaktadır (Güncel Türkçe Sözlük, 2022).

Demirel ve Kaya (2020: 4) “eğitim” denildiği zaman “okul” kavramının akla geldiğini aktarır ve okullardaki eğitimi “bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme süreci” olarak tanımlar.

Genel bir tanım olarak eğitim, insanların belirledikleri amaçlar doğrultusunda belirli davranış, bilgi, beceri ve tutumları kazanmak için kendilerini geliştirdikleri ve kişiliklerinde farklılık yarattıkları bir süreçtir (Fidan, 2012: 4). Diğer bir tanıma göre ise eğitim, bireyin kişisel gelişimine en uygun çevreyi içine alan, bilgi, beceri donanımını sağlayan toplumsal bir süreçtir (Carter, 1945:145’den akta. Tezcan, 1985: 4).

Eğitim kavramı, bireylerin toplum içerisinde faydalı bir işleve sahip olabilmek için gerekli bilgi ve becerilerle kendilerini geliştirme amacıyla verdikleri bir çabadır. Genel anlamıyla eğitimi bakış açımızı, beceri ve tutumlarımızı hem topluma hem kendimize fayda sağlayacak kalıcı ve dinamik bir araç olarak tanımlayabiliriz. Latince kökenli bir sözcük olan eğitim; ileriye taşıyan, yetkinlik, ortaya çıkaran anlamına gelen “educere” sözcüğünden türemiştir. Türkçedeki karşılığı ise “iğit” yani yetiştirmek- beslemek- bakmak anlamına gelmektedir (Duman, 2003: 3-4).

Bazı düşünürler eğitim kavramının anlamını etimolojik kökeninden bağımsız olarak tarihsel bir perspektiften yapmışlardır. Aristo eğitimi, toplumsal ve ahlaki değerleri çocuklara benimseten bir süreç olarak, Aquinas ise öğretmen-öğrenci ve doktor-hasta ilişkisi üzerinden ele alarak, toplumsal sistemde herkesin belirli rolleri üstlendiği ancak bunu geliştirmenin veya geliştirmemenin bireyin elinde olan bir süreç olduğunu söylemiştir. Durkheim, eğitimin çocuklara etkin birer birey olmalarını sağlayacak bir anlayış öğrettiğini, Rousseau ise verilen eğitimin çocukların doğal gelişimlerine zarar vermeden yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Locke, zihnimizin boş bir levha olduğunu ve buraya yazılanların doğumdan itibaren anne-baba, okul-öğretmen ve devletin sorumluluğunda olduğundan bahsetmiş; yetişkinlerin yaptıkları hataların, aldıkları eğitimin eksikliğinden kaynaklandığını belirtmiştir (Taşkın, 2014: 13-14).

Tanımlardan da anlaşılacağı üzere eğitimin gerçekleşebilmesi için gerekli olan amaçlar önceden belirlenmektedir. Buradan eğitimin belirli amaçlar doğrultusunda gerçekleştiği ve amaçsız olmadığı anlaşılmaktadır. Günümüz koşullarına bakıldığında gelişmiş toplumların daha üretken bireyler yetiştirmeyi amaçladığı, fakat gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde toplumların bireylerin eğitim sürecinde tekrara dayalı bir sistemle devam etmesine çaba harcadıkları görülmektedir. Piaget eğitimin amacının, diğer kuşaklardaki gibi tekrarcı olmadığını, bireylerin kendilerine yeni bir şeyler katabilecek yeteneğe sahip olmalarını sağladığını aktarmaktadır (Price-Mitchell, Marliyn, 2014'den akta. Şimşek, 2015: 4).

Ülkemizde okullar; okul öncesi, ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite olarak beş öğretim sürecinden oluşmakta, 2012 yılında getirilen 12 yıllık zorunlu eğitim süreci ile devam etmektedir. Eğitim, toplumun eğitim ve öğretiminden sorumlu kurumlar olarak nitelendirilen okulların çok daha ötesinde bir anlam ifade etmektedir. Eğitim toplumun en küçük yapısını ifade eden ailede başlar ve bu eğitim sürecinde amaç bireylerin topluma, ailesine ve çevresine karşı iyi bir birey olmasını sağlamaktır. Daha sonra bu amaç eğitim kurumları (okullar) tarafından sürdürülerek, çocukların bireysel, sosyal ve psikolojik olarak gelişimlerinin amaçlandığı aileden sonraki ilk eğitim süreci olan okullarda başlanmaktadır. Okullarda amaç ezbere dayalı, tekrarcı bir eğitim anlayışından uzak; araştıran, sorgulayan, düşünen, duyarlı ve bilgili bireylerin yetiştirilmesine yönelik olmalıdır. İnsanlar ancak uzun zaman aldıkları bu eğitimle düşüncelerini, davranışlarını geliştirir ve bunu yaşamları boyunca devam ettirir (Şimşek, 2015: 4-5).

1.2. Eğitimde Farklılaşma, Eğitimin Amacı ve Önemi

Geleceğe yapılan en önemli yatırımlardan birisi eğitimidir. İnsanlar temel özelliklerini, değerlerini ve kültürlerini gelecek nesillere eğitim yoluyla aktarır ve yeniden üretir. İnsanlar

toplumun içinden gelir ve toplum olmadan birey, birey olmadan toplumun yaşaması söz konusu olamaz. Şeyh Edebalı'nın söylediği “İnsanı yaşat ki toplum yaşasın” sözü de bu gerçekliği aktarmaktadır (Avcı, 2019: 225).

Her nesil geçmişin mirasını kendi toplumuna entegre ederek süreklilik sağlar. Dolayısıyla eğitim her bir bireyin kendi geleceğini inşa edebileceği, kendi ihtiyaçlarını karşılayabileceği, bir birey olarak var olabileceği ve kendi hayat felsefesini keşfedebileceği bireysel özelliklerine uygun bir hayat sürebilmelerini sağlar. Eğitim aracılığıyla bireysel yaşantısını iyileştiren ve kendini geliştiren bireyler, toplumun kalkınmasında da önemli bir rol oynar. Eğitim doğduğumuz ilk andan itibaren ailede başlar ve bir bireyin ilk öğretmeni aslında ailesi ve çevresidir. Ancak ailemizde aldığımız bu eğitim belirli standartlara sahip, sistemli ve sosyal bir eğitim değildir. Zira her aile çocuğuna kendi bilgisini, görgüsünü, değerlerini ve tutumlarını aktarır. Eğitim ise bir toplumdaki her bireyin mutlaka sahip olması gereken standart bilgi, beceri, tutum ve davranışları sistemli bir şekilde aktaran sosyal bir süreçtir. İlk ve ortaöğrenim süreci, bir toplumdaki her bireyin sahip olması gereken asgari nitelikleri kazandırmayı amaçlar ve toplumdaki her bireyi birbiriyle uyum içerisinde yaşamalarını sağlayacak ortak bir paydada buluşturur. Yükseköğretim sürecinde ise durum farklılaşır. Eğitim yoluyla kazanması gereken temel nitelikleri kazanan bireyler, yükseköğrenim sürecinde kendi tercihleri, istekleri veya hedefleri doğrultusunda bir yol belirleyerek eğitimlerine devam ederler. Yükseköğretimde eğitim-öğretim sürecinin esas yönlendiricisi temel olarak bireyin kendisidir. Bireyler gelecek hayatlarında elde etmek istedikleri parasal veya parasal olmayan getiriler doğrultusunda eğitim hayatlarını şekillendirirler.

Eğitimin sağladığı getiriler özel ve sosyal getiriler olarak ikiye ayrılmaktadır (Gölpek, 2012: 46):

- a. **Özel Getiriler:** Eğitimli kişilerin bireysel olarak istihdam, verim ve gelir elde etmelerini sağlayan, topluma herhangi bir katkısı olmayan getirilerdir. Özel getiriler, toplumların eğitim düzeylerine ve gelişmişlik düzeylerine bağlı olarak farklılık gösterirken; eğitimli bireylerin ülkelerinin ekonomilerinden bağımsız olarak her koşulda istihdam şansına sahip olabilecekleri getirilerdir.
- b. **Sosyal Getiriler:** Toplumsal sisteme katkı sağlayan sosyal getiriler, bireyin kendine mâl edemediği faydalardır. Toplumun eğitim yoluyla üstlenmesi gereken sosyal maliyetleri ve bunun topluma sağlayacağı faydalar arasındaki ilişkiyi ölçen, ülkelerin eğitim düzeyleri ve gelişmişlik düzeylerine göre farklılık gösteren getirilerdir.

Bulunduğumuz toplumun en önemli özelliği bilgi alışverişinin en hızlı biçimde gerçekleştiği, bir çağ olmasıdır. Bilgi çağında her toplumun amacı vatandaşlarının bilgiyi tüketen değil üreten bireyler olmasını sağlamak, yani nitelikli insan gücünün yetiştirildiği bir toplum yaratmaktır. Bunu yaparken toplumun her kesimi göz önünde bulundurularak yozlaştırılmadan yapılması önemlidir. Ulu Önder Atatürk'ün de söylediği gibi “muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkmak” eğitime verdiği önemi ve belirlediği hedefi açıklamaktadır. Bir toplum eğitimden yoksunsa o toplum için parlak bir gelecekte söz edilemez. Bir toplumun üretken olabilmesi için iyi eğitilmiş, çözüm odaklı ve yenilikçi bireylere ihtiyaç vardır.

20. yüzyılda meydana gelen değişim ve dönüşümle geçilen bilgi toplumu, eğitime gösterilen önemi arttırmış, bireyler bilgi toplumunda teknolojik ve bilimsel gelişmelere ayak uydurabilmek için eğitime ihtiyaç duymuştur. 21. yüzyılda da önemi giderek artan eğitim, bireylerin hayatının her alanında yer almıştır. Bu yüzden her ülke, vatandaşının eğitimine yönelik politikalar belirleyerek, üreten bir toplum olma yolunda ilerleme gayreti içine girmiştir. Üreten bir toplum olmanın temel şartlarından birisi, toplumların nitelikli bireyler yetiştirmesidir. Bu nedenle gelişmiş ülkeler, nitelikli bireyler yetiştirebilmek için bireylerin eğitime yatırım yapmak ve yapılan bu yatırımla toplumsal refahın artmasını sağlamak gayretindedir.

Bireylerin beceri ve tecrübe kazanmak için eğitim alanında yaptıkları harcamalar beşeri sermaye olarak ifade edilmektedir. Bir toplumun nitelikli bireylere sahip olabilmesi için eğitim alanında yaptıkları bu harcamalar, bireyler tarafından çalışma hayatlarında bu yatırıma karşı verdikleri verimlilik ve kâr şeklinde topluma geri dönmektedir. Bir ülkede yapılan en önemli yatırım eğitime yapılan yatırımdır. Zira bireylere yapılan bu yatırım, ülkenin uzun vadede karşılığını alabileceği en önemli yatırımı ifade etmektedir. Bu sayede bireylerin de yüksek gelir imkânı oluşmakta, eğitim seviyesi yükselen bireylerin işgücüne katılımı ve teknolojik gelişmelere karşı uyum sağlama kabiliyeti artmaktadır. Günümüz toplumlarında kadınların istihdam edilmesi ile bulundukları konum değişerek, eğitim düzeylerini iyileştiren kadınların ekonomide yer almasına neden olmuştur. Eğitimli kadınların işgücüne dâhil olması hem bireysel hem de toplumsal açıdan katkı sağlamaktadır.

Ancak, cinsiyet eşitsizliğine maruz kalan kadınlar, iyi eğitim almış olsalar dahi çalışmak istedikleri işgücü piyasasında düşük ücretlerle çalışabilmekte ya da erkeklerle aynı hak ve özgürlüğe sahip olamamaktadır. Genel anlamda bireylerin nitelikli olmaları yaşam standartlarını yükseltmektedir. Eğitim seviyesi yüksek olan bireylerin, aynı şekilde eğitim seviyesi yüksek biriyle evlenme olasılığı yüksekken, eğitim seviyesi düşük biri de aynı seviyede

biriyle evlenme olasılığına sahiptir (Tezel, 2010: 92). Kısacası eğitim, bireylerin kültür düzeylerini yükselten, toplumun gelişmesini sağlayan ve toplumun kalkınmasında rol oynayan bir süreçtir. Eğitim süreci ile nitelikli bireyler yetiştirilerek kişinin yeteneği ve bilgisi arttırılır. Bu durum bireyin istihdam sürecinde yer almasını ve toplumun gelişmişlik seviyesini yükseltmektedir. Eğitimli bireyler bu sayede sadece kendilerine ve topluma katkıda bulunmayıp, sonraki kuşaklar için de daha iyi koşullar yaratarak toplumu yeni kuşaklara bırakmaktadır. Sonuç olarak, “eğitim” her toplumun olmazsa olmaz unsurlarından biridir.

1.3. Eğitimde Standardizasyon

Dünyada yaşanan teknolojik ve ekonomik gelişmeler toplumların içinde yaşadıkları çağa uyum sağlamalarını bir zorunluluk hâline getirmiş, toplumlar bu gereksinimlerini karşılamak için eğitim sisteminden yararlanarak ihtiyaç duydukları nitelikli insan gücünün yetiştirilmesini sağlamıştır. Eğitim, hem diğer sektörler için gerekli nitelikte insan gücü yetiştirmesi hem de toplumun gereksinimlerine uygun nitelikte insan gücü yetiştirmesi yönüyle diğer sektörlerden farklı bir niteliğe sahiptir. Nitelikli bir birey yetiştirebilmek için kaliteli ve verimli bir eğitim sürecine ihtiyaç duyan sektörler, bunu sağlayacak kalitede öğretmenlere ihtiyaç duymaktadır.

Bu niteliklerin öğretmenlere kazandırılması için öğretmenlerin genel kültür, alan bilgisi ve öğretmenlik alanıyla ilgili meslek bilgilerinin bulunması gerekmektedir. Şahin (2011: 244)’e göre bir öğretmende bulunması gereken özellikler; *mesleki yeterlilik, kişilik, öğrenciye karşı tutum* ve *alan bilgisi* olmak üzere dört tanedir. Bu özelliklerden yola çıkarak öğretmen eğitiminde standartlaşmayı “yetiştirilmesi gereken öğretmen adaylarının hangi programa uygun yetiştirileceği ve hangi nitelikleri kazanacağını önceden belirleme süreci” olarak tanımlayabiliriz. Öğretmenleri yetiştirmekle görevli kişilerin bu nitelikleri taşıyor olması, eğitimin kalitesine ve verimliliğine önem verildiğini göstermektedir (Şahin, 2011).

Verilen eğitimin kaliteli ve verimli olup olmadığını belirlemek için diğer sektörlerde olduğu gibi eğitim sektöründe de performansların değerlendirilebileceği, hataların tespit edilip azaltılabileceği ve geliştirilebileceği birtakım standartların bulunması gerekmektedir (Erişen, 2001).

Standart, sözlük anlamına göre “belirli ölçülere göre, tek biçim, yasaya ve kullanıma uyumlu, ölçünlü” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2022). Standart, yapmak istenilen işe yol gösteren, belirli sınırlar koyan, bireylerin hayatlarında kolaylık sağlayan, verimliliği arttıran ve güvenilirlik sağlayan göstergelerdir (Çağlar ve Kılıç, 2008: 49 akta. Bahadır, 2019: 29-30).

Eğitimde standart ise, eğitim kalitesinin değerlendirilmesinde ve belirli bir hedefe ulaşılabilmesinde faydalı göstergeleri ifade etmektedir (Bahadır, 2019: 30).

Ulusal Araştırma Konseyi (NRC) (1996), bu ölçütleri “öğretmenlerin kalitesi, öğrencilerin yapabildikleri ve öğrendikleri şeylerin kalitesi, eğitim sisteminin kalitesi ve ölçme ve değerlendirme politikasının kalitesi” olarak belirlemiştir. Birçok ülkenin gündeminde yer alan standart eğitim, öğrenci ve öğretmen arasında ortak bir hedef oluşturarak işbirliği içerisinde çalışabilecekleri bir ortam oluşturmalarını sağlar ve öğrenme-öğretme sürecini nasıl planlamaları gerektiği konusunda bir çerçeve sunar (Bahadır, 2019: 31). Ayrıca araştırmacılar, eğitim süreci ve eğitim sonrası farklı standartların belirlenmesi gerektiği ile ilgili görüşler ele almışlardır. Conley, 1997 (akta. Bahadır, 2019: 32-35) eğitime yönelik standartları dört alana ayırmıştır:

- a. **Akademik Öğrenme Standartı:** Bu standart, öğrencilere akademik alanda belirli bilgi ve becerileri edindirme ve öğrencileri bu bilgi ve beceriler doğrultunda değerlendirme amacını taşımaktadır. Akademik standartlar kendi içerisinde de alan bilgisi ve bilişsel bilgi olarak ikiye ayrılmaktadır. *Alan bilgisi* öğrencilerin fizik, tarih, coğrafya, matematik, biyoloji, müzik ve resim gibi sözel, sayısal ve sanat alanlarına yönelik bilmeleri gereken temel tanımları ifade ederken; *bilişsel beceriler*, edinilen bilgilerin uygulamaya dönüşmesi ve kullanılmasını ifade etmektedir.
- b. **Zihinsel ve Sosyal Beceri Standartları:** Akademik öğrenme standartlarının tamamlanması için öğrencilerin öğrenmesi gereken becerilerin (okuma, yazma, problem çözme, analitik düşünebilme ve takım çalışması vb.) neler olduğuna dair tanımları içermektedir.
- c. **Genel Mesleki Standartlar:** Bir bireyin genel olarak mesleki hayatında başarılı olması için neleri öğrenmesi gerektiğini açıklayan standartlardır. Bunun yanı sıra bireylerin mesleki hayatlarında ortaya çıkabilecek ihtiyaçların belirlenmesinde de kullanılmaktadır.
- d. **İşletme Becerisi Standartları:** İş hayatında meydana gelebilecek bazı değişimlerin eğitim programları ile aralarında uyumsuzluğa sebep olmasına engel olmak amacıyla belirlenen standartlardır. Genel mesleki standartlara uygun olarak bireyin ilgi gösterdiği meslekte ihtiyaç duyabileceği özel becerilerin belirlenmesine ve eğitim sürecinin sonunda iş hayatına atılacak bireylerin kariyerlerine yönelik farkındalık kazanmasına yardımcı olmaktadır. Bireyler almış oldukları eğitimin sonucunda hem kendi hayatlarına hem de toplumun gelişimine katkı sağlamaktadır.

1.3.1. Eğitimde Standartın Önemi

Standart temelli eğitim hem bireyler açısından hem de kurumlar açısından bazı faydalar sağlamaktadır. Bu faydaları Dougherty ve Ellibee 1997 (akta. Bahadır, 2019: 37-39) şu şekilde aktarmaktadır:

- a) Eğitimci ve Program Geliştiren Gruplar İçin Standartların Yararları:
 - Program tasarımının yapılması ve geliştirilmesine yardımcı olur.
 - Oluşturulan programın değerlendirilmesini sağlar.
 - Öğrencilerin ve öğretim tekniklerinin değerlendirilmesinde kullanılır.
- b) Yöneticiler Açısından Standartların Yararları:
 - Programın incelenmesi, uygulanması ve onay sürecinde yardımcı olmaktadır.
 - Kaynakların ve araç-gereçlerin değerlendirilmesini sağlar.
 - Programın değerlendirilmesini sağlar.
- c) Eğitim ve İşletme için Standartların Yararları:
 - Program içeriğinin hazırlanması ve değerlendirilmesini sağlar.
 - Programın uygulanması için gerekli çerçeveyi oluşturur.
 - Programın geliştirilmesinde temel oluştururlar.
- d) Öğretmenler için Standartların Yararları:
 - Öğretim kaynaklarının değerlendirilmesinde ve programların analizinde öğretmenlere rehberlik ederler.
 - Programların tasarımında, geliştirilmesinde ve öğrencilere farkındalık yaratması açısından gösterge olarak kullanılırlar.
- e) Öğrenciler için Standartların Yararları:
 - Öğrencilere kazandırılması gereken becerilerin belirlenmesini sağlamaktadır.
 - İş piyasasının gereksinimlerine uygun öğrenci yetiştirilmesini sağlamaktadır.
 - Değerlendirme standartları ve etkinlikler ile ilgili gerçek bilgiler sunmaktadır.

Standartlar belirlenen hedeflere ulaşmak için gereken noktaları göstermektedir. Ancak uygulanan her standart başarının sağlandığını göstermemektedir. Bu standartların eğitimi başarıya götürmesi için hangi amaçla, hangi şartlarda ve kim tarafından yapıldığı önem arz etmektedir. Doğru şekilde belirlenen ve uygulanan standartlar başarı sağlarken, standarda uyum sağlamayan ve iyi belirlenemeyen standartlar için başarının garantisi verilememektedir. Standartlar belirlenirken doğruluk, dürüstlük ve adalet gibi kavramların önemi de büyüktür. Dolayısıyla eğitimde başarılı bir standart için standartların doğru bir şekilde belirlenmesi ve uygulanması gerekmekte, zira her standart için başarılı bir uygulamadan söz edilememektedir.

1.3.2. Eğitimde Standart Uygulamaları

Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Avustralya standart temelli eğitim reformunu uygulayan ülkelerden bazılarıdır ve bu ülkelerin belirledikleri farklı standart uygulamaları bulunmaktadır.

1.3.2.1. İngiltere'nin Eğitimde Standart Uygulamaları

Eğitimde standart reformunu uygulayan ülkelerden biri olan İngiltere'de herhangi bir kurumda (özel ya da devlet okulu) öğretmen olarak çalışmak için Nitelikli Öğretmen Statüsüne (QTS) sahip olunması gerekmektedir (Department for Education, 2013'den akt. Bahadır, 2019: 45). Bu standartlar, devlet adına sorumlu olan Ulusal Eğitim ve Liderlik Koleji (NCTL) tarafından belirlenmekte ve yetkilendirilmektedir (Bahadır, 2019: 45). Aynı zamanda ülkenin belirlediği standartlar doğrultusunda gerekli bilgi ve becerilere ulaşmış olan öğretmenlere QTS belgesi de bu kuruluş tarafından verilerek; belgeye sahip olan öğretmenler İngiltere veya Galler dâhil olmak üzere devlet okullarında istihdam olanağına sahip olmaktadır. Bu belgeye sahip olan öğretmenlerin maaşları, belirlenen sistem üzerinden performanslarına ve gelirlerine göre yapılan ödeme planı doğrultusunda ödenmektedir. İngiliz Eğitim Bölümü (DFE) tarafından hazırlanan denetim programı kapsamında İngiliz denizaşırı okullar tarafından benimsenen bazı standartlar geliştirilmiştir. Bu standartlar, denizaşırı İngiliz okullarının denetimi için belirlenmiş, aileler, anne-baba adayları ve okul çalışanları için hazırlanmıştır.

Standart kapsamında; öğrencilerin ahlaki, psikolojik, kültürel ve sosyal gelişimleri, verilen eğitimin kalitesine, öğrencilerin sağlık, güvenlik ve refah durumlarına, çalışanların ve idarecilerin uygunluğuna, okulun konumu ve konaklama durumuna, edinilen bilgi, şikâyetlerin değerlendirilme şekli, okullardaki idarecilerin kalitesi ve yönetim biçimleri için gerekli olan minimum standartlara ilişkin düzenlemelerden bahsetmektedir (Department for Education, 2016).

1.3.2.2. Avustralya Eğitimde Standart Uygulamaları

Avustralya'da başarılı bireylerin yetiştirilmesinde öğretmen kalitesi önemli bir faktördür. Bireylerin başarılı bir hayat sürmelerinde nitelikli öğretmenlerin ilham kaynağı olduğu ve öğrenciler üzerinde güvenilir bir etki yarattığına dair bir görüş vardır. Bu açıdan bakıldığında öğretmenler için yapılacak her reformun bireylerin başarısını arttıracakı düşünülmektedir. Ulusal standartların belirlenmesi ile iyileşen eğitim sisteminin program ve politikalarından ziyade etkili bir öğretim-öğrenme süreci üzerinde durması, standartların profesyonelleşmesini sağlamıştır. Avustralya'da bu standartlar; mesleki bilgi, uygulama ve

katılım şeklinde üç alana ayrılmakta ve uygulama kısmında bu üç alandan da yararlanılmaktadır (AILTS, 2011).

Tablo 1.1 Standartlar Organizasyonu Tablosu

Öğretim Alanları	Standartlar	Odak Alanları ve Tanımlayıcılar
Profesyonel Bilgi	1. Öğrencileri ve nasıl öğrendiklerini bilin 2. İçeriği ve nasıl öğretileceğini bilin	Her birinde Standarda bakın
Profesyonel Pratik	3. Etkili planlamak ve uygulamak Öğretmek ve öğrenmek 4. Destekleyici oluşturun ve sürdürün ve güvenli öğrenme ortamları oluşturun 5. Değerlendirin, geri bildirim sağlayın ve öğrencinin öğrendiklerini raporlayın	Her birinde Standarda bakın
Profesyonel Katılım	6. Profesyonel öğrenime katılın 7. Profesyonel olarak etkileşim kurun (meslektaşları, ebeveynleri/bakıcıları ve toplum)	Her birinde Standarda bakın

Kaynak: AILTS, 2011

1.3.2.3. Amerika Birleşik Devletleri Eğitimde Standart Uygulamaları

2009 yılında ABD'nin eğitim tarihini değiştirecek bir girişimde bulunularak Ortak Temel Eyalet Standartları (CCSSI) kurulmuştur. Bu standart uygulamalarının amacı, eyaletlerin standartlarının belirlendiği bir sistem üzerinden en iyi eğitim seviyesine sahip eyaletin standartlarına göre ortak bir standart geliştirmektir. Temsilciler tarafından hazırlanan örnek standartlar öğretmenlerden, velilerden ve halktan geribildirimler alınarak değerlendirilmiştir. Costrell (1997) alt seviyede kalan diğer eyaletlerin de ulusal düzeyde belirlenen bu standartları uygulaması halinde, eğitimin başarısının ve kalitesinin artacağını ifade etmektedir. Tüm eyaletlerde eğitimin ortak bir standart üzerinden yürütülmesi kararlaştırılan son süreçte, 48 eyalet ve iki bölge olmak üzere standartlar uygulamaya konulmuş ve eyaletler arasındaki standart farklılığı ortadan kaldırılmıştır. Tablo 2'de standartların belirlenmesinden önceki ve sonraki süreç karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir (Kendall, 2011).

Tablo 1.2 Standartlar Çerçevesinde Eğitim Karşılaştırması

	<i>Standartlara Dayalı Eğitim Öncesi</i>	<i>Ortak Temel Eyalet Standartlarına Dayalı Eğitim Öncesi</i>	<i>Ortak Temel Eyalet Standartlarına Dayalı Eğitim</i>
Beklentilerin öğrenim süresine uygunluğu	Faydalanacak zaman = Gerekli zaman	Her eyalet için farklıdır. Tüm standartların incelenmesi için yeterli sürenin olmaması.	Standartlar için %85 oranında öğrenim süresi kullanılması planlanmıştır.
Öğretim Programı Desteği	Program ders kitapları ile yapılmaktadır.	Program tarafından yönlendirilen standartlar, gelişim gösterirken programlar gelişimin gerisinde kalır.	Standartların takibi program tarafından yapılır.
Öğrenci çıktılarını tanımlama yöntemleri	Girdiler sonuç üzerinden konuşulur.	Eyalet standartları kriter temelinde yapılır.	Devlet ile ortaklık söz konusudur.
Öğrencilerin beklenti sebepleri	Ders kitapları ve diğer materyallerde açıklanması beklenen tarihsel-geleneksel etkiler.	Her eyalete göre farklılık gösterir. Geleneksel öğretim açıklamalarından üniversite-kariyer kriterlerine geçilir.	Kariyer ve üniversitenin ihtiyacı olan bilgi ve beceri uluslararasıdır.
Temel değerlendirme amaçları	Ulusal düzeyde belirlenen örneklemle karşılaştırma yapılması. 1970'lerde uygulanan bazı yeterlilik testleri gibi	Cevap verebilirlik alt grup ile öğrenci arasında performans düzeyini açıklamak	Cevap verebilirlik öğrenme ve öğretimin geliştirilmesi
Reformun düzenli yapısı	Reformlar okul ya da ilçe seviyesinde belirlenen programlar aracılığıyla yapılır.	Reform eyaletlere göre farklılık gösterir. Bazılarının standartları nettir.	Standartlar yapılan program ve değerlendirmelere göre katılan ülkeler ve bölgelerle paylaşılır.

Kaynak: Kendall, 2011

Eğitimde yapılan düzenlemeler yukarıda da görüldüğü üzere standarta dayalı eğitimden önce okul seviyesinde gerçekleşirken, ortak temel eyalet standartlarının belirlenmesinden sonra her bölgede geçerli ulusal bir eğitim anlayışı ile yapılmıştır. ABD’de uygulanan standartlardan bir diğeri Ana Dili İngilizce Olmayan İngilizce Öğretmenleri (TESOL) uygulamasıdır. Uygulama, ABD için İngilizce öğretmenleri yetiştirmek amacıyla eğitimciler tarafından hazırlanan standartları içerir. Bu standartlar, öğretim sürecinde gerekli olacak beceriler, öğretim sürecine dair istekler, içerikler ve pedagojik bilgiler gözetilerek özetlenmiştir. Özetlenen 5 standart ile ilgili bilgiler şu şekildedir (TESOL, 2017):

- *Dilin İçeriği:* Öğretmen adayları dilin yapısına, kullanımına ve gelişimine yönelik bilgileri öğrenmeli ve öğrencilere dört temel dil becerisi olan okuma, yazma, dinleme ve konuşma alanında kazanım sağlamalarına yardımcı olmalıdır.

- *Talimat (uygulama):* Öğretmen adayları öğretim sürecini planlamak, standarta dayalı bir öğretim uygulamak ve öğrencilerin gelişimini sağlamak için her dilin ihtiyaçları doğrultusunda öğrencileri desteklemektedir.
- *Ölçme ve Değerlendirme:* Öğretmen adayları öğrencileri değerlendirmek ve elde ettiği bilgileri analiz etmek için değerlendirme ilkelerini kullanırlar. Öğretim sürecini nasıl ilerleteceklerini ve alınacak kararları belirlerler.
- *İngilizce Öğrencileri:* Öğretmen adayları etkin öğrenim ve uygulamalarını geliştirebilmek için öğrencilerin kişisel, ailevi, kültürel, akademik ve sosyal özelliklerini araştırarak neye ihtiyaç duyduklarını öğrenir.
- *Profesyonellik ve Liderlik:* Adaylar, mesleki gelişimlerini sağlayacak değerlendirmeler ve meslektaşlarıyla işbirliği yaparak profesyonellik ve liderlik taleplerini yansıtır.

1.3.2.4. Türkiye’de Eğitimde Standart Uygulamaları

Türkiye’de 1990’lı yıllarda başlayan eğitimde reform çalışmaları, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hem genel hem mesleki hem de teknik ortaöğretim sisteminin yeniden tasarlanması, geliştirilmesi ve kalitesinin artırılmasına yönelik olarak yapılmış, bu çalışmaların sonunda “Öğretmen Yeterlilikleri” ve “Ortaöğretim Kurum Standartları” belirlenmiştir (Beltekin ve diğerleri, 2013). Yüksek Öğretim Kurumu tarafından 1999 yılında yapılan standart çalışmasında öğretmenlerin yetiştirilmesine yönelik olarak üç gruptan oluşan yedi standart belirlenmiştir: Bu standartlar şu şekildedir (YÖK, 1999):

- a. Öğretim: Öğrenciler için gerekli olan bilgi ve beceriler
- b. Öğrenciler: Nitelikleri ve sayıları
- c. Personeller: Öğretim elemanları ve nitelikleri
- d. Yönetim: Yönetim sisteminin etkinliği
- e. Kalite: Programın yapılandırılarak geliştirilmesi
- f. Fiziksel altyapı: Kurumun sahip olduğu kütüphane, derslik, bilgisayar ve diğer kaynaklara sahip olması
- g. İşbirliği: Standart uygulanan kurumlarla aralarındaki ilişki

1.4. Eğitim ve Statü

Eğitim kurumunun sahip olduğu işlevlerden biri de bireylere statü kazanmalarını sağlamaktır. Statü, başkaları tarafından kişilere atfedilen toplumsal saygınlık anlamını ifade eder (Giddens, 2012: 347). Statü, kişinin toplumda bulunduğu konumu ifade etmekte, Latince “ayakta duruş” anlamına gelen *statum* kelimesinden gelmektedir.

Dar anlamı kişinin resmi ya da mesleki (doktor, evli vb.) durumunu ifade ederken, geniş anlamı (bizi ilgilendiren kısmı) kişinin dünyada ne kadar önemini olduğudur (Botton, 2020). Weber (2004: 277) e göre statü, sosyal toplulukları ifade etmektedir. Webere göre, mülk sahipleri ve mülksüzler aynı statü grubunda yer alabilir ancak bu eşitlik uzun vadeli olmayabilmektedir. Tarih boyunca insanlar belli konumlara sahip olmuş, yüksek statü sahibi gruplar çeşitlilik göstermiştir. 1776 yılından bu yana avcılar, rahipler, şövalyeler ve zengin aileler maddi başarı ile eşdeğer tutulmuştur (Botton, 2020: 7). Bu konumlar her bireyin üyesi olduğu gruplara ya da bulundukları topluma göre belirlenmekte, bu konumun belirlenmesine neden olan statü kavramı ise bireyin toplumda işgal ettiği yeri ifade etmektedir (Tezcan, 1985: 356).

Tezcan (1985: 356) statünün ikiye ayrıldığını aktarmaktadır:

- a) *Kazanılmış Statü:* Kişinin kendi çabası, yeteneği ve başarısının sonucunda elde ettiği, toplum tarafından saygı gösterilen statüdür.
- b) *Edinilmiş Statü:* Bireyin hiçbir etkisinin bulunmadığı, kendisinde bulunan doğal özelliklerden oluşur. Yaş, cinsiyet ve ailevi bağlar gibi durumlardan oluşan edinilmiş statü, daha çok feodal krallıklar ve ilkel kabilelerin genelinde görülmüştür.

Ceylan (2011) ise toplumsal statüleri genel statü, temel statü ve özgür statü olarak üçe ayırmaktadır:

- a) *Temel Statü:* Toplumsal sistem içerisinde cinsiyeti ve yaşı temel alan, doğuştan elde edilen statüdür. Toplumun beklentilerine göre bireye verilen tepkiler onun yaşı ve cinsiyetine göre belirleyici olmaktadır.
- b) *Genel Statü:* Temel statüye göre daha çeşitli olan, bireylerin niteliklerine ve performanslarına göre belirlenen statüdür. Bireylere saygınlık ve güç kazanmasını sağlamakla birlikte bazı sınırlar da koymaktadır.
- c) *Özgür Statü:* Daha çok kişisel yetenekler temel alarak elde edilen, belirli bir sınırı olmayan ve bireye saygınlık kazandırmayan statüdür. Bu yüzden diğer iki statü kadar önem arz etmemektedir.

Toplumsal yapı içerisinde herkesin birden fazla statüsü vardır. Bir insan hastanede doktor, evde ebeveyn, sokakta iyi bir dost olabilir. Belirlenen statüler toplum tarafından belirlenen bazı ölçütlere göre değerlendirilmektedir. Bu ölçütler bireyin soy bağına, sahip olduğu servete, toplumsal yapı içerisinde sahip olduğu işleve, aldığı eğitime, inancına ya da biyolojik özelliklerine göre belirlenir. Bu ölçütlerden hiçbiri tek başına yeterli olmayıp birlikte değerlendirilmelidir (Fichter, 1994: 32-33'den akt. Ceylan, 2011: 95).

1.5. Eğitim Tarihi

Eğitim tarihinin geçmişi insanlık tarihi kadar eskiye dayanmaktadır. Toplumlar her dönem eğitim yoluyla atalarının kültürel birikimlerini kuşaktan kuşağa aktarmış, geçmişten günümüze her toplumda eğitim var olmuştur. Bu süreçte toplumların geçirdiği değişimlerin ve yaşantıların bir sonucu olarak eğitim kavramının anlamı da değişerek, yazının keşfedilmesiyle resmi bir nitelik kazanmıştır. Doğuda Hint, Mısır, Çin ve Mezopotamya gibi yerleşik hayata geçen ilk uygarlıklar eğitimi geliştirerek, toplumların geleceklerini inşa etmesinde her zaman hayati bir öneme sahip olmuştur.

Eğitim her dönemde ve her toplumda önemini koruyarak bugüne kadar iz bırakmış, geçmişten günümüze kadar yapılmış olan farklı uygulamalarla, toplumlar arasında bağ oluşturan güçlü bir kaynak haline gelmiştir (Zencirci, 2015: 19).

1.5.1. Batı Uygarlıklarında Eğitim Tarihi

Batı uygarlıklarının temelinde Eski Yunan ve Eski Roma uygarlıklarına ait kültürel birikimler bulunmaktadır. Batıda, Antik dönemde eğitim daha çok bedensel ve zihinsel gelişime yönelik yapılırken, bunun yanı sıra eğitimde ahlak temizliğine de yer verilmiş ve savaşçı bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Antik Yunan eğitim sisteminde müzik, jimnastik, din ve edebiyat eğitimde olmazsa olmaz dersler olarak yer almıştır. Bu dönemde eğitim ailede başlayıp, daha sonraki yıllarda din adamları tarafından verilmiş, Antik dönem eğitim sistemleri, ezbere ve disipline dayalı yapılmıştır (Binbaşioğlu, 1988'den akt. Arslan, 2009).

Sosyal tabakalaşma, antik dönemde toplumdaki bireyleri asil ve köylü olarak ikiye ayırmış, varlıklı ailelerin çocukları tıp, matematik, astronomi gibi konuların yanında jimnastik ve müzik eğitimi de alırken, diğer ailelerin çocukları bu eğitimlerden yararlanamamıştır. Devletlerin sürekli savaş halinde olmaları, vatandaşların her an savaşa hazır olmalarını gerektirecek güçte ve dayanıklılıkta olmalarını gerektirmiş, bunu sağlamak amacıyla jimnastik önemli bir eğitim aracı olmuştur. Bunun yanı sıra savaşa hazırlanan bireylerin hırçınlıklarını ve gerginliklerini müzik yoluyla azaltmaları sağlanmıştır (Binbaşioğlu, 1988'den akt. Arslan, 2009).

Antik dönemin ünlü düşünürleri Aristo, Platon ve Sokrates'in bu dönemde eğitime önemli katkıları ve uygulamaları olmuştur. Sokrates'e göre eğitim, bireyin toplumda yararlı ve sorgulayıcı olmasını, gerçekliğe ulaşmasını ve özgür düşünmesini sağlayan bir kurumdur. Sokrates, "Sokrat Yöntemi" ile insanların "soru-yanıt" yöntemi kullanarak kendilerini bulmalarını, gerçeği ve doğru olanı keşfetmelerini sağlamıştır.

Ancak Sokrates eğitimle ilgili görüşlerini sadece aktarabilmiş, maalesef geride yazılı bir yapıt bırakamamıştır (Binbaşıoğlu, 1988'den akt. Arslan, 2009: 29). Platon ise eğitimin devlet tarafından yapılmasını, kadınlar için eğitimin önemini, kadınların da erkekler kadar savaşı bir kimliğe sahip olabileceğini, çocuklar için eğitimde oyunun önemli olduğunu, bireylerin özgür olmaması gerektiğini ifade ederek, asıl olanın devlet olduğunu aktarmıştır. Aristoteles, eğitimin hem birey hem devlet için gerekli olduğunu, insanın sosyal bir varlık olmasını, eğitimde yeteneğe odaklanılmasını ve kuramdan çok uygulamaya yer verilmesi gerektiğine ilişkin görüşlere yer vermiştir (Koçer, 1980; Aytaç, 1992'den akt. Zencirci, 2015: 22).

Antik dönemin önemli iki merkezinden birini Yunanlılar, diğerini Romalılar oluşturmaktadır. Romalılarda eğitimin amacı “toplumuna faydalı birey yetiştirme” bağlamı üzerine kurulmuştur. Antik Roma da eğitim uygulamaya dayalı yapılmış, çocukların eğitimi on beş yaşına kadar aile içerisinde; erkek çocukların babalarından, kız çocukların annelerinden eğitim alması yoluyla sağlanmış, daha sonra bu çocukların eğitimi ustalar tarafından verilmiştir. Roma da anne ve babanın eşit yetkiye sahip olması, her kuşağın ailesine bağlı yetiştirildiğini ve ailenin önemli bir yapıda olduğunu göstermektedir (Koçer, 1980'den akt. Arslan, 2009: 29). Romalılar bu işleyiş sayesinde bir süre eğitim kurumlarına ihtiyaç duymamış, ancak savaş dönemlerinin ardından öğretmenlere ve sanatçılara kapılarını açmıştır. Yunandan gelen öğretmenler ve sanatçılar aileler tarafından gözetilmiş, fakat yunan dilinin zamanla Romalılar üzerinde hâkimiyet kurmasına engel olamamıştır (Zencirci, 2015: 20-22).

Roma eğitimini cazip kılan yönlerinin neler olduğuna bakmak için öncü isimlerin düşüncelerine ve ne yaptıklarına bakmak gerekmektedir. Bu isimlerden biri olan Cicero (M.Ö. 106-43), erken yaşta eğitime başlamanın, öğrencilerin ahlaklı, saygılı ve akıllı bireyler olarak yetiştirilmesinin öneminden bahsetmiştir. Diğer bir düşünür Quintilianus (M.S. 35-96) ise, eğitimin en önemli etkinliğinin oyun olduğunu vurgulayarak, çocukların yedi yaşından önce eğitim almaları gerektiğini, öğretmenlerin alanında uzman, öğretim sürecini kademeli gerçekleştiren ve cana yakın bireyler tarafından yapılması gerektiğini dile getirmiştir (Zencirci, 2015: 22).

Antik dönemde yaşanan değişimler, Hristiyanlıkta eğitimin çevrenin etkisinden çıkarak, dini ve tanrıyı merkeze alan bir anlayışa yöneltmiştir. Batıda antik çağın sonlanmasından Rönesans dönemine (M.S. 395-1453) kadar olan bu döneme orta çağ denmiştir. Orta Çağ, yeni düşünce üretmeyen, bilimsel gelişmenin duraksadığı bir dönemdir. Bu dönemde cahilliğin erdem sayıldığı, bilgeliğin kötü olduğuna inanılan düşünce biçimi güçlendirilmeye çalışılmıştır.

Ortaçağın sonunda, kilise egemenliğinin yıkılmasıyla birlikte eğitim ve öğretim alanında yapılan değişiklikler Rönesans'ı ortaya çıkarmıştır. Hümanizm ve Rönesans hareketlerinin canlandığı bu dönemde, insana değer vermenin ve sanatta yenilik yapmanın önemi vurgulanmış, Rönesans dönemi ile Antik dönemdeki canlılık yeniden kazanılarak, insanın akıl ile buluşması sağlanmıştır (Zencirci, 2015: 25).

1.5.1.1. Felsefe Okulları

1.5.1.1.1. Miletos Okulu (İonia)

M.Ö. 7. yüzyıla kadar dayanan Miletos Okulu ya da diğer adıyla İonia Okulu, felsefe tarihindeki en eski düşünce geleneğine sahip ilk ekoldür. Thales, Anaksimandros ve Anaksimenes'in fikirlerini oluşturan bu ekolün önemi, evreni anlama ve açıklama çabalarını doğal nedenlere dayandırarak yapmalarından kaynaklanmaktadır. Bu düşünürlerin doğada var olanı yine doğayla açıklamaları, hem bilimsel yöntemlerin gelişmesine katkıda bulunmuş, hem de ilk filozof unvanını almalarını sağlamıştır. Thales, varlıkların nasıl ortaya çıktığını araştırırken, her şeyin temelinde tek bir maddenin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yaşadığı bölgede ve gezdiği yerlerde gözlem yapan Thales, en önemli maddenin arkhe olduğunu ve evrenin ana maddesinin “su” olduğunu kabul ederek, evrende var olan her şeyin suyun değişik şekiller almasından kaynaklandığını aktarmıştır (Özden ve Elmalı, 2017: 36).

Thales'in suya verdiği önemin üç nedeni bulunmaktadır: bunlardan birincisi yaşadığı çevredeki ve seyahat ettiği Mezopotamya bölgesindeki insanların suya verdikleri önemi gözlemlemiş olması; ikinci olarak suyun ve türevlerinin her şeyin özünde var olduğu sonucuna ulaşması; son olarak ise suyun değişik şekiller alabilen bir yapıda olmasından kaynaklanmaktadır. Miletli filozoflar tarafından farklı maddelere dayandırılan arkhe, filozoflar tarafından yapılan çalışmalar ve gözlemler sonucunda evrenin arkhesinin bir “madde” olduğu konusunda hemfikir olmalarını sağlamıştır. Buradan da anlaşılabileceği gibi filozofların materyalist oldukları görülmektedir. Thales, aynı zamanda M.Ö. 585 yılında çıkmış olduğu seyahati esnasında Mısırlıların inşa ettikleri piramitleri de inceleyerek, geometri ve matematik bilgilerini öğrenmiş ve güneşin tutulacağı sonucuna ulaşmıştır. Bu dönem düşünürlerini diğer düşünürlerden farklı kılan en önemli özellik, bu filozofların düşüncelerini gözleme dayanarak açıklamalarından kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda bu filozofların, felsefeyi bir çıkar üzerine ya da belirli bir amaç için değil, sadece bilmek ve anlamak için yapmaları önem arz etmektedir (Özden ve Elmalı, 2017: 42).

1.5.1.1.2. Pythagoras

İlkçağın dini ve felsefî görüşleriyle tanınan ikinci okulu, Miletos okulundaki Doğu geleneğinin aksine Batı geleneğini temsil eden Pythagorasçı Okul'dur. Pythagorasçıları İyonya okulundan ayıran fark, felsefe okulundan ziyade dini bir cemaat olarak kurulmuş olmalarıdır. Pythagorasçılar, Miletos okulundan farklı olarak varlığın neden ve nasıl olduğuna bakmanın ve bilgi vermenin ötesinde, insanları yaşam döngülerinin dışına çıkartmak gibi bir amaç edinmişlerdir.

Pythagoras'ın arkheyi matematiksel ilkeleri temel alarak açıklaması, matematikçi olarak nitelendirilmesine neden olmuştur (Cevizci, 2017: 42). Buna dayanarak Pythagorasçılar, evreni sayıları kullanarak açıklamış, her şeyin temelini sayılara dayandırmış ve arkhenin sayı olduğunu kabul etmişlerdir. Pythagoras ve öğrencileri, astronomi alanındaki bilgilerini de kullanarak, evrenin merkezinde ateş kütlesinin olduğunu ve diğer gezegenlerin de evrenin merkezindeki bu ateş kütlesi etrafında döndüğünü iddia etmişlerdir. Pythagoras, aynı zamanda güzellikle matematik arasındaki uyumdan bahseden ilk kişidir ve müzikteki sesi, telin uzunluğunu ve kısırlığını evrenin uyumuna benzetmektedir. (Özden ve Elmalı, 2017: 46).

1.5.1.1.3. Elea Okulu

Güney İtalya'da yer alan Elea Okulu, Parmenides ve öğrencisi Zenon tarafından kurulan ve temsil edilen bir okuldur. Elea Okulu, formel anlamda bir okul olarak sayılmayan, ancak önemli düşünürlerin benimsediği, ortak bir yaklaşıma sahip olan ve bir çok öğrencinin yetiştirilmesine öncülük eden önemli bir okuldur. Bu okulda yer alan düşünürlerin mantık ve diyalektik yoluyla tezlerini açıklaması, rasyonalist felsefenin ilk temsilcileri olmalarını sağlamıştır. Zenon ve Parmenides çoğulluğun ve değişimin, algıladıklarımızın aksine, hareketin sadece bir yanılsamadan ibaret olduğunu, gerçekte var olmadığını belirtmişlerdir (Özden ve Elmalı, 2017: 57).

1.5.1.1.4. Sofistler

Sofistler, Atina döneminde toplumsal hayatta yaşanan siyasi yapıdaki değişime bağlı olarak ortaya çıkmıştır. M.Ö. 5. yüzyılda başlayan Sofist düşünce, birden fazla düşünür tarafından, bir grup felsefesi olarak ortaya çıkmıştır. Sofist, hünerli, yaptığı işte yetenekli olan anlamına geldiği için bu okulun düşünürlerine sofistler denilmiştir (Özden ve Elmalı, 2017: 86). Çok sayıda bulunan sofistlerden öne çıkan bazı isimler, Protagoras, Gorgias ve Prodikos'tur. Sofistlerin yapmış oldukları asıl iş, dönemin koşulları gereği hitabet öğrenmek isteyenlere para karşılığında hitabet öğretmeleridir.

Devletin işlevlerinden ve maddi koşullarından faydalanmak isteyen insanlar, bunu nasıl yapacaklarına dair yollar aramaya başlamış ve sofistler insanların bu ihtiyacını karşılayabileceklerini söyleyerek, para karşılığı hitabet öğretmişlerdir. Hitabet sanatını kullanarak insanları etkileyen sofistlere göre, güzel ve süslü cümlelerle insanları düşüncelerine inandırabilmek en önemli yeteneği ifade etmektedir (Özden ve Elmalı, 2017). Bu dönemde insanların fikirlerini rahatça dile getirebilmek için iyi bir eğitim almış olmaları gerekmektedir. Bireylerin çarşıda, pazarda, mahkemede ve meclis içerisinde fikirlerini rahat bir şekilde dile getirebilmeleri ve yükselebilmeleri, ancak iyi bir eğitim alarak mümkün olmaktadır.

Bu yüzden sofistlerin sunduğu hizmet çoğu insan için oldukça elverişli gelmiş, sofistler bu hizmet sayesinde hem kendi fikirlerini toplumun büyük bir kısmına ulaştırma fırsatı yakalamış, hem de para kazanma imkânı bulmuşlardır. Sofistlerden önceki dönemlerde doğayı merkeze alan düşünürler, sofistlerle birlikte insanı merkeze almaya başlamıştır. Bu dönemde yaptıkları birçok gezi de sofistlerin “sofistike” yani “çok bilmiş” olarak anılmalarını sağlamıştır. Günümüzde de kullanılan “sofistike” kavramı bu dönemden hatıra olarak kalmıştır (Soccio, 2010’dan akt. Karataş, 2021: 156).

Sofistler belirli bir zamandan sonra uzmanlıklarını kaybederek kötü bir ün kazanmış, bunun sebebi talep etmiş oldukları yüksek ücretlerden kaynaklanmıştır. O dönemde sofistlerin para kazanmak için her şeyi öğretebileceklerini ve tartışmayı eninde sonunda kazanacaklarını belirten düşüncelerini vurgulamaları da onlara zarar vermiştir. Çünkü onlar için konu haklı ya da haksız olmanın ötesinde her istediklerine ulaşabilmeleridir (Özden ve Elmalı, 2017). Felsefe tarihi içerisinde sofistlerin olumsuz bir imaja sahip olmalarının en önemli nedeni, felsefeyi gerçeğe ulaşmak için değil, insanları etkileyecek (kandırarak) bir yol olarak görmeleridir (Anadolu Üniversitesi, 2018: 73).

Sofistler için objektif bir değerlendirme yapacak olursak ödeme aldıkları herkese eşit haklar sağlamaları yönünden eğitim yapısında bir demokratikleşme sağladıkları görülmektedir. Her insan için kendi doğrusu, duygusu ve düşüncesi vardır ve bu yüzden sofistleri eleştiren Platon, sofistlerin kendi çıkarlarını düşünen bir gruptan oluştuğunu ifade etmektedir. Sofistlerin önemli düşünürlerinden bir diğeri olan Protogoras’ın “İnsan her şeyin ölçüsüdür” sözünden de anlaşılacağı üzere sofistlerin, herkes için geçerliliği olan bir bilginin olmadığını aktardıkları görülmektedir (Anadolu Üniversitesi, 2018).

1.5.2. Doğu Uygarlıklarında Eğitim Tarihi

Batı toplumlarının geçmişten günümüze kadar olan eğitim tarihine ilişkin sürece yukarıda değinmiştik. Şimdi ise batı uygarlıkları kadar önemli olan, Doğu uygarlıklarından Sümer, Mısır, Çin ve Hint uygarlıkları ele alınacaktır. Mezopotamya'nın önemli uygarlıklarından biri olan, yazının kurucusu olarak bilinen ve yazıyı diğer kuşaklara aktaran Sümerliler, hem kendi uygarlıklarının hem de diğer uygarlıkların eğitim sistemlerinin gelişmesine katkı sağlamışlardır. Sümerliler bütün bu gelişmelerin yanı sıra şuan kullanmış olduğumuz takvim ve mevsimleri de bularak, medeniyetin temelini atmışlardır (Koçer, 1980'den akt. Zencirci, 2015: 29).

Sümerlerde önemli bir kurum olan eğitim, tapınakların yanında yer alan okullarda verilmektedir. Ancak verilen eğitimin ücretli olması, sadece varlıklı ailelerin çocuklarının 6eğitim alabildiği ve bu dönem tabletlerinde yer alan kayıtlara bakılarak kadınlara ait bir bilgiye ulaşılabilmesi da sadece erkek çocukların eğitimden faydalandığını göstermektedir. Sümerliler için kutsal olan ailede, çocuğuna sahip çıkmayan ve korumayan ailelerin cezalandırıldığı da görülmektedir. Okula önem veren Sümerlilerde, çocukların eğitimleri bir yıl boyunca yatılı kaldıkları okullarda verilmekte, evlerine gitme fırsatını ancak özel günlerde buldukları belirtilmektedir. Sümerliler eğitime verdikleri önemle, sayı sistemini, ağırlık ve ölçü birimlerini geliştirmişler, tapınakların alışveriş sistemlerini belirli bir düzene sokmuşlardır. Tapınağa getirilen ürünler, din adamları ve yöneticiler tarafından dağıtılmış, bu ürünlerin kimler tarafından getirildiğini belirlemek için tabletlerden faydalanılarak, üzerine resim veya semboller çizilmiştir. Bu semboller çiviye benzediği için "çivi yazısı" adıyla anılmıştır. 2500'lü yıllara gelindiğinde, Sümerlerin çarpım tablosuna benzer bir sistem geliştirmesi hacim ve alan hesaplamalarında kullanılırken, Pi sayısının da 3.125 olarak hesaplandığı görülmektedir. Sümer uygarlığı tarafından ortaya atılan ve geliştirilen bu sistemler daha sonraki uygarlıkları da önemli ölçüde etkileyerek katkı sağlamıştır (Çalışkan, 2007'den akt. Tunç, 2010: 167).

Doğu uygarlıkları içerisinde yer alan diğer bir uygarlık ise Mısırlılardır. MÖ. 3000-530 yılları arasında hüküm süren Mısırlılar, göçebe yaşam tarzından yerleşik hayata geçmeye karar vermiş ve Nil nehri kıyısında şehirler kurarak, sosyal sınıfa ve tarıma dayalı bir medeniyet inşa etmişlerdir. Antik çağın en gelişmiş uygarlıklarından biri olarak görülen Mısır Uygarlığının önemi "Hiyeroglifi" (resim yazısı) geliştirmelerinden kaynaklanmaktadır. Günlük işler için kullandıkları hiyeroglifi daha çok palmyelerden yaptıkları papirüs ve kil tabletlere yazmış, bu durum yönetimde görev alan kişilerin okuma-yazma öğrenmesini gerekli kılmış ve eğitimin gelişmesine katkı sağlamıştır. Ölümünden sonra yaşama inanan Mısırlılar, mumyalama tekniklerini de geliştirerek, tıbbı katkıda bulunmuşlardır (Tunç, 2010).

Mısırdaki eğitim, beş yaşına kadar ailede, beş yaşından sonra okulda devam etmekte, eğitim iki türde verilmektedir; bunlardan ilki mesleki eğitim, diğeri ise işbirliğine dayalı aile eğitimidir. Daha sonra eklenen temel zihinsel eğitim de okuma-yazma, hesaplama ve geometriyi içermektedir. Mısırdaki bireye önem verilmediği, toplumcu bir anlayışın hâkim olduğu da görülmektedir (Celkan, 2011: 55'den akt. Avcı, 2019: 406). Çin ise M.Ö. 1000-200 yılları arasında hüküm süren Asya uygarlıkları içerisinde önemli bir uygarlık olarak yer almaktadır.

Çin'in M.Ö. 1000 olarak aktarılan tarihsel gelişiminin M.Ö. 2700'lü yıllara kadar rastladığı hatta ipek böceği yetiştiriciliğinde bulundukları görülmektedir. Bunun bir kanıtı olarak Avrupa'dan Çin'e uzanan ipek yolu gösterilmekte, buradan Çin tarihinin M.Ö. 3000'lere kadar dayandığı söylenebilmektedir (Koçer, 1980'den akt. Zencirci, 2015: 30). Çin'de eğitim sistemi, inanç sistemi üzerinden yapılmış, Lao-Tzu (yaşlı çocuk), Konfüçyüs ve Cu-Hsi gibi düşünürlerin eğitime önemli ölçüde katkıları olmuştur. Eğitimde erdemli ve ahlaklı vatandaşların yetiştirilmesi temel amacı ifade etmiş ve bu noktadaki en önemli isim Konfüçyüs olarak gösterilmiştir (Zencirci, 2015: 31). Hintlilerde ise eğitim, ailede başlayan ve çocukların hayata erken atıldığı, ailelerin çocuklarını bağımsız yaşayabilecekleri bir yaşama yönlendirdiği ve çocukların kendilerini idame etmelerini sağlayacak beceriler edinmeleri konusunda yardımcı oldukları bir sistemle yürütülmektedir. Anaerki yaşantısının hâkim olduğu Hintlilerde, kadınların çok eşli olmaları normal bir durum olarak karşılanarak, evin hâkimiyetini kadın sağlamıştır (Koçer, 1980'den akt. Zencirci, 2015: 32). Hintlilerde eğitim sistemi, kast sisteminin yüksek olduğu kesimin erişebildiği, ancak orta düzeyde yer alan kastlar için okuma-yazma, hesap işlemleri vb. gibi temel konuların yer aldığı bir eğitimi içermektedir. Bir süre sonra ortaya çıkan Budizm, eğitimde kişinin istek ve arzularından vazgeçmesini gerektiren, vazgeçmediği takdirde dayanın eğitimde yer alabileceği bir parça olarak görülmüştür (Binbaşioğlu, 1982). Buradan da anlaşılacağı üzere Asya ülkeleri için ahlak, erdem ve itaat önemli ilkeler olarak benimsenmiş, ancak bu ilkelerin eğitimde uygulanması gerektiği ve uygulanmadığı takdirde cezalandırma yöntemlerinin kullanılmasında bir sakınca olmadığı da görülmüştür.

1.6. Üniversitelerin Oluşum Süreci

Üniversite kavramı, Latince “universitas” kelimesinin karşılığı olan “lonca” anlamına gelmektedir. Denman (2005'den akt. Ölmez Kıyıcı, 2012)'a göre üniversite kavramının resmi tanımı Newman tarafından yapılmış; bu tanıma göre üniversite “bilgiyi yaymak için hizmet eden bir dernek ya da şirket” olarak tanımlanmıştır.

Dünyada kurulan ilk üniversiteler, 11. yüzyıl ve 12. yüzyıl Orta Çağ Avrupası'nda ortaya çıkmıştır. Hiç kuşkusuz, yükseköğretimin temeli dünyada ilk defa üniversite kurumları ile başlamamış, geçmişten beri farklı kurumlarla var olmuştur. Bu kurumlar “studium generale” olarak adlandırılmıştır.

Kurulan ilk üniversiteler, bugün bildiğimiz üniversitelerden farklı bir içeriğe sahip olmakla birlikte, bazı araştırmacılar tarafından yapılan karşılaştırmalar sonucunda ortaçağ üniversiteleri ile medreseler arasında önemli benzerlikler bulunmuş, yükseköğretimin temelini geçmişte de farklı kurumlar aracılığıyla yürütüldüğü bu araştırmacılar tarafından aktarılmıştır (Rukancı ve Anameriç, 2004). Bu kurumlar, Antik Yunan'daki akademiler, İslamiyet'teki medreseler ve Hristiyan manastırları şeklinde var olmuş, yükseköğretim fonksiyonunda yürütülmüştür, ancak bu durum kurumların üniversite kurumlarından ayrılmasını zorlaştırmıştır. İlk üniversitelerin yapısı iki model üzerine kurulmuştur; birincisi hocalar tarafından kurulan loncalar, diğeri ise öğrencilerin bir araya gelerek kurdukları lonca modeli şeklindedir. Ortaçağda Bologna (1088), Paris (1150) ve Oxford (1167) kurulan ilk üniversitelerdir. Bu üniversitelerin tarihleri ile ilgili bilgi net olmamakla birlikte, Bologna üniversitesinin ilk üniversite olduğu aktarılmaktadır (Antalyalı, 2007: 26).

Loncalar, öğrenciler ve hocalar tarafından kurulan özel statüye sahip topluluklardır. Paris üniversitesi hocalar tarafından, Bologna üniversitesi ise öğrenciler tarafından kurulan loncalardan oluşmuştur. Üniversitelerin çoğu bu dönemde eski kiliselerden kurularak faaliyetlerine devam etmiş, örneğin Paris Üniversitesi, Notre Dame Piskoposluk Okulunun merkezinde, başlangıçta tek bir fakülte olarak kurulmuştur. Üniversiteler kent içerisinde gelişmiş kurumlardır ve bu üniversiteler başlangıçta kendi mekânlarının olmamasından dolayı barınma ve mekân konusu ile ilgili sıkıntılar yaşamışlardır (Antalyalı, 2007). Mekân sorununu çözebilmek adına Paris üniversitesi “Samanlı yol” adıyla ünlü bir bölgeye taşınarak çözüm bulmuş, ancak adından da anlaşılacağı üzere bölgede bulunan çoğu mekânda cam ve çatı olmadığı ve ahırdan bozma yerler olduğu anlaşılmaktadır (Coulton, 1955: 408; Bacci, 2009: 19'den akt. Ülgen, 2010: 355). Bu mekânda öğrenciler bir süre yere ya da samanların üzerine oturarak dersleri dinlemiş, Paris Üniversitesinin düzenli bir mekâna sahip olmaması ve yaşadığı bu finansal kriz, zengin hayırseverler ve kilise görevlileri tarafından çözüme kavuşmuştur. Kolej sistemini ilk defa ortaya çıkaran hayırseverler ve kilise görevlileri, üniversitelerin yerleşik bir düzene geçmelerini sağlamışlardır. Bologna üniversitesi ise Paris Üniversitesinin aksine kurulduğu ilk andan itibaren sınıfları boyalı, temiz bir ortamda ve hocaların kürsüden ders işleme ayrıcalığına sahip oldukları bir mekânda derslerini sürdürmüşlerdir (Erol, 2005: 89'den akt. Ülgen, 2010: 355).

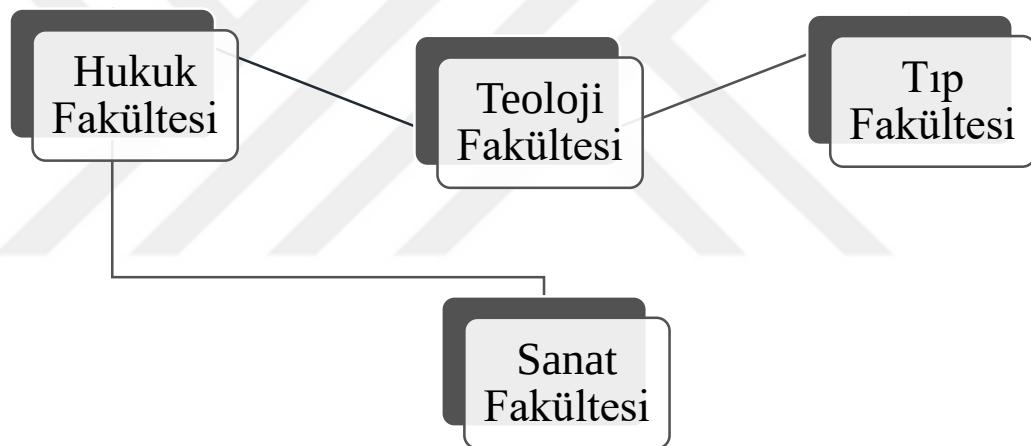
Üniversiteler kuruldukları ilk zamanlarda belirli dallara ağırlık vermiş, İtalya merkezli bir üniversite olan Bologna Üniversitesi, “öğrenci” birliği etrafında şekillenen, daha çok tıp ve hukuk eğitimi üzerinde duran bir üniversite anlayışına sahipken, Avrupa’nın kuzeyinde yer alan Paris üniversitesi, “hocaların” birleşmesiyle oluşan, müzik, ilahiyat ve mantık eğitimlerine odaklanan bir eğitim anlayışı benimsemiştir. Bunun yanı sıra Bologna üniversitesinde öğretmenlerin maaşları öğrenciler tarafından karşılanırken, Paris üniversitesindeki öğretmenlerin maaşları kilise tarafından karşılanmıştır. Devlet tarafından kurulan Oxford üniversitesinin maaşları ise devlet tarafından üstlenilmiştir (Wikipedia, 2022). Paris üniversitesi hocalar tarafından kurulduğu için tüm yetki ve kurallar hocalar tarafından belirlenmiş, Bologna üniversitesinde ise lonca öğrenciler tarafından yönetilmiş, hocalar kurum dışında bırakılmıştır. Bologna üniversitesinde öğrenciler, para karşılığında tuttukları hocaların müfredatı yetiştirememeleri, derse geç gelmeleri veya hiç gelmemeleri, hocaların görevlerini yerine getirmemeleri ya da sevmedikleri hocaların boykot edilmesi gibi durumlarda cezalandırma yetkilerini kullanarak karar vermişlerdir (Coulton, 1955:395’den akt. Ülgen, 2010: 360).

Üniversitelere bu dönemde kilise ve devlet tarafından tanımlanan bazı haklar verilmiştir (Aytaç, 2018: 93). Ortaçağda üniversitelerin farklı iktidarlara karşı sürekli mücadele içinde olmaları, bazen kiliseyle bazen de diğer iktidarlara bu yolda mücadele ederek bağımsızlık elde etmelerine neden olmuştur. Ancak bu bağımsızlığı üniversiteler bazen iktidarın etkisinde bazen gönüllü olarak bazen de mecbur kalarak yapmışlardır (Demirtaş, 2019: 36). Papa ile Kutsal Roma İmparatoru arasında yaşanan anlaşmazlık bu dönemde hukuka olan ilgiyi arttırmış, hukuk hocaları arasında rekabet yaratmıştır. Öğrencilerin öğretmenlere maaş ödemesinin yasak olduğu 1158 yılında I. Frederick tarafından yayımlanan “Öğrenci ve Öğretmenlerin Ayrıcalıkları” başlıklı ferman, öğrenciler tarafından hocalara ücret ödenebileceğine dair hükümleri içermiş, bu ferman, öğrenci ve öğretmenlerin serbest dolaşım hakkını, yol ücretlerini, harç ve vergilerden muaf tutulmaları vb. ayrıcalıklar tanıyarak, Avrupa’nın çeşitli yerlerinden hukuk öğrenmek için Bologna’ya gelen öğrenci sayısını arttırmıştır (Gürüz, 2020: 111-112).

Modern üniversitelerin ilk örneğini teşkil eden Berlin Üniversitesi ise, 1810 yılında Wilhelm Humboldt tarafından kurulmuş, Humboldt, bir üniversitenin bilgiye bilimsel açıdan yaklaşması gerektiğini savunarak, geleneksel üniversite eğitiminin kaldırılmasında rol oynayan “devrimci” olarak nitelendirilmiştir. Üniversite okumaya gelen öğrencilerin bireysel özgürlüğünü savunan Humboldt, öğrencilerin müfredatı kendilerinin seçmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Alman düşünürler tarafından temeli atılan modern üniversitenin, Ortaçağ üniversitelerinden ayrıldığı temel nokta, eski üniversitelerin eğitim odaklı, modern üniversitelerin ise araştırma odaklı bir anlayışa sahip olmasından kaynaklanmaktadır. 19. yüzyılda biçimlenmeye başlayan modern üniversitelerin temelinde bilginin üretilmesi, değerlerin aktarılması, yeteneklerin geliştirilmesi ve bilginin topluma aktarılması söz konusu olmuş, topluma açık hale gelen modern üniversiteler sayesinde herkesin bu eğitimden faydalanması adına önemli bir adım atılmıştır. Ortaçağın en önemli özelliklerinden biri de üniversitelerin her vatandaşın gelebileceği kurumlar olarak faaliyet göstermesidir, fakat Oxford ve Cambridge gibi üniversiteler için bu durum söz konusu olmamış, bilimin üretilmesinde herkes için fayda sağlanamamıştır (Antalyalı, 2007).

Aytaç (2018: 94-95) Ortaçağ da üniversitelerin kuruluş sistemini şu şekilde aktarmaktadır:

Şekil 1.1 Ortaçağ Üniversiteleri Kuruluş Şeması

Kaynak: Aytaç, 2018: 94-95

- a. **Sanat Fakültesi:** Sanat fakültesi, üniversitelerin en alt kademesinde bulunmaktadır. Üst kademeye geçmek isteyen öğrencilerin, öncelikle bu kademede bulunan yedi serbest zamanı başarıyla tamamlaması gerekmektedir. Günümüzdeki edebiyat ve felsefe fakültelerini oluşturan bu kademe 17. ve 18. yüzyılda gelişerek bugünkü halini almıştır.
- b. **Teoloji Fakültesi:** Ortaçağ anlayışını temsil eden bu fakülte, en önemli fakültedir. Sekiz yılın sonunda yedi serbest sanatlarını bitiren kişi, teoloji öğrenimine hak kazanır, sekiz yıllık öğrenimi bitiren kişi daha sonra doçentliğe geçer ve dört yıllık bir doçentlikten sonra profesör olmaya hak kazanmaktadır.

- c. **Hukuk Fakültesi:** Hukuk fakülteleri, papaların koydukları kanunlara göre öğretilmektedir.
- d. **Tıp Fakültesi:** Bu fakültede eğitim, Türk ve İslam filozoflarının kuramlarına bağlı olarak öğretilmektedir.

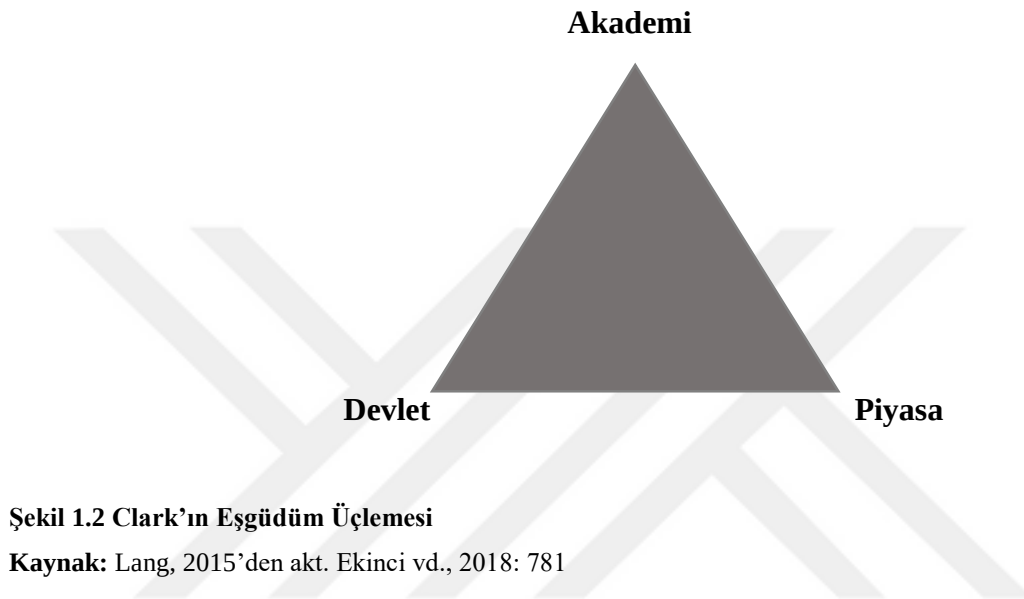
Üniversitelerin Öğretim Metotlarını Aytaç (2018: 95-96) şu şekilde aktarmaktadır:

- a. **Takrir:** Öğretmen tarafından bir metnin okunarak yorumlanmasını ifade etmektedir. Bu metot, günümüzdeki üniversiteler tarafından da hala uygulanmakta ve muhafaza edilmektedir.
- b. **Tartışma:** Günümüzdeki karşılığını seminer çalışmaları oluşturmaktadır. İki tartışma yönteminden söz edilmektedir; birincisi, *Olağan Tartışmalardır*. Bu tartışma yöntemi, öğretmen ile öğrencinin on beş günde bir belirlenen ortak sorunlar üzerine yaptıkları tartışmalardır. Olağan tartışmanın önemi, öğretmen ile öğrenci arasındaki ilişkiyi arttırması yönünden önemlidir. Diğeri ise *Olağanüstü Tartışmalardır*. İki yılda bir Noel'den önce düzenlenen bu tartışmada üniversite dışından önemli kişiler davet edilerek, sadece belirli konular üzerinde değil, bilim alanına yönelik her sorunun sorulabileceği bir ortam hazırlanmakta, ancak bu sorular yazılı olarak yapılmaktadır. Bu tartışmaların önemi ise üniversite ve kamu kesimi arasındaki ilişkiyi arttıran tek kaynak olmasıdır.

Ortaçağ da üniversitelerin durumu, kendilerini yöneten ve mevcut sistemin dışında kalan kurumlar olarak görülmektedir. Ancak, ortaçağın sonuna doğru üniversiteler ihtiyaçları ve dönemin koşulları doğrultusunda özgürlüklerini kaybetmiş, bunun sonucunda üniversitelerde statükocu bir anlayış hâkim olmuş ve alternatif kurumları ortaya çıkartmıştır. Bu kurumların ortaya çıktığı dönemde üniversite sayıları Avrupa'da 190, Amerika'da 50 civarı artış göstermiştir. Ortaçağ'da üniversitelerin kurulmasıyla birlikte bilim adamları, aydınlar ve filozoflardan oluşan bir sınıf ortaya çıkmış, bu sınıf dindışında yer alan doktor ve hukukçu birçok bilgili kişiden oluşmuştur. Bu sınıfın ortaya çıkmasıyla birlikte kütüphane sayısında da artış yaşanmış, bilim adamları ve filozoflar tarafından bu dönemde birçok eğitim kurumu açılmıştır (Antalyalı, 2007: 27).

Üniversiteler uzun yıllar boyunca yapılarında ve yönetim biçimlerinde birçok dönüşüme uğramıştır. Bu durum farklı yönetim modellerine göre yapılanmalarına neden olmuş, üniversitelerin benimsedikleri yönetim modeli, bireylerin özgürlüğüne ve toplumda söz sahibi olma durumlarına kadar olan bütün süreçleri etkilemiştir.

Üniversiteler seçtikleri yönetim modelleri doğrultusunda gelecekte alacakları kararlara yön vermek ve başarılı bir şekilde işlemlerini sağlamak için önem arz etmiştir. 1983 yılında Clark tarafından ortaya konulan “Clark’ın üçlemesi” olarak bilinen yükseköğretim modelleri devlet, akademi ve piyasa üzerinden yapılmıştır. Bu modellemeye göre yükseköğretimde mutlaka bu öğelerden biri temel alınmalıdır. (Lang, 2015’den akt. Ekinci vd., 2018: 781).

Şekil 1.2 Clark’ın Eşgüdüm Üçlemesi

Kaynak: Lang, 2015’den akt. Ekinci vd., 2018: 781

Clark bu modelleri bilgi aktarımını sağlayan Merkez Modeli, eğitim-öğretimin yanında araştırmayı da ele alan Araştırma Modeli ve girişimci Piyasa Modeli olarak açıklamaktadır. Her model işlevi, finansmanı ve yapısı gereği değerlendirilmektedir (Ekinci vd., 2018: 782).

1.6.1. Üniversite Modelleri

1.6.1.1. Merkez Modeli

Merkezi modelde yetki merkezde ve kontrolü devlet tarafından sağlanmaktadır. Kıta Avrupası, Fransız ya da Napolyon modeli olarak da bilinmektedir. Üniversitelerin finansmanı, istihdamı ve amaçları devlet tarafından belirlenmekte, bu yönetim modeli daha çok Belçika, Fransa, İtalya ve Kıta Avrupası ülkelerinde görülmektedir. Üniversitenin yapılanmasında devletin etkili olduğu bir yönetim biçimi uygulanmaktadır (Ekinci vd., 2018: 782).

Bu modelde devletin belirlediği amaçlar doğrultusunda, kullandığı araçlarla sosyolojik aktörlere yön verilmektedir. Yasal düzenleme, kalkınma projeleri vb. bu alanda yapılmaktadır (Bingöl, 2012: 462).

1.6.1.2. Araştırma Modeli

Berlin Üniversitesinin temelini oluşturan bu üniversite modeli, üniversitelerin amaçları ve işlevlerinin araştırmaya dayalı olarak yapılması sonucunda oluşmaktadır. Bu model ile akademisyenlerin kendilerini yöneten bir topluluk olarak faaliyet gösterdikleri ve maddi kazançtan önce bilimsel eğitime önem verdikleri görülmektedir (Meral, 1971'den akt. Ekinci vd., 2018). Clark bu modelde akademisyenlerin etkisinin görmezden gelinmemesi gerektiğini belirtmektedir. Akademi modeli ile akademisyenler kolektif bir biçimde harekete geçmektedir (Kocatürk Ergin, 2021: 43).

1.6.1.3. Piyasa Modeli

Girişimci model olarak bilinen Piyasa Modeli, 19. Yüzyılda ortaya çıkmış, Oxford ve Cambridge gibi üniversiteler tarafından uygulanmıştır. Toplumun sorunlarını ele alan ve çözüm bulan bu model daha çok İngiltere, Amerika gibi ülkelerde uygulanmaktadır (Meral, 1971'den akt. Ekinci vd., 2018).

Günümüzde hala ortaçağdan beri devletlerin üniversitelere müdahalede bulunmadığı, İngiltere, Kanada ve İrlanda gibi ülkelerde yer alan üniversitelerin, devletten bağımsız ve kendi yetkilerini kullandıkları özel bir yapının olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra piyasa odaklı model ile üniversiteler, akademik ve finansal politikalarını kendi kararları doğrultusunda vermekte, dolayısıyla bu durumun onları güçlü hale getirerek, üniversitelerin iç politikasının yönetim sınırının ve çerçevesinin belirlenmesine yardımcı olmaktadır. Özellikle Amerikan üniversitelerinde öğretim ve araştırma ile uğraşanlar, yönetim işi ile uğraşanlardan farklı olmalı ilkesine dayanarak, bu kadroda yer alan kişiler akademi dışından belirlenmektedir (Meral, 1971'den akt. Ekinci vd., 2018).

1.7. Osmanlı ve Türkiye'de Eğitim

Türklerin Müslüman olmadan önce tarih sahnesindeki bilinen en eski üç uygarlığı Hunlar, Göktürkler (Köktürler) ve Uygur devletleridir. Bu uygarlıkların eğitim sistemleri yaşantılarına göre şekillenmektedir. Bu üç uygarlıktan Hunlar, göçebe yaşam tarzını benimseyen ve bu hayat tarzına uygun insanlar yetiştirmeyi amaç edinmiş, insan ve doğanın iç içe yaşadığı, belirli bir mekâna yerleşmek yerine sürekli hareket halinde olmayı esas alan, Çin'e karşı korunmak için göçebe yaşam tarzını benimseyen bir devlettir (Gündüz, 2020: 2).

Göçebe yaşam tarzını benimsemelerine rağmen göç ettikleri yollarda bile buğday yetiştiren Hunlar, büyük ordular kurarak, Çin gibi kalabalık ve geniş bir ülkeye karşı zaferler kazanmıştır. Çin Seddi de Hunları durdurmak için yapılmış olan önemli bir yapıdır ve geçmişten günümüze Hunların gücünü yansıtmaktadır.

Göçebe ve savaşçı bir toplum olarak yetişen Hunlar, bazı becerilerini geliştirerek; hayvan ürünlerinden halı ve kürk, madenlerden demir ve altın işlemişlerdir (Akyüz, 2013: 8). Hunlar, yönetimin zayıflaması ve dağılması sonucunda yıkılmıştır. Türk adını taşıyan tarihteki ilk devlet olan Göktürkler ise yıllar boyunca savaştıkları Türk boylarını yenerek Göktürk devletini kurmuşlardır. Göktürklerde eğitim anlayışı Hunlarınkine benzer özellikler taşımış, 38 harfli alfabeyi oluşturmuşlar ve ulusal bir dil yaratmışlardır (Gündüz, 2020: 3).

İleri bir dile ve yazı becerisine sahip olan Göktürkler, Orhun Yazıtları olarak bilinen taş yazıtları bırakarak varlıklarını belgelemiş, 14 harfli bir alfabe kullanarak, bilgiye ve bilgi paylaşımına önem verdikleri kitapları, buldukları basım teknikleri (kalıp baskı) ile çoğaltmışlardır. Türklerin göçebe yaşam tarzını benimseyen, Göktürklerin yerini alan Uygur Devleti ise yerleşik hayata önem vermiş ve Maniheizm dinini kabul etmişlerdir. Bu dini kabul eden Uygurlar, dinin gerekliliklerine uygun olarak et ve süt yemeyerek, sadece sebze tüketmişlerdir (Akyüz, 2013: 14).

Türklerin İslamiyet'e geçmesi ile toplumsal yaşamda değişim hissedilmeye başlamıştır. Eğitimdeki bu değişim dini temellere dayalı olarak yapılmış, ibadet için kullanılan camiler eğitim kurumlarına dönüşmüştür. Uygur devletinin hâkimiyetinin sona ermesiyle kurulan Karahanlı Devleti, medresede eğitim-öğretim ihtiyacını karşılayarak, İbni Sina ve Farabi gibi bilim adamlarının yetiştirilmesinde öncülük etmiştir. Dönemin önemli düşünürlerinden Farabi, eğitim yoluyla topluma ahlaklı ve erdemli bireyler yetiştirilmesini, öğretim sürecinin aşamalı olması gerektiğini ve eğitimin toplum yararına yapılması gerektiğine ilişkin düşünceleri dile getirmiştir. Farabi üç tür eğitimcinin olduğunu belirterek; aile üyelerinin eğitimcisinin aile reisi olduğunu; gençlerin eğitimcisini öğretmenler olduğunu ve milletin eğitimcisinin hükümdar olduğunu ifade etmiştir. İbni Sina ise Kanun ve Şifa adlı eserleriyle tıpta önemli bir yer edinerek, bu kitaplardan yüzyıllar boyunca yararlanılmasını sağlamış ve kitapta kısa notlara yer vererek öğretimi kolaylaştırmıştır (Akyüz, 2013: 24).

İbni Sina ise eğitimle ilgili şu görüşleri dile getirerek; insanların yeteneklerine odaklanılmasını, ahlak ve erdemın erken dönemde öğretilmesini, öğretmenin işinde uzman olmasını ve eğitimde araç-gereçlerden yararlanılması gerektiğini aktarmıştır. Bu dönem eğitimin en önemli kurumlarından biri olan kütüphaneler de gelişmeye başlamıştır.

Türk İslam kültürü için önemli bir yere sahip olan Selçuklu Devleti, 1040-1157 yıllarında kurulmuş, Batı ile kurduğu ilişkiler pek çok savaşta başarı elde etmelerini sağlamıştır. Selçuklu Devletinin çok geniş bir coğrafyaya sahip olması, kendinden önce kurulmuş olan devletlerle arasında fark yaratmıştır (Binbaşioğlu, 1995; Akyüz, 2008'den akt. Zencirci, 2015: 35).

Böyle büyük bir devletin başarılı olabilmesini sağlamak için bireylerini yetiştirebileceği iyi bir eğitim sistemine ihtiyacı vardır. Bu ihtiyacı kendinden önceki devletten miras kalan medreseler sağlamıştır. Selçuklu devleti için önemli olan medreselerden ilki 1040 yılında Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey tarafından Nişapur’da kurulmuş, 1067 yılında kurulan Nizamiye Medresesi ise Selçuklu Veziri Nizamülmülk tarafından bu dönemde yaptırılmıştır (Günay, 2019: 69). Eğitime ve bilime önem veren devlet adamları, bu dönemde Nizamiye medresesini açmış, sonrasında birçok medresenin de açılmasına öncülük etmiştir. Medreseler, genişleyen devletlerin yönetiminde, yetiştirilecek memur ve din adamları için önemli bir kurumdur. Nizamiye medreselerinin eğitim sürecinde din, hukuk ve dile yer verilirken, tıp öğretimi hastanelerde yapılmıştır (Akyüz, 2013: 44). Medreselerin yanında yer alan mektepler ise ilköğretim düzeyindeki okuma-yazmanın öğretildiği, din ve aritmetik eğitim veren kurumlar olarak faaliyet göstermiş, bu kurumlara “küttap” da denmiştir (Akyüz, 2013: 47).

Toplumsal yaşamlarını sürdürebilmek adına eğitimi önemli bir araç olarak kullanan Selçuklular, yaygın ve örgün eğitim uygulamışlar, bilim adamlarına yönelik açtıkları bilgin evleri ile önemli adımlar atarak, bu kurumları halkın eğitimi için de kullanmışlardır. Bu dönemde dikkat çeken bir diğer kurum olan Ahilik; esnaf, usta, kalfa ve çırakların mesleklerini dayanışma içinde yapmalarını amaçlayan lonca teşkilatı şeklinde kurulmuştur (Akyüz, 2013: 52). Usta çırak ilişkisi ile yapılan ve iş dışında da eğitimi konu edinen Ahilik, yaygın eğitimin bir örneği olarak gösterilebilir (Binbaşı oğlu, 1982; Akyüz, 2008; Terzi, 2008’den akta. Zencirci, 2015: 36).

1.7.1. Osmanlı Devleti Eğitimi

Selçuklu Devleti, kazandığı birçok zaferin ardından başlayan taht kavgalarının ve Moğol istilasının önüne geçemeyerek zayıflamış, bu durum beyliklerin birbirleri ile mücadele etmelerine ve bağımsız olmalarına neden olmuştur. Bu dönem bağımsızlığını ilan eden beyliklerden biri de Osmanogulları olmuş, Osman Bey önderliğindeki bu beyliğin 600 yılı aşkın süredir büyük bir coğrafyaya hükmetmesi, imparatorluğa dönüşmesini sağlamıştır.

Osman Bey’in bilime duyduğu saygı ve önem, etrafında bilim ve din adamlarından oluşan bir topluluk ortaya çıkarmış, bu topluluk Osmanlı beyliğinin dışındaki beyliklerin de bilime önem vermesinde öncülük etmiştir (Akyüz, 2013: 61). Osmanlı eğitim sistemi iki döneme ayrılmaktadır; ilk dönem Kuruluşundan Tanzimat’a kadar olan dönemi kapsarken, ikinci dönem devletin ihtiyacı olan yenileşme dönemini kapsamaktadır. İlk dönem medreselerin, sıbyan mekteplerinin ve Ahilik örgütleri gibi Selçuklu dönemi eğitime ait izleri taşıırken, ikinci dönemde siyasi ve ekonomik gerilemenin başlamasıyla birlikte ihtiyaç

duyduğu yenilikleri, batı tarzı düzenlemelerle gidermeye çalıştıkları dönem olarak belirtilmektedir. Osmanlı İmparatorluğunda eğitimin temelini medreseler oluşturmuş, bu dönemde bilim adamları tarafından yaptırılan çok sayıda medreseler, mektepler ve kütüphaneler yüzyıllar boyunca fonksiyonlarını sürdürmüşlerdir (Akyüz, 2013: 61). Osmanlı da açılan ilk medrese, 1331 yılında İznik'te açılmış, Osmanlı döneminde fethedilen her yere medrese açılmaya devam etmiş ve o dönemde en çok medrese yapılmasında rol oynayan padişah Yıldırım Beyazıt olmuştur (Gürüz, 2020: 23). Osmanlıda ilköğretim kurumu olarak eğitim veren kurumlar, “sıbyan mektebi” ya da “mahalle mektebi” olarak bilinmekte, ilköğretimde Kur-an'ın öğretilmesi eğitimde temel amacı oluşturmaktadır. Cemaat ya da hayırsever kişiler tarafından açılan bu mektepler, Şeyhülislama bağlı yürütülmektedir. Sıbyan mektepleri genellikle camilerin yanında ya da külliyelerin içinde bulunan bir odalı mekânlardan oluşmakta, erkeklerin ve kızların ayrı sınıflarda eğitim gördüğü sıbyan mekteplerinin eğitim süresi dört yıl olarak belirlenmektedir. Eğitim yaşı ise ailelerin tercihinine göre dört-on yaş arasında değişmekte ve eğitim Arapça olarak verilmektedir (Akyüz, 2013). Buna dayanarak, Osmanlı döneminde eğitim, medreselerin yaygınlaştığı ve giderek güçlendiği bir kurum haline gelmiş, bunun yanı sıra eğitim kurumlarının gözetim hakkı devlet tarafından devam etmiş, ancak bu kurumların devlet okulu özelliği taşımadığı, varlıklı kişiler için kurulmuş olan vakıfları temsil ettiği görülmüştür (Zencirci, 2015: 37).

Eğitim kurumlarının yönetimini bu dönem şeyhülislam sağlamış, Osmanlı Devleti, uzun yıllar boyunca girdiği savaşları kaybetmesi ve batıdaki gelişmelerden uzak kalması sonucunda gerilemeye başlamıştır. Osmanlı, savaş yenilgilerini ve buna bağlı olarak yaşanan toprak kayıplarının nedeninin askeri alanda yaşanan eksikliklere bağlı olduğu sonucuna vararak, ilk yenileşme hareketini askeri alanda başlatmıştır. Askeri eğitim yetersizliği, silah ve ordu stratejilerinin uygulanmadığı bir yapılaşmanın olduğunu gören Osmanlı, Avrupa'dan alınan askeri teknolojiyi öğretebileceği ve etkili bir askeri eğitim verebileceği mekteplerin açılmasına karar vermiştir. Bu bağlamda atılan ilk adım 1773'te açılan askeri okullar ve batıya gönderilen öğrenciler olmuştur.

1770 yılında Rus donanması tarafından yakılan Osmanlı donanması, deniz okulunun açılmasını da gerektirmiş, açılan ilk deniz okulu Mühendishane-i Bahr-i Hümayunu daha sonra Mühendishane-i Berri-i Hümayun adındaki kara mühendislik okulu takip etmiştir. Günümüzde İstanbul Teknik Üniversitesi olarak bilinen üniversitenin geçmişi, 1773 yılında açılan Mühendishane-i Bahri-i Hümayuna dayanmaktadır. (Günay, 2019: 69). Bunları Askeri Tıbbiye ve Harbiye okulları izlemiştir. Mühendishane-i Bahri-i Hümayun 'un açılması donanmanın yeniden ayağa kalkmasında ve iyileştirilmesinde önemli katkılar sağlamıştır. Dönemin

yenileşme hareketleri böylece başlamış olup, ilk defa Batı dilleri (İngilizce, Fransızca vb.) programa dâhil edilerek, Batı ile ilişkiler arttırılmış, Avrupa'ya öğrenci gönderilmiş ve ilk gazete olarak bilinen “Takvim-i Vakayi” bu dönemde çıkarılmıştır. II. Mahmut tarafından zorunlu hale getirilen ilköğretim de bu dönemde yapılan yenileşme hareketleri içerisinde önemli bir adım olarak görülmüştür (Akyüz, 2013).

Osmanlı döneminde medreseye yapılan yatırımların en büyük kısmı Fatih döneminde gerçekleşmiş, Fatih'in, İstanbul'u fethinden sonra eğitimde yaptığı değişimlerden ilki sekiz kiliseyi medreseye çevirmek olmuştur. Söylentilere göre Fatih, medreselerden mezun olan gençleri izleyerek, isimlerini ve aldıkları görevleri not etmiş, sınavlarda da başkanlık görevini üstlenmiştir. Fatih yaptıkları ile bize kendi medresesine verdiği önemi ve ilgiyi kanıtlamakta, aynı zamanda eğitimde yaptığı düzenlemelerle sonraki dönemlere örnek olarak, klasik medrese düzenini yaratmaktadır (Akyüz, 2013: 65-66).

1550-1559 yılları arasına gelindiğinde ise Kanuni Sultan Süleyman tarafından yaptırılan Süleymaniye Medresesinin yanı sıra haseki sultanlar, sadrazamlar ve vezirler tarafından da bu dönem pek çok medrese açılmıştır (Gürüz, 2020: 72). Süleymaniye ve Nizamiye Medreseleri devlet tarafından kurulmuş olup, denetimi ve gözetimi devlet tarafından yapılmış, Osmanlı eğitim sisteminde Şeyhülislam, bu dönem adalet ve eğitim bakanlığına dönüştürülerek tamamen dinin etkisine girmiştir (Gürüz, 2020: 91). Toplumun her kesimine açık olan medreseler 16. yüzyıldan itibaren içe dönük bir yapıya dönüşmüş, babadan oğula geçen sistem, torpille edinilen mevki ve unvanların yerleşmesi, merkeziyetçilik, padişahın yetiştirilme tarzındaki bozulmalar, hocaların eksikliği, öğrencilerin devamsızlığı ve öğretim sisteminde yaşanan bozulmalar medreselerin çökmesine neden olmuştur (Gürüz, 2020: 98).

1.7.1.1. Tanzimat Dönemi Eğitimi

1839 yılında yayınlanan Tanzimat Fermanı (ya da Gülhane Hatt-ı Hümayunu), Abdülmecit tarafından siyasi ve sosyal alanda yapılan bazı düzenlemeleri içermektedir. Bu fermanla başlayan Tanzimat Döneminin ardından 1856 yılında da aynı düzenlemeleri içeren Islahat Fermanı yayınlanmıştır. Akyüz (2013: 157) Tanzimat döneminde eğitimin temel özelliklerini şu şekilde aktarmaktadır:

- a. İlk defa, öğretmenleri yetiştirecek meslek okulları açılmıştır.
- b. Öğrenci ve öğretmenlerin kılık-kıyafetleri ile ilgili düzenleme yapılmıştır.
- c. Mesleki ve teknik eğitim adına başlangıçlar yapılmıştır.
- d. Okul ve sınıf düzeni sağlanmış, yeni araç-gereçler kullanılmış ve yeni öğretim teknikleri denenmiştir.

- e. İlk kez, kızlara özel orta dereceli okullar açılmıştır.
- f. Eğitim bir bilim olarak görülmüş ve buna yönelik kitaplar yazılmaya başlanmıştır.
- g. Azınlık okulları bu dönemde gelişme göstererek, devlet için tehlike arz etmeye başlamıştır.
- h. Örgün eğitim, ilk, orta ve yüksek şeklinde derecelendirilmiştir.

Tanzimat Dönemi, padişahın yetkilerinin üzerinde bir gücü kabul etmesi sonucunda bu gücü meclise tanıyarak, onlarında düşüncelerini ve görüşlerini aldığı dönemi ifade etmektedir. Ülke bu dönem “Osmanlılık” düşüncesi etrafında birleştirilmeye çalışılmış, ancak Osmanlı’nın Afrika’ya kadar uzanan büyük topraklara sahip olması, bu düşüncenin yaygınlaştırılmasını zorlaştırmıştır. Tanzimat Döneminde yapılan bütün faaliyetler, hem eğitim için kaçınılmaz olan yenileşme seferberliğini hem de Avrupa kamuoyunu kazanma düşüncesiyle yapılmıştır (Akyüz, 2013: 159).

Osmanlı’nın Tanzimat dönemiyle başlayan Batılılaşma sürecinde birçok alanda yenilik yapılmış, bu alanlardan biri de eğitim olmuştur. 1869 yılında kurulan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile yeniden düzenlenen eğitimler, şeyhülislamın görevine eskisi gibi devam etmesine engel olamamıştır (Binbaşı oğlu, 2009: 104). Tanzimat ile yeniden düzenlenen eğitim kurumlarının ilk düzenlediği kurum, Osmanlı zamanında kurulan sıbyan mektepleri olmuştur. Sıbyan mektebinde eğitimin ilk basamağı okuma ve yazma öğretimi olmuş, bu mektepte okuyan öğrenciler bilgi düzeylerine göre ayrılan sınıflarda eğitim görmüştür.

Eğitime verilen önemin arttığı bu yıllarda mekteplerde yedi yaşına giren her çocuğun sıbyan mektebine gitmesi zorunluluk haline gelmiş, mektebe gitmeyen ya da gönderilmeyen çocukların aileleri cezalandırılmıştır. Sıbyan mektebinin öğrenim süresi dört yıl olarak belirlenmiş, fakat öğrenimini başarıyla tamamlayamamış çocuklar için bu süre üç yıl daha uzatılmıştır. Eğitim alanında yapılan düzenlemelerde ortaöğretim kurumları da ele alınarak bu kurumlarda da düzenlemeler yapılmıştır. Sıbyan mektepleri ile askeri okullar arasında eğitim veren bir kurumun olmaması, II. Mahmut döneminde öğrencilerin bu açığı kapatmaları adına rüştiye okulları ile çözüme kavuşmuştur. Medreselerin eğitim işlevlerini yürüten tek kurum olarak yeterli görülmemesi, bu dönemde ihtiyaç duyulan ortaöğretimin açılmasının gündeme gelmesine ve ortaöğretim kurumlarının Rüştiyeler, İdadiyeler ve Sultaniyeler olarak üç kurum olarak açılmasına neden olmuştur (Şahin, 2015: 44).

Tanzimat döneminde gündeme gelen sıbyan mekteplerinin düzenlenmesine ilişkin çalışmalarda; yeni açılan ilköğretim kurumlarında öğretilenler doğrultusunda eğitim yapılmasına, eğitime kabul edilecek öğrencilerde bazı özelliklerin aranmasına ve eğitim içeriğine ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir (Şahin, 2015: 44).

1846 yılında toplanan Muvakkat Maarif Meclisi, devlete iyi hizmet edecek memurların yetiştirilmesi gerektiğini düşünerek bir araya gelmiş, üniversitenin (Darülfünun) kurulmasına ilişkin karar almışlardır. Bunun üzerine 1863 yılında açılan üniversite kapatılarak, 1870 yılında tekrar kurulmuş ve tekrar kapanmıştır. İlk Türk üniversitesi olarak kurulan Darülfünun, giderleri devlet tarafından karşılanan, öğrencilerin yerleşebileceği ve çalışabileceği bir kurum olması maksadıyla yapılmıştır (İhsanoğlu, 1992:398-430). Darülfünun 'un kurulmasına ilişkin çıkan karar sonrasında binanın hazırlık çalışmaları uzun yıllar boyunca sürmüş, ancak inşaatın belirlenen zamanda tamamlanamamasından dolayı, derslere ancak 1863 yılında başlanabilmiştir. O dönemlerde üniversitelerde ders veren kişiler için müderris ve muallim gibi kavramlar kullanılmıştır. 1933 reformundan sonra Darülfünuna “üniversite”, muallim ve müderris kavramlarının yerine de “profesör, doçent, asistan” gibi kavramlar kullanılmaya başlanmıştır. Darülfünun kadrosunda birçok önemli isim yer almış, Mehmed Nadir Bey de üniversitede yer alan en yaşlı hocalardan biri olarak bu isimler arasına girmiştir (Demirtaş, 2019: 103). Tarih gibi önemli bir dersi vermekle yükümlü olan Ahmed Vefik Paşa ise aynı zamanda Darülfünun kuruluşundaki ilk kadroda yer alan diğer önemli hocalardan birisi olarak belirtilmektedir (Demirtaş, 2019: 104).

Önemli hocalardan bir diğeri de fizik ve kimya derslerini üniversitede ilk veren olması bakımından önem arz eden Derviş Paşadır. Daha sonra işlenen coğrafya, tarih ve astronomi dersleri ise bir yıl boyunca o dönemin önemli paşaları tarafından verilmiş, Ziya Gökalp de kısa bir süreliğine Darülfünun da görev alan önemli bir hoca olarak yer almış, ancak çevrenin kendisine uygun olmadığını düşünerek görev almak istememiş, fakat Şükrü Bey'in ısrarları sonucunda hoca olmayı kabul etmiştir. Gökalp, üniversiteye başladığı yıllarda kendini üniversiteye adan bir grup yaratmak istemiş, bu grubu Birinci Dünya Savaşı sürecinde oluşturmayı başarmıştır. Bu grup içerisinde Mehmet İzzet, Yaşar Kemal ve Ahmet Refik gibi önemli isimler de yer almıştır (Baltacıoğlu, 2007'den akta. Tekeli, 2010: 141).

1865 yılında Çemberlitaş Nuri Efendi Konağının kiralanmasının ardından derslere bir türlü başlayamayan Darülfünun, eğitimine burada devam etmiş, fakat 1865 yılında konakta çıkan yangın sonucunda 4000 kitapla birlikte okul da yok olmuştur (Ergin, 1977: 552-553'den akta. Şahin, 2015: 56). Sonraki süreçte Darülfünun tekrardan Galatasaray Sultanisinde eğitime devam ederek, Hukuk, Turuk ve Meabir ve Edebiyat adında üç mektep olarak yeniden açılmış, daha sonra 1877-1878 yılları arasında eğitime ara vererek, 1878 de tekrar eğitime başlamış, 1879-1880 yılında ilk mezunlarını vermiş ve 1881 yılında ikinci mezunlarını vererek tekrar kapanmıştır (İhsanoğlu, 1999: 326'dan akta. Şahin, 2010: 56). Kesintisiz bir şekilde inşa edilmeye devam eden Darülfünunun kurulması, 1900'lü yıllarda ancak mümkün olabilmektedir.

Görüldüğü üzere dönemin koşullarında ders araç-gereçlerinin eksikliği ve ders verebilecek yeterlilikte öğretim üyesi bulunamaması gibi nedenlerden dolayı üniversitenin kurulması birçok kez başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu durum bize toplum içerisinde hiç var olmamış bir kurumun var edilmeye çalışılmasının ne kadar zor olduğunu göstermiş, öğretim üyelerinin, öğrencilerin, ders araç ve gereçlerinin toplanması yarım asırdan fazla sürmüş, üniversitenin finansmanı, bir kimlik kazanması ve diğer kurumlarla olan ilişkisini düzenlemesi o kadar kolay olmamıştır (Demirtaş, 2019: 119).

Osmanlı döneminde modernleşme çabaları orduyu güçlendirmek amacıyla başlasa da eğitim, ekonomi ve idari sistemde değişime ihtiyaç duyulmuş, darülfünunda da bu şekilde bir düzenlemeye ihtiyaç duyularak, askeri ve teknik okullarda yaşanan sıkıntıların da çözülmesi adına öğrencilerin yurtdışından eğitim almaları için gönderilmesi ve teknolojinin ithal edilmesi gibi düşünceler gündeme gelmiştir (Demirtaş, 2019: 55). Bu dönemde yaşanan başarısızlıklar, yükseköğretim görebilecek düzeyde öğrenciye sahip olunmamasından kaynaklanmıştır. Zira bu öğrencilerin hazırlanması için gerekli olan ilk ve orta öğretim kurumlarının açılmamış olması, öğrencilerin üniversite için gerekli olan bilgi düzeyine ulaşamamalarına neden olmuştur.

Darülfünunun kurulduğu ilk andan itibaren yaşadığı mekân sorunu da bu başarısızlığın nedenlerinden birini oluşturmuştur. Kısaca üniversitenin kurulması ve tam anlamıyla yerine oturması süreci neredeyse yüzyıl sürmüştür (Demirtaş, 2019: 124). Yapılan tüm çalışmalar, yönetimin yükseköğretime verdiği önemi göstermiş, darülfünun yaşanan tüm talihsizliklere rağmen devlet için gerekli olan kaliteli ve nitelikli bireylerin yetiştirilmesinde önemli bir kurum olarak faaliyetini sürdürmüştür (Şahin, 2009: 55).

1.7.1.2. Birinci Meşrutiyet Döneminde Eğitim

1876-1878 yılları arasında iki yıl süren I. Meşrutiyet döneminde, Abdülhamit tarafından yürürlüğe konulan Kanun-i Esasi, Osmanlı Devletinin çıkardığı ilk ve son anayasa olması bakımından özel bir yere sahiptir. Bu anayasa ile öğretimin özgür bir şekilde yapılması teminat altına alınmış, I. Meşrutiyet dönemi başladığı ilk yıllarda, Tanzimat dönemine ait özellikler taşımış olsa da, sonrasında Mutlakiyet dönemi özelliklerini yansıtmıştır (Binbaşı oğlu, 2009: 210).

İki yıl gibi kısa bir süre içerisinde Namık Kemal, Ziya Paşa ve Mithat Paşa gibi eğitimde aydın kesim tarafından hazırlanan anayasa ile ilgili meclis Meşrutiyet çalışmalarına başlamış, fakat Osmanlı-Rus (93 Harbi) Savaşı'nın ortaya çıkması, bu çalışmaların durmasına sebep olmuştur. Abdülhamit'in bu durumu lehine çevirmesi ile meclis kapatılmış, böylelikle I. Meşrutiyet Dönemi bu şekilde sona ermiştir. Bu dönem, eğitimle ilgili amaçlanan

Osmanlıcılığın yaygınlaştırılması olmuş, eğitim devlet gözetiminde yapılmıştır. Eğitim-öğretim belirlenen kitap ve programlar üzerinden yapılırken, öğretmenler bunun dışında bir şey anlatamamıştır. Mutlakıyet döneminde eğitimin dikkat çekici yanlarından birini meslek okullarının açılması, diğerini engellilere özel eğitim kurumlarının açılması oluşturmuş, üniversitenin (Darülfünun-u Şahane) açılması ve özel okul sayılarının bu dönemde artış göstermesi de önem arz etmiştir (Binbaşı oğlu, 2009: 224).

Mutlakıyet döneminde önemli adımların atılmış olmasının yanı sıra olumsuz gelişmeler de yaşanmıştır. Bunlardan biri öğretmenlerin öğrencilere yapılan siyasal baskılara karşı öğrencileri korumaya çalışmalarıdır. Fakat bazı eğitimciler ve öğretmenler bu baskılardan kurtulmak için çareyi yurtdışına gitmekte bulmuştur. Diğer bir olumsuz gelişme ise üniversitelerin toplumu ahlaki açıdan krize soktuğu düşüncesinin sunulması, üniversitenin kapatılması gerektiğine dair görüşlerin belirtilmesi olarak ifade edilmektedir (Akyüz, 1981; Akyüz, 2008'den akta. Zencirci, 2015: 44).

1.7.1.3. II. Meşrutıyet Döneminde Eğitim

1878 yılında başlayan Mutlakıyet dönemi, uzun bir süre toplumsal yaşamda özgürlüğü kısıtlayan olumsuz gelişmelere neden olmuş ve yerini II. Meşrutıyet ile yeni bir döneme bırakmıştır. II. Meşrutıyet dönemi, 1908-1920 yılları arasında Trablusgarp, Balkan ve Birinci Dünya Savaşı geçirmesine rağmen eğitim ve siyaset gibi birçok alanda değişikliğin yapıldığı bir dönem olmuş, bu dönemde eğitimde amaç, eşitlik, hak, adalet gibi kavramların yaygınlaştırılması, Batıcılık ve Türkçülük gibi akımların desteklenmesine yönelik yapılmıştır (Binbaşı oğlu, 2009: 268).

II. Meşrutıyet döneminde, eğitim ülkenin en önemli gündemi haline gelmiş, ülkenin ilerleyebilmesi için önemli bir araç olarak görülmüştür. 1913 yılında çıkarılan “Geçici İlköğretim Kanunu” ile ilköğretim zorunlu hale getirilerek, ilköğretimin kurumsal hale getirilmesi, beş sene olarak belirlenmesi, ücretsiz ve zorunlu olması gibi konular gündeme gelmiş, bu konulara yönelik adımlar atılmıştır. Görüldüğü üzere bu dönemin eğitim anlayışı diğer dönemlerden farklılaşarak, eğitime verilen önem sıklıkla dile getirildiği ve “ulusal eğitim” düşüncesinin vurgulandığı bir dönem olmuştur (Tekeli, 2010: 142).

Sıbyan mektepleri bu dönem eğitimlerine devam etmiş, ancak dönemin sonuna doğru mektebe verilen önem azalmıştır. Bu dönem eğitimde yaşanan öğretmen yetersizliği ve atamaların düzenli olarak yapılmaması gibi sorunlar artmış, devlet bu sorunlarla başa çıkabilmek adına kurslar düzenlemiş ve sertifikalar vermiştir.

II. Meşrutiyet, Darülfünunun temel gelişimini tamamladığı, müfredat ve yönetimde birçok değişiklik yaptığı bir dönem olmuş, bu değişiklik ve düzenlemeler darülfünunun hızla gelişmesine neden olmuştur. Yapılan düzenlemeler sadece müfredat ve yönetimle ilgili olmamış, öğretmen kadrosunda da yapılmıştır. Güçlendirilmeye başlayan kadroda Edebiyat öğretmeni olarak yer alan Halit Ziya Uşaklıgil'in yerine yoğunluk nedeni ile Hamdullah Suphi Tanrıöver tayin edilmiştir. Dönemin en iyi ve en ileri seviyedeki okulu olarak da anılmaya başlanılan Darülfünun, Arap ve Rum kesim tarafından da kurulmak istenmiş ve buna yönelik çalışmalar başlatmıştır (Tanin, 1912'den akta. Olgun, 2002: 189).

Darülfünunun güçlenmesi, kapasitenin arttırılmasına neden olmuş ve 1915 reformu ile yirmi bir öğretim üyesi daha davet edilmiş, kapasitenin arttırılması ile askerlik çağındaki gençler asker alınmış, bu nedenle öğrenci sayısında düşüş yaşanmıştır. Yeni öğretim üyelerinin gelmesiyle araştırma enstitüleri kurulmuş, ancak savaş yıllarında bu hamlenin yapılması kolay olmamıştır. Getirilen öğretim üyeleri ile anlaşma yapılarak Türkçe öğrenmeleri ve Türkçe dersi vermeleri istenmiş, bunun için de Fransızca ve Almanca bilen yardımcıları getirilmiştir (Tekeli, 2010: 142).

Cumhuriyet kurulmadan önceki son dönem olan II. Meşrutiyet, İmparatorluğun yıkılışından sonra kurulması beklenen toplumun inşasında önemli bir yere sahiptir. Dönemin tek partisi olan İttihat ve Terakki Cemiyetinden sonra eğitim, siyasi bir anlam kazanmış, yabancılardan etkilenecek gündeme gelen ana mektepler, 1913 yılına gelindiğinde İstanbul'un pek çok yerinde açılarak, günümüz okul öncesi eğitiminin ilk basamağını oluşturmuştur. Bu dönem, eğitime yönelik önemli adımların atıldığı, deneme ve yanılma yöntemlerinin kullanıldığı modern Türkiye'nin altyapısının hazırlandığı bir dönem olmuştur (Gündüz, 2020: 104).

Darülfünun eğitimi, üç şubede bulunmaktadır. Bu şubeler Yüksek Dini İlimler, Edebiyat ve Fen'den oluşmaktadır. Bu üç şubenin ilk kadrosunu Demirtaş (2019: 132-133) şu şekilde aktarmaktadır:

Tablo 1.3 Darülfünun-i Osmani Nizamnamesi Şube Dersleri

Ulum-ı Aliye-i Diniye Bölümü	Edebiyat Bölümü	Ulum-ı Riyaziye ve Tabiiye Bölümü
<i>Manastırlı İsmail Efendi- Tefsir</i>	<i>Ata Bey- Osmanlı Edebiyatı</i>	<i>Salih Zeki Beyefendi- Analitik Geometri- Fizik</i>
<i>Mehmed Esad Efendi- Hadis</i>	<i>Abdurrahman Süreyya Efendi- Arap ve Fars Edebiyatı</i>	<i>Yusufyan Efendi- Yüksek Cebir, Trigonometri</i>
<i>Sırrı Efendi- Fıkıh</i>	<i>Abdurrahman Beyefendi- Osmanlı Tarihi ve Devletler Tarihi</i>	<i>Vasil Naum Efendi – İnorganik Kimya</i>
<i>Rahmi Efendi- Fıkıh Usulü</i>	<i>Celal Beyefendi- Genel Coğrafya</i>	
<i>Abdüllatif Efendi- Kelam</i>	<i>Emrullah Efendi- Felsefe ve Psikoloji</i>	
<i>Mahmud Esad Efendi- İslam Tarihi</i>		

II Meşrutiyet Dönemi ile yurtdışından öğretim üyesi getirtmek yerine yurtdışına öğrenci göndermek ve istihdam etmek daha çok önem arz etmiş, öğrenciler eğitimlerini almak için bu dönem daha çok Cenevre, Berlin, Paris gibi Avrupa'nın başkentlerini tercih etmiştir. Cenap Şahabettin de bu dönem eğitimini yurtdışında alan öğrencilerden biri olarak Paris'te 4 yıl tıp öğrenimi görmüştür.

1922 yılında, Cumhuriyetin kurulmasına az kala Darülfünun da önemli bir boykot düzenlenmiş, bu boykotu düzenleyen hocalardan bazıları Rıza Tevfik, Cenap Şahabettin ve Hüseyin Daniş olarak bilinmektedir. Boykotun amacı Milli Mücadelenin kazanılması için umutlanılan dönemde bu mücadeleye karşıt olan hocalara karşı düzenlenmiştir (Demirtaş, 2019: 136).

1.7.2. Türkiye’de Eğitim Tarihi

Türkiye eğitim sistemi 1918 yılı ve bağımsızlık mücadelesinin kazanıldığı 1922 yılına kadar olan süreçte birçok gelişme yaşamış, bu gelişmeler toplumsal direniş hareketlerinin “Kurtuluş Savaşı” ile başladığı ve Türkiye’nin bugünkü temellerinin atıldığı “Cumhuriyet Dönemine kadar olan iki aşamada ele alınmıştır. Ülkemiz, 1911 yılında Trablusgarp, 1912 yılında Balkan ile yabancıların istilasına uğramış, 1914 yılında girdiği Birinci Dünya Savaşı ile durumu iyice kötüleşmiş ve üç yıl süren büyük bir Kurtuluş Savaşı mücadelesi vermiştir. Türkiye Cumhuriyeti, bu enkazdan sonra eğitim sistemini yeniden kurmak zorunda kalmış, Mustafa Kemal Atatürk tarafından 1921 yılında toplanan Maarif Kongresinde önceliğin eğitime verilmesi gerektiği, bu direniş yolunda çocukların ve gençlerin gelişmesinde ve ilerlemesinde

eğitimin önemli bir araç olduğu vurgulanarak, eğitime yönelik kararlar alınmıştır (Binbaşı oğlu, 2009: 371). Binbaşı oğlu (2009: 374) Maarif kongresinde öncelik verilen eğitim amaçlarını şu şekilde aktarmaktadır:

- a. Ülkenin gençleri ve çocukları için ulusal bir eğitimin gerekliliği vurgulanmış, bu gereklilik daha sonra Atatürk Milliyetçiliği olarak gelişmiş ve eğitim yasasında yerini almıştır.
- b. 1924 yılında çıkan “Tevhid-i Tedrisat Kanunu” ile öğretimde yaşanan ikililik kaldırılmış, dinsel eğitimin yerini laik eğitim almıştır.
- c. Ezbere dayalı, eğitimin yerini, günlük hayatta işe yarayacak bilgilerin öğretimine önem veren, iş ve mesleğe yönelik eğitimler almıştır.

Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda siyasi, ekonomik ve kültürel bakımdan birçok değişim yaşanmıştır. Yeni Türkiye, tamamen eğitim sistemini değiştirmiş ve kendine özgü bir eğitim-öğretim sistemi ortaya çıkartmış, eğitim laik, ulusal, eşitlikçi ve devrimci gibi temel ilkeler üzerine kurulmuştur.

Eğitim sistemi önceki dönemlerde olduğu gibi okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim şeklinde devam etmiştir. Bu dönem, okur-yazar oranlarının düşük olması, eğitimde önemli gelişmelerin gündeme gelmesine neden olmuş, 1928 yılında Latin alfabesi kabul edilmiş, Millet Mektepleri açılmış ve toplumda okur-yazar oranları arttırılmış, kadınlarında eğitime katılması ile eğitimin demokratikleştirilmesi sağlanmıştır (Binbaşı oğlu, 2009: 379-380). Cumhuriyetle birlikte çıkan kanunlardan Tevhid-i Tedrisat Kanunu, bu dönemde çıkarılan ilk kanunlardan biridir. Bu kanun ile bütün medreseler kapatılarak, medreselerin varlıklarına son verilmiştir (Gürüz, 2020: 104).

1.8. Bologna Süreci

Günümüzde Avrupa’nın ve Türkiye’nin yükseköğretim anlayışında köklü bir değişime neden olan Bologna Süreci’nin başlangıç noktasını “Magna Charta Universitatum” oluşturmaktadır. Bologna Sürecinin temel hedefi, 2010 yılına kadar Avrupa Yükseköğretim Alanı oluşturulmasıdır. Ülkeler bu süreci kendi kültürlerine uyum sağlayarak, tecrübe ve deneyimlerini paylaşarak ve işbirliği yaparak gerçekleştirmektedir (Şahin, 2010: 567’den akta. Şahin, 2018: 99). AYA, Bologna süreci içinde yer alan her ülke vatandaşına, yükseköğrenim görmeleri ya da çalışmaları için kolay hareket edebilecekleri imkânlar sağlamayı hedeflemektedir. Bu sistem ile asıl hedeflenen, ülkelerin belirli bir eğitim sistemi üzerinden değil, çeşitli eğitim sistemlerini kullanarak ülkelerin birbirleriyle uyumlu hale getirilmesidir.

Böylelikle ülkeler arasında bir sistemden diğer sisteme geçiş kolaylığı sağlanacak, öğrenciler ve öğretim elemanları için istihdam olanakları arttırılacaktır (YÖK, 2022).

Bologna Sürecinin başlangıcı, en eski üniversite olarak bilinen Bologna Üniversitesinin kutlamaları sırasında rektörler tarafından yayımlanan, “Magna Charta Universitatum” başlıklı bildiri olarak kabul edilmektedir. Bildiriyi hazırlayan rektörler, Avrupa sınırlarını genişletmek, ülkeler arası işbirliği yapmak ve üniversitelerde uluslararası kapsamda rollerinin artacağına yönelik fikirlerini gündeme getirmişlerdir. Bologna Sürecinin temeli 1988 yılında toplanan İtalya, Almanya, Fransa ve İngiltere Eğitim Bakanlarının Sorbonne’da gerçekleştirdikleri toplantıda atılarak, Avrupa’da yükseköğretime ortak bir alan yaratılması fikri ilk kez burada gerçekleştirilen bildiri ile gündeme gelmiştir. Bu bildiri, 1999 yılında 29 ülkenin yükseköğretiminden sorumlu Bakanlar tarafından imzalanmıştır. Burada belirlenen hedefler YÖK (2022) şu şekildedir:

- a. Yükseköğretimin, Lisans ve Yüksek Lisans olmak üzere iki kademeli sisteme geçilmesi,
- b. Avrupa Kredi Transfer Sistemini harekete geçirmek,
- c. Yükseköğretimde karşılaştırılabilir dereceler oluşturulması,
- d. Öğrenci ve öğretim elemanlarının hareketliliğini sağlamak,
- e. Yükseköğretimde Avrupa kapsamını geliştirmektir.

2010 tarihinde gerçekleştirilen Bologna Süreci, pek çok uluslararası kuruluşla yapılan işbirliği sonucunda 33 üyeye ulaşmış, günümüzde bu işbirliğine katılan üye sayısı 47 olmuştur. Bu ülkeler 1999 yılında konferansa katılan; Almanya, Belçika, Portekiz, Çek Cumhuriyeti, Avusturya, Lüksemburg, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Estonya, Bulgaristan, Slovakya, Yunanistan, İzlanda, Hollanda, İtalya, Litvanya, İsviçre, Malta, Letonya, Norveç, Polonya, Romanya, İspanya, İngiltere, Macaristan ve İrlanda olarak başlamış, 2001 yılında ise bu sayı Hırvatistan, Kıbrıs, Lihtenştayn ve Türkiye’nin de katılımıyla 33’e yükselmiştir. 2003 yılında Arnavutluk, Bosna-Hersek, Rusya, Vatikan, Sırbistan-Karadağ ve Makedonya da katılarak, 2005 yılında Ermenistan, Moldova, Azerbaycan, Ukrayna ve Gürcistan ile 45’e ulaşmıştır. Karadağ’ın 2007 yılında bağımsız olması ve Kazakistan’ın 2010’da katılımı ile sürece dâhil olan üye sayısı toplam 47’ye çıkmıştır (YÖK, 2022).

1.8.1. Bologna Süreci Temel Bildirgeleri

1.8.1.1. Sorbonne Bildirgesi (1998)

Fransa Sorbonne’da gerçekleştirilen toplantıda Almanya, Birleşik Krallık, Fransa ve İtalya bakanları tarafından bir araya gelen grup, 25 Mayıs 1998 tarihinde Sorbonne Ortak

Bildirgesi'ni yayınlayarak, Avrupa'nın sadece Avrupa bankası olarak kalmayıp; kültürel, sosyal ve teknik boyutların güçlendirilerek kurulması fikri üzerinde durmuştur. Bu bildiri ile eğitim sistemlerinin tanınması ve öğrencilerin kendi ülkelerine kolay hareket edebilmeleri için lisans ve yüksek lisans olarak iki kademeli sistemin kabul edilmesine yönelik fikir ortaya atılmış, yüksek lisans ve doktora aşamalarında devamlılığın ve özgür çalışma koşullarının önemine dikkat çekilmiştir. Bununla beraber bildiride bakanlar, öğrencilerin başka bir okulda en az bir dönem öğrenim görmesini ve öğretim elemanlarının da kendi ülkeleri dışında başka ülkelere araştırma yapmak için gitmeleri için gereken şartların sağlanması gerektiğine dair düşüncelerini bu toplantıda dile getirmişlerdir (YÖK, 2022).

1.8.1.2. Bologna Bildirgesi (1999)

Bologna Bildirgesi, 19 Haziran 1999 yılında, "Avrupa Eğitim Bakanları Ortak Bildirgesi" başlığıyla yayımlanmış, 1988 yılında yayımlanan, "Magna Charta Universitatum" ilkesi desteklenerek Avrupa Yükseköğrenim Alanı kurulması ve bu sistemin tüm dünyaya tanıtılması için bazı amaçlar belirlenmiştir. Bu amaçları YÖK (2022) şu şekilde aktarmaktadır:

- İki kademeli (lisans ve yüksek lisans) yükseköğretim sisteminin kabul edilmesi
- Hareketliliğin teşvik edilmesi
- Avrupa Kredi Transfer Sisteminin kullanılması
- Diploma eki uygulamasının getirilmesi

Bologna Bildirgesi, Sorbonne Bildirisine göre hazırlık sürecinde daha çok katılımı gerçekleştirmiş, bildiride hedefler net olarak belirlenmiş ve bu hedeflere ulaşmak için belirli bir zaman sınırı konulmuştur. Akademi üyeleri de bu bildiri için üçüncü katılımcı olarak düşünülerek, desteklerinin alınması için bildirgeye davet edilmiştir (Ölmez Kıyıcı, 2012: 48).

1.8.1.3. Prag Bildirgesi (2001)

2001 yılında Prag'da bir araya gelen 32 bakan tarafından yayımlanan bildirge, Bologna'da gündeme gelen konuların yanında öğrencilerin aktif olması ve yükseköğretimin daha cazip hale gelmesine yönelik hedefler üzerine yapılmıştır. Bu bildiri ile Türkiye'de Bologna sürecine dâhil olmuştur. Konferansta bakanlar, İzleme Grubu'nun hazırlamış olduğu "Bologna Sürecini İlerletmek" başlıklı raporu gözden geçirerek değerlendirmiş ve onaylamışlardır. Avrupa Yükseköğretim Alanının sağladığı faydalardan yararlanılabilmesi için öğrenci, öğretim elemanı ve araştırmacıların hareketliliği teşvik edilerek, bu yönde yapılan çalışmaların sürekliliğine dikkat çekilmiştir (YÖK, 2022). Bakanlar bu konferansta ayrıca bazı hususlara vurgu yapmış, bu hususlar YÖK (2022) tarafından şu şekilde aktarılmıştır:

- Yaşam Boyu Öğrenim
- Yükseköğretim Kurumları ve Öğrenciler
- Sürekli İzleme
- AYA'nın Cazibesini Artırmak

1.8.1.4. Berlin Bildirgesi (2003)

Avrupa Yükseköğretim Alanı'nın kurulmasını hızlandırmak ve hedefledikleri sayıya ulaşmak için 19 Eylül 2003 yılında 33 ülkenin yükseköğretiminden sorumlu bakanlar, yeni hedefler belirlemek ve önceden belirlenmiş oldukları hedeflerin gelişme göstermiş olup olmadığını incelemek için Berlin Bildirgesi ile tekrardan bir araya gelmiştir. Bologna sürecinin geliştirilmesi için oluşturulan İzleme Grubu, konferansta yapılan görüşme sonucunda İlerleme Raporuna ilişkin bilgi vermiş, Berlin'de yapılan görüşmede üye ülkeler haricinde birçok ülkeden katılım gerçekleşmiştir. Berlin konferansının gündeminde yükseköğretimdeki kalite güvencesi, hareketliliğin desteklenmesi, kredi sisteminin oluşturulması, derecelerin uygulanabilirliği ve yaşam boyu öğrenme gibi konular ele alınmıştır (YÖK, 2022). Konferansta yapılan görüşmelerde, sosyal boyutun önemine tekrardan değinen bakanlar cinsiyet eşitsizliğinin azaltılmasında ve sosyal uyumun artırılmasında bir denge kurulmasının gerekliliğini vurgulamışlardır. Ayrıca yükseköğretimin bir kamu sorumluluğu olduğunu belirtmişlerdir (YÖK, 2022). Konferansta AYA'nın, Avrupa Araştırma Alanı ile arasındaki bağları güçlendirmesinin araştırma için önemli olduğu vurgulanarak, yükseköğretimde temelde ele alınan iki aşamanın yanı sıra doktora derecesinin de eklenmesinin gerekliliği üzerinde durulmuştur. Araştırmaya önem veren bakanlar, yükseköğretim kalitesinin geliştirilmesinde ve korunmasında rekabet gücünü arttıracak olan eğitimin, teşvik edilmesinin gerekliliğini belirtmiş, doktora derecesi ve sonraki derecelerin arttırılarak, kurumlarla işbirliği yapmaları hususunda ilgili kurumların da desteklerini almanın öneminden bahsetmişlerdir (YÖK, 2022).

1.8.1.5. Bergen Bildirgesi (2005)

İzleme Grubu tarafından yayımlanan 2003-2005 Genel Raporunda, belirlenen hedefler için önemli gelişmeler kaydedildiği görülmüştür. Bu bildirmede, Bologna Sürecinde 2010 yılı için hedeflenen yükseköğretim kurumlarının ihtiyacı olan özgürlüğü ve kaynağı sağlamak için gereklilikler kabul edilmiştir. Bergen Bildirgesi ile Bologna sürecine katılan Ermenistan, Azerbaycan, Moldova, Gürcistan ve Ukrayna ile üye sayısını 45'e yükseltmiş, konferansta geçmişin değerlendirilmesi yapılarak, geleceğin hedefleri belirlenmiştir. Konferansta gündeme gelen konuların önceliği şu şekilde aktarılmıştır (YÖK, 2022):

- a. **Yükseköğretim ve Araştırma:** Yükseköğretimin diğer kurumlar ve araştırma sektörleri ile uyumunu sağlamak ve Avrupa Yüksek Öğrenim alanının cazip hale getirilmesi için gerekli olan araştırmanın önemi vurgulanmıştır. Bu yüzden Avrupa Yükseköğretim Alanı içerisinde araştırmanın özgün bir şekilde yapılmasını sağlayan doktora eğitiminin artırılmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur.
- b. **Sosyal Boyut:** Avrupa Yükseköğretim Alanının rekabet edilebilir hale gelmesi için gerekli olan koşullardan biri sosyal boyuttur. Sosyal boyut, tüm öğrencilerin yararlanabileceği danışma hizmetleri ve ekonomik yardımları kapsamaktadır.
- c. **Hareketlilik:** Bologna Sürecinin temel hedeflerinden bir diğeri de öğrenci ve öğretim elemanlarının hareketliliğin önündeki engellerin kaldırılmasına yönelik çalışmalardır.
- d. **AYA Cazibesi ve Diğer Bölgelerle İşbirliği:** Avrupa Yükseköğretim Alanı, diğer bölgelere açık ve daha cazip hale getirilerek, diğer ülkelerle olan işbirliğinin sağlanması ve herkesin eğitim olanağından yararlandırılması hedeflenmektedir.

1.8.1.6. Londra Bildirgesi (2007)

Londra Bildirgesi, 18 Mayıs 2007 yılında Karadağ'ın bağımsızlığını ilan etmesi sonucunda üye sayısının 46'ya çıktığı ve üye olan bütün ülkelerin bakanları tarafından yayımlanan bildirgedir. Konferansta, Bergen Bildirgesinden bugüne kadar olan tüm konular konuşulmuş, gündeme gelen konuları YÖK (2022) şu şekilde aktarmıştır:

- Yükseköğretimde Kaydedilen Gelişmeler
- Hareketlilik
- Tanıma
- Derece Sistemi
- Yaşam Boyu Öğrenme
- Doktora ve Araştırmacılar
- Kalite Güvencesi ve Avrupa Kalite Güvence Ajans Kayıtları
- Yeterlilik Çerçevesi
- Sosyal Boyut
- Avrupa Yükseköğretim Alanının Küresel Boyutu

Bildirgede aynı zamanda öncelikle önem verilmesi gereken konu başlıkları da belirlenerek şu şekilde bildirilmiştir (YÖK,2022):

- a. **Hareketlilik:** Öğrenci ve öğretim elemanlarının hareketliliğini teşvik etmek için alınacak tedbirler hakkında bilgi verilerek, öğrencilere verilecek burs ve kredilerin önündeki engellerin kaldırılmasına yönelik uzman ağının oluşturulmasını sağlamak.
- b. **Sosyal Boyut:** Avrupa Yükseköğretim Alanı'na üye ülkelerin sosyal boyuta ilişkin etkinliklerle ilgili katılım ve desteklerini sağlayacak raporların hazırlanması.
- c. **Veri Toplama:** Tüm ülkeler arasındaki hareketlilik ve sosyal boyutun incelenmesi ve karşılaştırılabilmesi için bilgi sağlanması.
- d. **İstihdam:** Üç aşamada gerçekleştirilen sistemin uygulanmasından sonra hükümet ve yükseköğretim kurumlarının sorumluluk alması, işveren ve diğer sektörlerle işbirliğinin artırılarak, üç aşamalı sisteme uygun bir yapılandırma için çalışılması.

1.8.1.7. Leuven Bildirgesi (2009)

Belçika'nın Leuven şehrinde, 28-29 Nisan 2009 tarihinde 46 ülkenin yükseköğretimden sorumlu bakanının toplandığı bu bildirme, süreçle ilgili bugüne kadar olan kısmın değerlendirilerek, gelecek on yılın önceliklerinin belirlenmesi için gerçekleştirilmiş, 2020 yılına kadarki süreç için öncelik alanları belirlenmiştir. Bu alanlar, Bologna sürecinin istihdam edilebilirlik, yaşam boyu öğrenim, hareketlilik, veri toplama ve yükseköğretimin finansmanından oluşmaktadır (YÖK, 2022). Konferansta, gelecek on yılda yükseköğretimin öncelikleri belirlenmiş, belirlenen öncelikleri YÖK (2022) şu şekilde aktarmıştır:

- a. **Sosyal Boyut (Eşit Erişim):** Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması hedeflenerek, öğrencilerin eğitimlerinin tamamlanması için gerekli olan koşullar, eğitimin önündeki engelleri kaldırmak ve her seviyedeki öğrencinin bu imkânlardan faydalanabilmesi için uygun koşulları sağlamak gerekmektedir.
- b. **Yaşam Boyu Öğrenme:** Yaşam boyu öğrenme; bilginin artırılması, kişisel gelişiminin uygulanması ve yeni becerilerin kazandırılması için yapılmaktadır. Yaşam boyu öğrenmenin uygulanmasında ulusal yeterlilik çerçevesinin geliştirilmesi de önemli bir adımdır.
- c. **İstihdam Edilebilirlik:** Günümüzde işgücü piyasasında beceri ve yetkinliklere sahip elemanlara ihtiyaç giderek artmakta, yükseköğretim de öğrencilerin mesleki hayatlarında ihtiyacı olan bilgi, beceri ve yeterlilikleri öğrenmelerinde yardımcı olmaktadır.
- d. **Eğitim, Araştırma ve Yenilik:** Yükseköğretimin geliştirilmesi için her alanda araştırma yapılması ve gelişim sağlanması gerekmekte, bu yüzden araştırma yeterliliğine sahip kişi

sayısı ve doktora seviyesindeki programların arttırılmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

- e. **Uluslararası Açıklık:** Avrupa yükseköğretim kurumları, faaliyetlerinin daha aktif hale gelmesi için uluslararası düzeyde işbirliği ve sürdürülebilir kalkınma sağlamak amacıyla, evrensel işbirliğine davet edilmektedir.
- f. **Hareketlilik:** Kişisel gelişim ve istihdam sürecinde hareketlilik önemlidir. Öğrenciler için üç derecede (lisans, yüksek lisans, doktora) hareketlilik fırsatı yaratılmalı, bunun sağlanması için gerekli olan; burs ve kredilerin taşınması, esnek çalışma koşulları ve öğrenim desteği gibi uygulamalar yapılmalıdır.
- g. **Veri Toplama:** Sosyal boyut, istihdam ve hareketlilik gibi verilerin geliştirilip zenginleştirilmesinde hedeflere ulaşmak için yardımcı olan bu veriler, değerlendirme yapılması ve karşılaştırılmada kullanılmaktadır.
- h. **Finansman:** Yükseköğretim kurumları, özgürlüğü kazanmaları sonucunda kamu sorumluluğuna geçmiş ve bu kurumların sürekliliği için gerekli olan finansman devlet tarafından sağlanmıştır.

1.8.1.8. Budapeşte-Viyana Bildirgesi (2010)

12 Mart 2010'da yeniden toplanan bakanlar, Budapeşte ve Viyana şehirlerinde gerçekleştirdikleri konferansta, Kazakistan'ın da katılımıyla 47 üyeye ulaşmış ve bu bildiri yayımlanmıştır. Yapılan incelemeler ve değerlendirmeler sonucunda Bologna Sürecinde öğrenci ve öğretim elemanlarının bu süreçte belirlenen amaçları daha fazla benimsedikleri görülmüş, ancak bazı ülkeler belirlenen amaçların açık bir şekilde anlatılmamasına dair eleştiride bulunmuştur.

Bu yüzden sonraki süreçler için öğrenci ve öğretim elemanlarının eleştirileri göz önüne alınarak sürece daha fazla dikkat edilmesi yönünde bir karar alınmıştır. Budapeşte-Viyana konferansında, Leuven Konferansında öngördükleri gelecek on yılın öncelik verilmesi gereken konulara yoğun bir şekilde çalışacaklarına dair görüşlerini bildirilmiştir. Bu konuları YÖK (2022) şu şekilde bildirmektedir:

- a. Herkes için kaliteli bir yükseköğretim sağlanması,
- b. Yükseköğretim mezunları için istihdamın geliştirilmesi,
- c. Yükseköğretim kurumlarının öğrenme ve öğretim süreçlerinin geliştirilmesi,
- d. Yükseköğretim kurumlarının öğrenci, öğretim elemanları ve diğer ortaklarla işbirliği içerisinde olması

Konferansta ayrıca yükseköğretim kamusal bir sorumluluk olarak görülerek, ülkelerin ekonomik sıkıntı yaşasalar bile yükseköğretim için finansal kaynak oluşturmakla yükümlü oldukları ifade edilmiş, dezavantajlı gruplar için eşit eğitim- öğretim imkânının sağlanması gerektiği belirtilmiştir (Şahin, 2018: 108).

1.8.1.9. Bükreş Bildirgesi (2012)

Romanya'nın Bükreş şehrinde 26-27 Nisan tarihlerinde görüşen bakanlar AYA'nın mevcut durumu ile ilgili görüşmek ve gelecekte öncelik verilmesi gereken konuları belirlemek için bir araya gelmişlerdir. Konferansta gündeme gelen konular YÖK(2022) şu şekildedir:

- a. *Yükseköğretimde geleceğe yönelik yatırımın yapılması:* Avrupa'nın krizde olması sebebiyle yükseköğretim için ayrılan fonların azalması, mezunların iş sıkıntısı çekmelerine neden olmuş, krize yönelik çözümler ise yükseköğretime ayrılan kaynağın diğerlerinden fazla olmasına yönelik yapılmıştır.
- b. AYA'nın geçmişten günümüze kadar bulunduğu süreçte uyumlu bir yapıya dönüşmesi hareketliliği arttırmış ve öğrencilerin eğitim olanaklarından yararlanmalarını sağlamıştır. Fakat değişimin süreklilik sağlaması için daha fazla gayret edilmesi gerekmektedir.
- c. Herkes için eşit ve kaliteli eğitim fırsatlarının sunulmasını sağlamak için öğrencilerin merkeze alındığı bir eğitim sisteminin uygulanması teşvik edilmelidir.

Bükreş konferansında ek olarak 2015 yılında gerçekleşmesi öngörülen Eurostat (Avrupa İstatistik Ofisi), Eurydice (Avrupa Birliği Gençlik Bilgi Ağı) ve Eurostudent'in "Daha İyi Öğrenmek için Hareketlilik Stratejisi"nin izlenmesi, doktora çalışmalarının arttırılmasına yönelik çalışmalar ve sosyal boyut alanına yönelik öğrenmeyi teşvik edici çalışmaların yapılması gibi konular da yer almıştır (Şahin, 2018: 109).

1.9. Türkiye'de Bologna Süreci ve Uygulamaları

Günümüzde meydana gelen değişimler, çağa ayak uydurmayı gerekli kılmıştır. Teknolojinin gelişmesi, eğitim ve öğretimde yeni materyallerin kullanılması, yaşam boyu öğrenme ve esneklik gibi süreçler gelişimi zorunlu hale getirmiştir. Küreselleşme ile bilgi toplumuna artan talep aynı zamanda yükseköğretime olan talebi de arttırmış, hiç kuşkusuz ülkelerin rekabet edilebilirliği ve kaliteli bir eğitim sağlamaları için buna ayak uydurmaları gerekmiştir. Bütün gelişmelere bağlı olarak da yükseköğretim son yirmi yılda önemli bir dönüşüm sürecine girerek değişime uğramıştır.

Bologna Süreci, tam bu noktada değişimi ve rekabeti yükseköğretim alanı oluşturarak yapmayı hedeflemiş, Türkiye'nin bu sisteme 2001 yılında dâhil olması ile yükseköğretim

sisteminde ihtiyaç duyduğu, yeniden yapılanma sürecini başlatmıştır. 20. yüzyılın son on yılında şekillenmeye başlayan eğitim sistemi ve yükseköğretim alanında yapılan çalışmalar, günümüzde yaşanan problemlere çözüm üretmeyi amaçlamıştır. Bu noktada Avrupa’da hükümetler tarafından ortaya çıkan Bologna Süreci ile Türkiye de 2001 yılında yapılan Prag Konferansında, Milli Eğitim Bakanı’nın temsili ile bu sürece kayıtsız kalmayarak katılmıştır (Akman, 2010: 88). 2001 yılında sürece dâhil olan Türkiye için Bologna Süreci reformlarının uygulanması, bazı alanlarda kolaylık sağlarken bazı alanlarda ağırlı bir süreç yaşatmıştır. Bologna’da belirlenen reformlardan bazıları ülkemizde uygulanırken, yeni reformların uygulanması için yorucu çalışmalar başlamıştır (Akman, 2010: 93). Bologna süreci ile ülkemiz, yükseköğretimde kalite ve tanınırlığa yönelik çalışmalar yürütmeyi hedeflemektedir. Bu çalışmaların bazıları 2004 yılında yürütülen “Bologna Uzmanları Ulusal Takımı Projesi” ile yapılmakta, faaliyetlerin yürütülmesinde öğrenci, öğretim elemanları ve idari personellerin önemli roller üstlenmesi, üye ülkelerinde sürecin yönetilmesinde yerine getirmesi gereken sorumlulukların olduğunu göstermektedir.

Türkiye’de 12 Eylül 1980 sonrasında üniversite kendini yeniden üretmekte zorlanarak toplumun beklentisini karşılayamamış, üniversiteler büyük bir saygınlık kaybetmiştir. Bu düşünce biçimine çözüm olarak 4 Kasım 1981 yılında Yükseköğretim Kanununun kabul edilmesi ile YÖK kurulmuştur (Tekeli, 2010: 206).

Ülkemizde Bologna Süreci’nin uygulanmasında ve takip edilmesinde ilk aşamada sorumlu kurum Yükseköğretim Kurulu (YÖK) dur (YÖK, 2010). Yükseköğretim kurumları Türkiye’de 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu kapsamındadır (Yükseköğretim Kanunu, 1981). Bu kanun Türkiye’deki vakıf üniversitelerini de kapsamaktadır. Ülkemizde Yükseköğretim kurumlarına giriş, 1981 yılından itibaren 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu’nun 10. ve 45. Maddeleri gereği alınan kararla Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi tarafından yürütülecek olan sınavla gerçekleştirilmektedir (YÖK, 1981).

1984 yılında kurulan Bilkent Üniversitesi, bir vakıf üniversitesi olarak faaliyet gösteren ve hiçbir kar amacı gütmeyen ilk yükseköğretim kurumu olmuştur. Bilkent Üniversitesinin üniversite niteliği kazanması, 1992 yılında çıkarılan 3785 sayılı yasa ile belirlenmiş, 1992 yılında, kurulan üniversite sayıları dönemin en yoğun sürecini yaşamış ve bu süreçte 21 yeni devlet üniversitesi kurulmuştur (YÖK, 2007). Kurumların sayılarındaki artış, yükseköğretimdeki yoğunluğa karşı çözüm olarak ele alınsa da eleştiriler almıştır. Yükseköğretim sistemi 2547 sayılı yasaya göre, Yükseköğretim Kurulu ve Üniversitelerarası Kurul olmak üzere iki üst kuruluştan oluşmaktadır. Üniversitelerin denetlenmesi için bu iki

kurula ek olarak YÖK tarafından “Yükseköğretim Denetleme Kuruluna” da görev verilmiştir (YÖK, 2007).

Yükseköğretimin hem Türkiye’de hem de Avrupa’da özel kesim tarafından sunulması yaygınlaşarak yükseköğretimde denetimsizliğe, büyümenin hızlanmasına, mesleki yeterliliğe ve akademik anlamda dejenerasyona neden olmuştur. Ayrıca kurumların artış göstermesi, yükseköğretim için ayrılan bütçenin de azaltılmasına neden olmuş, yeni kurulan üniversiteler için finansman ve personel yetersizliği sorunları baş göstermiştir. Bu sorunlarla baş etmeye çalışan üniversiteler için bir de ulusal düzeydeki üniversitelerle aralarındaki fark artmıştır (Akman, 2010: 90).

Bologna süreci Türkiye’de ve Dünya’da yükseköğretime olan talebin her yıl artmasına neden olmuş, Yükseköğretim kurumuna kayıt yaptırmak isteyen öğrenci sayısındaki artış ülkeleri yeni bir strateji belirlemeye itmiştir. Yükseköğretime artan talebi karşılayamayan kurumlar ise zor durumda kalarak, Türkiye’de yeni yükseköğretim kurumlarının açılmasına ve kontenjan sayılarının artırılmasına neden olmuştur (Akman, 2010). Bu süreçte, Bologna Sürecinde hedeflenen çalışmalardan iki aşamalı derece sistemi, Türkiye’nin bu sürece dâhil olmadan öncede hali hazırda uyguladığı bir sistem olması nedeniyle derece sistemi ile ilgili bir değişikliğe gerek duyulmamıştır.

İki aşamalı derece sisteminde, ilk aşamada iki yılda tamamlanması gereken ön lisans derecesi ve minimum dört yılda tamamlanması gereken lisans derecesi bulunmaktadır. İkinci aşamada ise yüksek lisans ve doktora dereceleri bulunmakta; yüksek lisans derecesi tezli ve tezsiz olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Tezsiz yüksek lisansın minimum süresi bir buçuk yıl, tezli yüksek lisansın ise minimum süresi iki yıl olarak belirlenmiştir. Doktora programlarının tamamlanması için gereken süre ise dört yıldır (YÖK, 2007).

Bologna’da hedeflenen Avrupa Kredi Transfer Sistemi (AKTS) de ülkemizde yükseköğretim için getirilen yeni bir sistemdir. AKTS ülkemizde geliştirilerek, ilk önce iki derece için krediler belirlenmiş, eğitimin kapsam ve içeriğine göre de diploma eki uygulaması yapılmıştır (YÖK, 2007). Türkiye için AKTS kavramı daha çok öğrencilerin hareketliliğini kolaylaştıran bir kavram olarak görülmüş ve yapılmıştır.

AKTS, 2006-2007 yıllarından itibaren YÖK tarafından zorunlu hale getirilerek, kurumlarda kullanılması sağlanmış, ancak Türkiye’deki hiçbir üniversite “Avrupa Birliği Komisyonu” tarafından verilen AKTS Etiketini almaya hak kazanamamıştır. Bu durum hiç kuşkusuz, sistemde sadece kredi transferinin kullanılma amacını taşıması ve bu kredilerin belirlenirken öğrenci ile aralarında bağlantı kurulmamasından kaynaklanmaktadır (Akman, 2010: 102). Bu açıklamalara bakarak 2010 yılında hedeflenen süreç ile Türkiye’de bu

hedeflerin belirlenen kriterlerde uygulanmasının mümkün olmadığı görülmekte, yaşam boyu öğrenme ile ilgili çalışmaların yok denecek kadar az olması ve Kalite Güvencesi gibi konularda yapılan çalışmalarda yetersiz kalınması bunları gözler önüne sermektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYEDE SOSYAL POLİTİKA VE SOSYAL POLİTİKA ÖĞRETİMİ

2.1. Sosyal Politika Kavramı

Sosyal politika, sanayi devrimi ile ortaya çıkmış bir kavram olarak, toplumun tüm kesimlerine karşılıksız refah sağlamaya çalışan politikalar bütünü olarak ifade edilmektedir. Sosyal politika ortaya çıktığı ilk yıllar daha çok işçi-işveren sorunlarını ele alan, daha sonra toplumun tüm kesimini ilgilendiren bir yapıya dönüşmüştür. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümlerinin temelini oluşturan sosyal politika, 1930'lu yıllarda Kessler tarafından ülkemize taşınarak hızlı bir gelişim göstermiştir. Kessler tarafından kurulan “Sosyal Siyaset Kürsüleri” ile başlayan bu süreç günümüze kadar gelmiştir.

Sosyal politika kavramına değinmeden önce “politika” kavramı üzerinde durulması gerekmektedir. Politika sözlük anlamına göre “devletin etkinliklerini amaç, yöntem ve içerik olarak düzenleme ve gerçekleştirme esaslarının bütünü, siyaset, siyasa” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2022). Ören (2017: 37) politikayı, gerçek anlamıyla sorunlara çözüm üreten ve bu çözümlerin uygulanması için gerekli planları ve yöntemleri hazırlayan bir süreç olarak tanımlamaktadır.

Sosyal politika ise literatürde “toplumsal politika, sosyal siyaset, içtimai siyaset” gibi birçok isim alır, ancak günümüzde yaygın olarak sosyal politika kavramı kullanılmaktadır. Sosyal politika, ekonomik faaliyetlerin bazı kesimlerde yarattığı toplumsal adaletsizliği ve maddi sorunları hedef alan ve bu sorunları ortadan kaldırarak, sosyal refahın herkes için temin edilmesini sağlayan uygulamaları kapsamaktadır.

Tuna ve Yalçıntaş (1994: 20)’a göre sosyal politika, devletin o dönemin burjuva sınıfı karşısında gösterdiği faaliyetleri ve toplumsal ilişkileri aktarmak maksadıyla ortaya çıkan bir bilim dalıdır. Diğer bir tanıma göre sosyal politika; toplumu oluşturan sınıfların hareketlerini, aralarındaki ilişkiyi ve mücadelelerini ele alarak, devletin toplumun huzura ve refaha kavuşması için tedbirler aldığı bir disiplindir (Öçal, 2017: 8). Ünlü düşünür Hegel, her devletin varlığını korumak ve sürekliliğini sağlamak için gerekli tedbirleri aldığını belirtir, bu durum devlet için hem temel bir hak hem de zorunluluktur. Önceden devletler için korunmanın yolu savaştan geçerken, Sanayi Devriminden sonra dış tehditlerden çok iç tehditlerle karşı karşıya kalınarak, uzun yıllar devam eden sınıflar arası çatışmaya müdahale edilmiş, bu durum zamanla sosyal politikanın gelişmesini sağlamıştır (Şenkal, 2007: 26).

Sosyal politika, toplumun bir parçası olan bireylerin toplumsal ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmalarda bulunan disiplinler arası bilim dalıdır. Buna dayanarak sosyal politika, felsefe, sosyoloji, psikoloji ve siyaset bilimleri ile yakın bir ilişki kurmaktadır.

Sosyal politika dar anlamda “toplumsal sınıflar arasında yaşanan çatışmaları önlemek ve toplumsal anlaşmayı garantiye almak” olarak, geniş anlamda ise sosyal politika, toplumdaki bütün sınıflar arasında yaşanan karşıtlığı ortadan kaldırmayı hedefleyen bir bilim dalı olarak tanımlanmaktadır (Şenkal, 2005: 27).

Sosyal politika kavramı ilk defa Wilhelm Heinrich Riehl tarafından kullanılan bir kavramdır. Bu kavramın geniş bir alana yayılıp bilimsel bir tabir olarak kullanılması, 1873 yılında kurulan Sosyal Siyaset Cemiyeti ile mümkün olmuştur (Tuna ve Yalçıntaş, 1994: 21). İlk kez Almanya’da ortaya çıkan kavram, 19. yüzyıl sanayi devriminin işçi sorunları ile önem kazanmış, işçi ve işveren arasında yaşanan çatışma ve mücadelelere karşı barış sağlamaya yönelik yöntemlerle bu sorunların ortadan kaldırılması hedeflenmiştir. Sosyal politikanın en önemli noktası, sınıflar arasındaki çatışmanın azaltılması ve üretim sürecindeki işgücünün korunmasına yönelik alınan tedbirler oluşturmaktadır. Sosyal değişimle ortaya çıkan yeni sorunlar, sosyal politikanın gelişmesini ve zamanla anlamının değişmesine neden olmuş, günümüzde hemen hemen bütün sosyal grupların ve alanların istihdam, konut, sosyal güvenlik, sağlık gibi sorunları ele alarak çözüm üreten, önemli bir disiplin haline gelmiştir (Ören, 2017: 40).

Sosyal politika farklı amaçlarla, farklı ekoller tarafından tanımlanmıştır. Bu tanım, hukukçulara göre; sosyal kurallardan oluşan bir hukuk sistemini, sosyal bilimcilere göre; gelir ve servet dağılımının politikasını yapan bir disiplini, psikoloji ve din uzmanlarına göre; insanların varoluşlarına ve ahlaki değerlerine göre düzenlenen ve düzenlenmesi gereken sosyal politikaların bütününe ifade etmektedir (Ören, 2017: 40). Tüm bu tanımlara bakılarak sosyal politikanın çok geniş bir alanı olduğunu söyleyebiliriz. Sosyal politika sadece çalışma hayatına yönelik politikalarla değil, aynı zamanda sosyal hayata yönelik düzenleyici politikaları da hedef almaktadır.

Sanayi Devrimi, sosyal politikanın başlangıcı olarak görülmektedir. Bu süreçte sosyal politikanın ortaya çıkışını hazırlayan bazı olaylar olmuştur. Bu olaylar Ören (2017: 42)’e göre şu şekilde ilerlemiştir:

- a. Sanayi İnkılabı; elektrik, gaz ve buhar gibi yeni enerji kaynaklarının keşfedilmesiyle 18. yüzyılda İngiltere’de üretim sürecinde kullanılmaya başlanmıştır.
- b. Sanayi İnkılabı ile oluşan işçi sınıfının iş ilişkileri ve güvenlikleri ile ilgili devlet, zorunluluk duyarak bazı politikalar başlatmıştır.

- c. Sanayileşme ile ortaya çıkan işçi sınıfının sayısı hızla artmış ve yeni bir kesim meydana gelmiştir.
- d. Bu dönemde geçerli olan liberal düşünce, devletin ekonomik işleyişe müdahalede bulunmasına karşı çıkmış, bu yüzden devlet ağırlaşan çalışma koşullarına müdahalede bulunmamıştır.
- e. Sanayi Devriminin yaşandığı ülkelerde devletler; işçilerin ve iş yaşamında hukuki düzenlemelerin korunmasına yönelik sosyal nitelikte politikalar uygulamaya başlamışlardır.

2.2. Sosyal Politikanın Hedefleri

Sosyal politikanın temel hedefi; toplumsal anlaşmanın sağlanması, toplum içerisindeki gelir eşitsizliğinin azaltılması, işçi-işveren arasındaki uyuşmazlığın asgari düzeye indirilmesine yönelik uzlaşa sağlamaktır. Ancak sosyal politikanın genel hedeflerine bakmak gerekmektedir.

Bu hedefleri Yazgan (1992: 128'den akt. Ören, 2017: 43-44)'a göre şu şekildedir:

- a. Fiziksel ve zihinsel engeli bulunan kişilerin ihtiyaçlarının karşılanması,
- b. Dezavantajlı grupta yer alan kişilerin ihtiyaçlarının karşılanması ve buna yönelik sigorta vb. kurumların geliştirilmesi,
- c. Sosyal sınıflar arasındaki anlaşmazlığın giderilerek, işçi- işveren ilişkisinin düzenlenmesi,
- d. Toplumun refah seviyesinin yükseltilerek eşit bir şekilde dağıtılması,
- e. Toplumun temel kurumlarından biri olan ailenin güçlendirilmesine yönelik tedbirlerin alınması,
- f. Gelir dağılımının eşitlenmesine yönelik düzenlemeler, asgari ücret vb. önlemlerin alınması.

Sosyal politikanın en önemli hedeflerinden biri sosyal adaletin sağlanmasıdır. Sosyal adalet ile ekonomik yönden güçlü gruplarla, güçsüz gruplar arasındaki eşitliğin ve dengenin sağlanması hedeflenmektedir. Toplum içerisinde herkese tanınan medeni ve siyasal haklar tek başına yeterli olmayıp, adaleti sağlamak için aynı zamanda bu hakların herkesin gücü doğrultusunda eşit koşullara göre gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Sanayileşmiş toplumlarda sosyal adalet kavramı, işçilerin korunması adına yapıldığı için dar anlamda ifade edilmektedir. Günümüzde ise sosyal adalet kavramı, güçsüz kesimlerin sadece işçi sınıfı olarak nitelendirilmediği; işsizler, çiftçiler, esnaf ve zanaatkarları da kapsamına alan bir kavram olarak görülmektedir. Sosyal gelişme hedefi ise sosyal politikanın diğer hedeflerinden birini ifade etmektedir. Sosyal gelişme, öncelikle yoksulluğu önlemek ve refahı yaygınlaştırmayı

hedeflemektedir. Bu hedef, toplumdaki bireyler ve gruplar arasındaki yaşam standartları ve ekonomik koşullara ulaşma düzeylerine bağlı olarak aradaki farkı azaltmak ve gelir dağılımında yaşanan adaletsizliği gidermek açısından önem arz etmektedir. Kısacası sosyal dengenin ve gelişmenin sağlanması için sosyal adaletin sağlanması gerekmektedir, adaletin sağlanmadığı ve aradaki farkın azaltılmadığı bir sosyal politika içerisinde sosyal gelişmeye ulaşmak muhtemel görünmemektedir (Güven, 1995: 20-21).

2.3. Sosyal Politikanın Türleri

2.3.1. Dar Anlamda Sosyal Politika

Sanayi İnkılabından sonra uygulanmaya başlanan sosyal politika, dar anlamını ifade etmektedir. İlk zamanlarda ortaya çıkan işçi- işveren anlaşmazlıkları, işçilerin haklarını aramalarını gerekli kılmış, bu süreç sosyal hak ve sosyal güvenlik gibi konularla çözülmeye çalışılmıştır. 19. yüzyılla birlikte emeğin yerine kullanılmaya başlanan makineler, esirlikten kurtulduklarını düşünen işçi kesiminin kendilerini daha zor çalışma koşulları altında bulmalarına neden olmuş, fazla sürelerle çalıştıklarının karşılığında aldıkları ücret, sadece asgari düzeyde ihtiyaçlarını karşılayabileceği için işçi kesiminin işverene karşı savunmaya geçmesini sağlamıştır (Ören, 2017: 45).

İşçi sınıfına verilen kısıtlı haklar, yoğun çalışma koşullarına maruz kalan işçi sınıfının hak ve adalet aramasına neden olmuş, işverenlerin insafına bırakılan işçi sınıfı aradığı bu hakka az da olsa kavuşmuştur. Kessler, dar anlamda sosyal politikayı; *“bu sosyal sınıfların hareketleri, çelişme ve çekişmeleri ve mücadeleleri karşısında devleti ve hukuk düzenini ayakta tutmaya ve idame etmeye yönelmiş bir siyaset”* olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda sosyal politika, doğrudan sanayileşmenin ortaya çıkardığı toplumsal problemler sonucunda ortaya çıkmıştır (Tuna ve Yalçıntaş: 1994: 29).

18. ve 19. yüzyılda gelişen endüstri, çatışmaların yoğun olarak görüldüğü yıllar olmuş ve bu çatışmalar daha çok Avrupa ülkelerinde yaşanmıştır. Bu çatışmaların azaltılmasına ve işçilerin hastalık, kaza gibi tehlikelere karşı korunmasına yönelik gündeme gelen sigorta uygulamaları, bu dönem zorunlu hale getirilmiş, geliştirilen uygulamalar yaygınlaşarak sosyal sigorta kavramını ortaya çıkartmıştır. Koray’a göre (2005: 24) dar anlamda sosyal politika, işçi sınıfının temel sorunlarına yönelik önlemleri kapsayan, sınırlı düzeyde gerçekleştirilen politikalardır. Tanımdan da anlaşılacağı üzere sosyal politikanın önceliği, emek-sermaye arasındaki eşitsizliğin azaltılması yönündedir. İşçiler bu dönem hiçbir yasal hakka sahip olmamakla birlikte siyasal hakların da sadece belirli kişilere tanındığı, toplumun diğer bireyleri için böyle bir hak ya da korumanın söz konusu olmadığı görülmektedir. Devletin burjuvazinin

etkisinde olması ve ekonomiye müdahalesinin olmaması da bu eşitsizliğin artmasına ve çatışmanın kaçınılmaz hale gelmesine neden olmuştur (Koray, 2005: 25).

20. yüzyıla gelindiğinde işçi sınıfına yapılan sigorta uygulamalarının, bazılarının zorunlu hale getirildiği bazılarının da geliştirildiği, dolayısıyla bu dönem işçilerle anlaşmaya varılan, tanınan hakların herkes için geçerli ve anlaşılır olduğu yıllar olarak görülmektedir. Kısaca sosyal politika dar anlamda, emek ve sermaye arasındaki anlaşmazlığı barışçıl yollarla sonlandırmak ve ekonomik düzenin devam etmesini sağlayacak politikalar oluşturmak olarak ifade edilebilir (Bozkır Serdar, 2018: 4).

2.3.2. Geniş Anlamda Sosyal Politika

Dünyanın gelişen ve değişen bir yapıda olması zamanla “sosyal politika” kavramını da değiştirmiş ve toplumun her kesimi için kullanılır hale gelmesini sağlamıştır. Bu bağlamda, sosyal politikanın her kesimini kapsayacak uygulamalar geliştirilmeye başlanmıştır (Ören, 2017: 47). Başlangıçta işçi ve işveren arasındaki anlaşmazlığı çözmek amacıyla ortaya çıkan sosyal politika, zamanla toplumun her kesimine ve çeşitli sorunlara da yönelerek, daha geniş ve kapsamlı bir hale gelmiştir (Bozkır Serdar, 2018:5). Sosyal politika, ekonomik bağımlılığı olan grupların, bu bağımlılık nedeniyle zarar görmemeleri için sosyal güvenlik ve toplumsal barış sağlanması amacıyla alınan önlemlerin bütünüdür. Geniş kapsamda, ekonomik olguların toplumsal yaşam üzerinde bıraktığı bütün etkileri konu alan, toplumsal ilişkileri ve sorunları tüm yönleriyle ele alan bir disiplin olarak tanımlanmaktadır (Güven, 1995: 12).

Sosyal politika, başlangıçta emek ve sermaye arasındaki sorunları çözmek adına çıkmış olsa da zamanla her kesimi içine alan, sosyal gelişimlerini sağlamayı ve yaşam koşullarını iyileştirmeyi amaçlayan bir disipline dönüşmüştür. Geniş anlamda sosyal politika, devlet tarafından her vatandaş için asgari hayat standartlarının sağlanması, gelir dağılımının eşit hale getirilmesi, sağlık, eğitim ve işsizliği ortadan kaldırmak gibi hedefleri barındırmaktadır. Sonuç olarak, sosyal politika anlamının genişlemesi ile devlet “sosyal devlet” niteliği kazanarak, sosyal devletlerin sorunlarının çözülmesinde en önemli araç haline gelmektedir (Koray, 2005: 27). Özetle sosyal politikanın geniş kapsamda ele alınışı, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Refah Devleti ile gelişmiş, sosyal politika artık salt bir sınıfı değil, toplumdaki tüm sınıfları ele alan ve birbirleriyle ilişkilerini düzenleyen bir bilim olarak, önem kazanmıştır (Güven, 1995: 13).

2.4. Sosyal Politikanın Dünyada Tarihsel Gelişimi

Toplumu oluşturan bireylerin yaşamlarını huzurlu ve refah geçirmeleri için benimsenen sosyal politika anlayışının tarihi eskilere dayanmaktadır. Hemen hemen her toplumda ve her

çağda süregelen sınıf sorunları ve sınıf eşitsizlikleri, ortaçağdan bugüne kadar geldiği noktaya kolay gelmemiş, insanların “bir varlık” olması gerçeği bile o dönemlerde söz konusu olmamıştır. Toprak sahipleri ve kilise tarafından belirlenen yaşam, hoşgörünün olmadığı, zenginliğin ve gücün bu otorite etrafında şekillendiği bir yapıda sürdürülmüştür. Üretim, savaş için gerekli olan ihtiyaçların karşılanması için yapılmış, paranın mübadele aracı olarak kullanılmasının değeri henüz kavranamamıştır. Bu dönem, tarım toplumlarının temel gücünü oluşturan toprağın işlenmesi için fiziksel kuvvete sahip olunması gerektiği görülerek, tarımsal üretimin temelinde var olan aile, toprağın hem güvenliğini sağlamış, hem de işlemesini yapmıştır. Tarım toplumlarında yaygın olarak görülen geniş ailelerin, üretim sürecinde belirli bir çalışma disiplini ve iş olgusuna sahip olmaması, tarım toplumlarının kültürlerini yansıtmakta, üretim, zanaatkarlar tarafından küçük ölçekli olarak yapılmaktadır. Sanayi toplumlarında yapılan yönetici-işçi ayrımı tarım toplumlarında belirlenmemiş, tarım toplumlarının temel amacını “biz duygusu” ve “dayanışma oluşturmuştur (Bozkır Serdar, 2018: 11). Daha sonra gelişen ticaret, para artışı ve matbaanın bulunması gibi gelişmelerle ortaya çıkan Rönesans ile “insan” özgürleşmiştir (Koray, 2000: 18).

16. yüzyılda gelişen kentler ve ticaret orta sınıfın büyümesini sağlamış, orta sınıf zaman içerisinde kendi çıkarları doğrultusunda örgütler kurmuştur. Bu örgütler; ticaret ve meslek loncaları olarak faaliyet göstermiş, bu dönemde gelişen tüccar sınıfları, servetin kaynağı olarak görülerek, artık kaynaklar topraktan ticarete geçmiştir (Koray, 2000: 19). M.S. 1000 yıllarında ise Avrupa, zenginleşmek için sömürgecilik yöntemini bulmuş, bu yöntem ile ülkeye sosyal açıdan yardım sağlayarak, halkın refahının artmasında kaynak olarak sömürgeciliği kullanmıştır. Yılın sonlarına doğru tarımda yaşanan zorluklar, Batı Avrupa’da kıtlığa yol açarak, yoksulluk bu tarihten itibaren sosyal bir sorun haline gelmiştir (Şenkal, 2007: 32).

Sanayi Devrimi ile şekillenen toplum yapısında önemli değişiklikler meydana gelmiş, bu değişimler sosyal politikanın oluşumunu hızlandırarak, sanayileşme ile meydana gelen çatışmalar, anlaşmazlıklar ve eşitsizliklere çözüm bulmak ve bu süreçte güçsüz konumda yer alan kesimi korumak amacıyla ortaya çıkmıştır. Sosyal politikanın, sanayi toplumundan önce de uygulandığı söylene de kurumsal anlamda gündeme gelmesi, sanayileşme süreciyle başlamıştır (Bozkır Serdar, 2018: 8). Sanayi toplumları, sanayileşme ile birlikte toplumsal hayatın fabrikalar etrafında şekillenmeye başlamasıyla değişmiş, tarım toplumları da bu değişimleri aile, sağlık ve çalışma gibi birçok alanda yaşamıştır.

Sanayileşme süreci ile tarım toplumlarında gerçekleştirilen basit üretimin yerini kitle üretim almış, bu süreçte bir taraftan eski toplumsal sorunların çözülmesi, diğer taraftan yeni bir düzen oluşturulmaya çalışılması anlamında büyük bir karmaşa yaşanmıştır. Sanayi Devriminin

ortaya çıkışı ile nüfus artışında da önemli gelişmeler yaşanmış ve beraberinde yeni sorunlar getirmiştir (Şenkal, 2007: 33). Sanayileşme adımlarının atıldığı 1770’li yıllardan İkinci Dünya Savaşına kadar yaşanan sefalet, açlık ve yoksulluk o günlerde yaşanan çaresizliği ve zorluğu gözler önüne sermekte ve yaşanan bu savaşlar İngiltere’yi olumsuz etkilemektedir. Sanayileşme ile beklenen huzur ve refah, tam tersine eşitsizliklerin, mücadelenin ve karmaşanın artmasına neden olmuş, çalışma hayatında sanayileşme ile eski toplumlarda var olmayan, yeni bir sınıf “işçi sınıfı” ortaya çıkmış, bu yeni sınıfın haklarını aramak için başlattıkları örgütlenme, sanayi toplumlarında önemli bir iz bırakmıştır (Bozkır Serdar, 2018: 15).

2.5. Türkiye’de Sosyal Politika Tarihi

Türkiye’de sosyal politikayı incelemek için iki döneme ayırmamız gerekmektedir. Bu dönemler; cumhuriyet öncesi ve cumhuriyet dönemi şeklindedir. İki dönem için de şunu söylemek gerekir ki ekonomik, siyasi ve sosyo-kültürel koşullar, sosyal politika uygulamalarında yetersiz kalmıştır.

2.5.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Sosyal Politika Tarihi

Cumhuriyet öncesi dönem, ülkenin ekonomik ve siyasi koşulları gereği sosyal politikanın gelişimine imkân tanımadığı bir dönemdir. Bu dönem toprak mülkiyetinin devlette olması, yüzyıllar boyu süren “tımar sistemi” ile sadece memur statüsüne sahip kişilerin toprağı işlediği bir sistem olarak uzun yıllar devam etmiş, bu durum yeni bir sınıfın doğmasını engellemiştir. 13. yüzyılda kurulan Osmanlı Devleti, yıkılışına kadar kendine yeten bir tarım ülkesi olarak varlığını sürdürmüştür. Sanayi üretimlerinin denetimi ve ilişkileri ise 1727 yılına kadar aynı mesleği ve ticareti icra edenler tarafından oluşturulan “Ahi Birlikleri” aracılığıyla düzenlenmiş, daha sonra Ahi Birlikleri bu görevi “loncalara” teslim etmiştir. Loncalar, çırak, kalfa ve ustaların bir arada yer aldığı örgütler olarak faaliyet göstermiş, çırak ve kalfalara belirlenen şartlar doğrultusunda yükselme imkânı vererek, herkes için eşit şartlar sağlamıştır (Bozkır Serdar, 2018: 64). Osmanlı döneminde 17. ve 18. yüzyılda kendine yeten küçük işletmelerin yer aldığı sanayiler, 18. yüzyıl sonrasında süreklilik sağlayamamış, 1838 yılında Fransa, İngiltere ve diğer Avrupa ülkeleri ile yapılan ticaret anlaşmaları, Osmanlı sanayisinin çöküşünü hızlandırarak loncaların bozulmasına, sanayileşmenin yetersiz olması ise işçi sayısının sınırlı sayıda ve belirli bölgelerde toplanmasına neden olmuştur.

Demokratikleşme çabaları gösteren Osmanlı İmparatorluğunun teokratik ve monarşik bir anlayışa sahip olması, 1876 yılında kabul edilen “Kanun-i Esasi” ile de değişmemiştir. Kanuni Esasi, yazılı olarak uygulanan Osmanlı Devleti’nin ilk anayasası olması bakımından önem arz etmiş, bu yasa ile meşrutiyet ilan edilerek, monarşi sona ermiştir. Ancak II.

Meşrutiyetin ilanı ile siyasi alanda yeni bir dönem başlamış, parlamenter sisteme geçilmesine rağmen demokratik bir yapı oluşturulamamıştır. Osmanlı döneminde endüstrileşme, yabancı sermaye girişimlerinin yoğunluk gösterdiği bir yapıda olduğu için bu dönemde sadece birkaç dokuma ve silah fabrikası kurulmuş, bu işletmelerin iktisadi yapıda olmaları gemi yapımı, madem üretimi ve dokuma endüstrisi olarak faaliyet göstermiştir. Sonuç olarak Osmanlı ekonomisinin yeterince endüstrileşme gösteremediği bu dönemde, işçi sınıfının ortaya çıkıp güçlenmesinin mümkün olmaması, sosyal politikanın gelişimini de engellemiştir (Koray, 2005: 158).

Tanzimat ve Meşrutiyet sonrası sosyal politika uygulamaları, devlete hizmet eden sivil ve askerler için emekliliklerini teminat altına alan, sadece devlet hizmetinde çalışanlar için değil, aileleri için de tanınan yaşlılık, malullük ve ölüm sigortalarından yararlanılması gibi uygulamalarla düzenlenmiştir. Bu bağlamda düzenlenen emeklilik yaşı 65 olarak belirlenmiş, finansman devlet tarafından sağlanmış, üç kategoride düzenlenen emekli sandıkları; Mülkiye, Askeriye ve İlmiye olarak kurulmuştur (Talas, 1992: 41). Sosyal politikanın şekillenmeye başladığı sanayileşme sürecinde Osmanlı Devleti, Batı ülkelerinde olduğu gibi kadın ve çocuk işçileri yoğun bir şekilde kullanmamış, ancak İzmir, Kula, Uşak ve Bursa İpek Fabrikası gibi işletmelerde çok sayıda kadın işçinin çalıştığı görülmüş, bu dönemde yaşanan Birinci Dünya Savaşı ile ülkeden ayrılan erkeklerin yerine kadınlar çalıştırılmıştır (Altan, 2006: 64). Uzun süren savaşlar, birçok işyerinin kapanmasına ve savaşa giden erkekler nüfusun azalmasına neden olmuş, göç nedeniyle işsizlik artmıştır. Sonuç olarak, devletin ekonomisinin yeterince sanayileşmemesi, işçi kitlelerinin oluşumunu engellemiş, endüstriyi işçi hareketlerinden mahrum bırakmıştır (Görmüş, 2007: 119).

2.5.2. Cumhuriyet Döneminde Sosyal Politika Tarihi

Cumhuriyet döneminde sosyal politikanın gelişimi 1920-1980 yılları arasında, bireysel haklarda yaşanan gelişme ve iyileşme ile görülmektedir. Cumhuriyetin ilanından sonra yeni kurulan Türkiye, çıktığı savaş sonrasında nüfusu azalan, eğitim düzeyi düşük ve insanların fakirleştiği bir dönem geçirmiştir.

Ülkenin toparlanması için gerekli olan sanayinin kurulması için ne üretim araçları ne de yeterli sermayesi bulunuyordu. Bu koşullar altında ilan edilen Cumhuriyet, ekonomik bağımsızlığı kazanmak için İzmir de kongre düzenlemiştir (Altan, 2006: 65).

Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı İmparatorluğundan devraldığı endüstri ile ekonomik anlamda bir gelişme gösterememiş, ülkenin kalkınması için gereken endüstri politikaları 1923 yılında İzmir’de yapılan Türkiye İktisat Kongresinde gündeme gelerek görüşülmüştür. Ancak

örgütlü bir işçi kesiminin olmaması, tam manasıyla işçi kesiminin temsilini sağlayamamıştır. Kongrede belirlenen politikalar, 1927’de çıkarılan Teşvik-i Sanayi Kanunu, krediler ve alınan diğer önlemler de ve özel girişimcilerin harekete geçmeleri için yeterli gelmeyerek, yerini devletçi politikalara bırakmıştır (Koray, 2005: 158).

Atatürk 1923 yılında düzenlenen kongrede, *“Bugünkü mevcut fabrikalarımızda ve daha artmasını istediğimiz fabrikalarımızda, kendi işçimiz çalışmalıdır. Refah içinde ve memnun olarak çalışmalıdır ve hayatın gerçek tadını duyabilmelidir ki çalışmak için güç ve kuvvet bulabilsin”* sözü ile ne kadar ileri görüşlü bir düşünceye sahip olduğunu göstermiştir (Talas, 1992: 59).

Sosyal politika, bu dönemlerde hiç gelişme göstermemiş, ancak 1921 yılında “Ereğli Havzası Maden İşçilerinin Hukukuna Mütedair Kanun” işçilerin korunması için çıkarılan ilk yasa olması bakımından önem arz etmektedir. Bu yasanın çıkarılmasının en önemli nedeni, o bölgenin en fazla işçi topluluğuna sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Bunun yanı sıra yine 1925 yılında çıkarılan “Hafta Tatili Kanunu” da işçilere yönelik çıkarılan önemli yasalardan biridir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası, Türkiye’de de her ülkede olduğu gibi demokrasinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar başlamış ve çok partili hayata geçilmiştir. Diğer taraftan özel kesimin artmaya başlaması ile ekonomi politikası değişikliğe uğramış, bu gelişmeler işçi-işveren arasındaki ilişkilerin ve çalışma problemlerinin bir yasa ile düzenlenmesini zorunlu hale getirerek, 1945 yılında 3008 sayılı İş Kanunu çıkarılmıştır. Daha sonra işgücü piyasasının düzeninden sorumlu olması için 1946 yılında İş ve İşçi Bulma Kurumu kurulmuştur. 1950-1960 yıllarına gelindiğinde iktidarda bulunan Demokrat Parti, özel kesime yönelik endüstri politikaları uygulamış, fakat özel kesimin yeterli sermayeye sahip olmaması bu politikaların uygulanamamasına neden olmuştur. Bu yüzden devlet ekonomiye müdahaleye devam etmiş ve devletçi politika terkedilememiştir. 1960 İhtilali sonrasında çıkarılan 1961 Anayasası ile sosyal politika tarihi, önemli bir dönüm noktası yaşamış, bu dönüşümle çalışma hakkı, sendika hakkı ve özgürlüğü yasal güvence altına alınarak, sosyal adalet anlayışı benimsenmiştir (Koray,2005: 161-162).

Sosyal haklar açısından özel bir yere sahip olan 1961 Anayasası, anayasa hukukunun gelişmesini sağlayan en ileri ve en iyi anayasalardan birini oluşturmakta ve birçok hukuki uygulamayı sağlam temeller üzerine atmaktadır. 1961 anayasasında yer alan maddelerden 10. Maddenin 2. Fıkrasına göre, *“Devlet kişinin temel hak ve hürriyetlerini, fert huzurunu, sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleri ile bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasi, iktisadi ve sosyal bütün engelleri kaldırır; insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları*

hazırlar.” ifadesi yer almaktadır. Görüldüğü üzere anayasada yapılan düzenleme ile devlete yüklenen görev, bir taraftan engellerin kaldırılmasını, diğer taraftan toplumun refah içinde yaşamasını sağlamaktadır (Talas, 1992: 69).

Ülkede yaşanan siyasi ve ekonomik sıkıntılardan dolayı Türkiye, 12 Eylül 1980 yılında öncelikle demokratik rejime ara vermiş, daha sonra yeni bir anayasa hazırlamıştır. 1982 yılında çıkarılan anayasa, 1961 anayasası ile aynı düşünceleri benimseyen, sosyal devlet ilkesini ve sosyal güvenliği teminat altına alan bir anayasadır. Ancak, 1982 Anayasasının sosyal devlet ilkesini benimsemiş olsa da 1961 Anayasasına göre daha kısıtlayıcı nitelikte olduğu görülmektedir (Koray, 2000:107). 2000’li yıllar ise sosyal politika açısından kayda değer gelişmeleri göstermekte, 2004 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ücretsiz kitap dağıtımı, 2012 yılında getirilen zorunlu eğitimin 12 yıla çıkarılması ve yükseköğretimde harçların kaldırılması gibi sosyal politika alanında yaşanan bu gelişmeler önem arz etmektedir. Sosyal politika alanında yaşanan bir diğer gelişme, 2006 yılında çıkartılan 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile 18 yaşından küçük çocukların, anne ve babalarının sigorta durumuna bakılmaksızın, koşulsuz Genel Sağlık Sigorta kapsamında değerlendirilmesidir. 2010 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile memurlar için tanınan sendikal haklar ve seyahat haklarının teminat altına alınması gibi konuların gündeme gelmesi de bu dönemde alınan önemli kararlar olarak görülmektedir (Şişman, 2017: 19).

2.6. Türkiye’de Sosyal Politika Oluşumunun Öncü Ekolleri

2.6.1. Gerhard Kessler

Gerhard Kessler, 24 Ağustos 1883 tarihinde Wilmsdorf/ Doğu Prusya’da doğmuştur. Ailesi çocukları dünyaya geldikten bir yıl sonra Berlin’e taşınmış ve liseden mezun olduğu 1901 yılına kadar burada yaşamlarını sürdürmüştür. Kessler, 1901 ile 1907 yılları arasında Berlin ve Leipzig Üniversitelerinde aldığı tarih ve coğrafya eğitimlerinin ardından iktisat ve sosyal bilimler eğitimi de alarak, 1905 yılında Leipzig Üniversitesinde girmiş olduğu doktora sınavını kazanmıştır (Hanlein, 2011: 204). Kessler (1950: 1) hayatını şöyle anlatmaktadır:

“Alman vilayetlerinin en uzağı olan Şarki Prusya’nın küçük Wilmsdorf köyünde 1883 senesinde doğdum. Doğduğum yer bugün Polonyalıların elindedir. O sıralarda babam Wilmsdorf köyünün protestan rahibi idi. Kendisi çok kültürlü bir insandır. Bulunduğu yerin yalnız dini başkanı değil, aynı zamanda köylülerin en yakın bir dostu ve müşaviri idi. Babam büyük bir fikri istidada ve çok kuvvetli bir kültüre sahipti. Şarki Prusya’nın Üniversitesi olan Königsberg Üniversitesi tarafından kendisine “Fahri Doktor” payesi tevcih edilmiş olan babam, Berlin vilayetinin senelerce en yüksek protestan rahibi sıfatıyla Almanya’nın kilise hayatında büyük bir mevki işgal etmiştir.”

Gerhard Kessler, hayatında yaşadığı önemli değişiklikleri ise şu şekilde aktarmaktadır: *“Bir yaşında iken babamın Berlin’e tayini üzerine ailece başşehir hicret etmiş bulunduk. Asıl vatanım olan Şarki Prusya’ya bağlılığımı hiç vakit kaybetmemekle bu hicret dolayısıyla Alman devlet merkezinin fikri ve siyasi çok dinamik olan havasında büyüdüm”* (Kessler, 1950: 2-3). 1901 yılında Berlin Kolonya Lisesinde eğitimine devam eden Kessler, o yılları: *“Berlin’de 1901 senesi baharına kadar Kolonya lisesine devam ettim. Talebelerinden çok şeyler isteyen bu mektepte eski yunanca, Latince, İbranice ve Fransızca olmak üzere dört yabancı dil öğrendim. Ancak böyle kuvvetli bir umumi bilgi iledir ki Üniversitelerde muvaffak olunabilir”* şeklinde aktarmaktadır (Kessler, 1950: 3-4).

Gerhard Kessler, İktisat alanında 1907 yılında yayımladığı “Alman İşveren Kuruluşları” (die deutschen Arbeitgeberverbände) isimli çalışmasını, Sosyal Politika Derneğinin katkısı ile hazırlamış, Kessler bu çalışma ile işveren kuruluşlarının tarihine ve organizasyon yapılarına değinmiştir. Bu kitabı temel alan düşünce, işçilerin çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve işçiler arasında birliğin sağlanması yönünde olmuş, bu çalışma sonunda tespit edilen, işverenlerin lokavt uygulamalarına başvurmaları ve müdahale aracı olarak kullanmaları olmuştur (Hanlein, çev. 2011: 204).

Kessler, öğrencilik yılları ile ilgili akademik ve siyasi bilgilerini öğrenmesine katkıda bulunan Korporation’lar için şu ifade kullanmıştır: *“O zaman alman talebelerinden büyük bir kısmı «Korporation» «Birlik» ler halinde birleşiyorlardı. Bu birlikler, fikri inkişaf ile neş’eyi birleştiren teşekküllerdi. Bende böyle bir «Korporation» un azasıydım. Bu teşekküller bana siyasi terbiyenin inkişafı hususunda çok kıymetli şeyler bahşetmiştir”* (Kessler, 1950: 4).

1911 yılında Kessler, Braunschweig Teknik Yüksek Okulunda devlet ettiği eğitiminde ekonomi ve sosyal bilimler alanında doçentlik, 1912 yılında Jena Üniversitesinde sosyal politika ve ulusal ekonomi alanında profesörlük unvanı almış, savaş sonrasında da Jena Üniversitesine Profesör olarak atanmıştır (Hanlein, çev. 2011: 205).

Kessler, 1914 yılında Birinci Dünya Savaşının ortaya çıkması ile orduya subay olarak katılmış, Birinci Dünya Savaşından sonra Alman ekonomisinin kötü etkilenmesi ile çözüm arayan Kessler, 1919 yılından 1927 senesine kadar Jena Üniversitesinde hocalığa devam etmiştir. Savaştan sonra Jena Üniversitesine Profesör olarak atanan Kessler’in öncelik verdiği alan sosyal politika olmuş ve çalışmalarını burada sürdürmüştür (Hanlein, çev. 2011: 205). 1927 yılında Leipzig Üniversitesine geçen Kessler, burada İktisadi Bilimler ve Sosyal Politika kürsüsünün başında yer almış ve aynı zamanda İstatistik Enstitüsünde Müdürlük görevini üstlenmiştir. 1930-1933 yılları arasında güçlenen Nasyonal Sosyalizm karşısında aktif hale gelen Alman Demokrat Partisi/ Devlet Partisi, 1933 seçimlerinden sonra Hitler’in Koalisyon Hükümetinin çoğunluğa sahip olması sebebiyle, Kessler’in üniversitedeki profesörlük görevine son vermişlerdir. Bu süre içerisinde Kessler, Türk Milli Eğitim Bakanlığı tarafından aldığı

davet üzerine Berlin Türk Büyükelçiliğinden ve Ankara Türk Dışişleri Bakanlığından vize alarak, ailesiyle birlikte 1933 yılında İstanbul'a gelmiş, 18 yıl İstanbul Üniversitesi Sosyal Politika Kürsüsü iktisadi bilimler, siyaset bilimi ve sosyoloji derslerinin sorumlusu olarak görev yapmış, İstanbul Üniversitesinde bulunduğu süreç içerisinde, verdiği dersleri Almanca ve Fransızca olarak vermiştir (Öçal, 2017: 42). Kessler, 1934'de "Sosyoloji", 1938'de "İçtimaiyata Başlangıç", 1940'da "Kooperatifçilik", aynı yıl yayımladığı eseri "İktisat Tarihi" ve 1945 yılında "Sosyal Politika" isimli kitapları yayımlamıştır. Gerhard Kessler sadece sosyal politika alanının gelişmesine katkıda bulunmamış, İktisat Fakültesi Kütüphanesinin kurulmasına da katkıda bulunmuştur. Kessler'in sosyal politikaya ve ülkemize olan katkıları kuşkusuz çok büyüktür. 1936 yılında çıkarılan İş Kanununda, sosyal güvenlik sisteminin kurulmasını teklif ederek, hastalık, malullük ve yaşlılık sigortasının tek bir çatı altında oluşturulması gerektiğini belirtmiş, 1945 yılında İşçi Sigortaları Kurumu ve İş ile İşçi Bulma Kurumu kuruluşunda görev almıştır (Hanlein, çev. 2011: 212). 1951 yılında Almanya'ya geri dönen Kessler, orada görevine öğretim üyesi olarak devam etmiş, 1958 yılında sağlık sorunları yaşaması sebebiyle huzurevine yerleşmek zorunda kalmış ve 1963 yılında hayatını kaybetmiştir (Hanlein, çev. 2011: 213).

2.6.2. Cahit Talas

Prof. Dr. Cahit TALAS, eğitim hayatına ailesinin etkisiyle dini bir eğitimle başlamış, ancak eğitimine bu şekilde devam etmek istemediği için ilkokula geçiş yapmıştır. 1935 yılında Mülkiye'ye kayıt yaptırmış, okulun Ankara'ya taşınması sebebiyle yükseköğrenimine burada devam etmiş ve 1938 yılında da mezun olmuştur. Cahit Talas'ın mezun olduğu yıl açılan bakanlık kadrosuna, burslu öğrenci alınması üzerine sınava giren TALAS, bu sınavda ilk üçe girerek kadroya hak kazanmış, sınavda derece yapanlara sunulan tercih hakkı ile Fransa'yı seçerek Paris'e gitmiştir. 1939 yılının sonlarına doğru, dil eğitimini bile tamamlayamadan İkinci Dünya Savaşının başlaması ile savaşın ortasında kalan TALAS, Fransız vatandaşlarla birlikte İsviçre sınırlarına doğru göç etmek zorunda kalmıştır.

Zor şartlar altında tahsis edilen araçlarla hareket eden vatandaşlara, Hayrettin ERKMEN ve Cahit TALAS yetişememiş, TALAS, bu durumu şöyle anlatmıştır: *"Hayrettin ERKMEN'le yürüyerek yola çıktık. Paris'ten doksan kilometre uzaklıktaki Chartes'e kadar gittik yürüyerek. Üzerimizde para var; fakat alacak şey yok. Ne ekmek bulabiliyorsunuz, ne doğru dürüst yemek bulabiliyorsunuz."* Daha sonra İsviçre'ye geçmiş ve trenle Türkiye'ye dönmüştür (Işıklı ve Gülmez, 1990: 1-8). Türkiye'ye döndüğünde Maliye Bakanlığı tarafından verilen zorunlu hizmet görevine başlayan TALAS, kısa süre sonra askerlik görevini yerine getirmek için Yedek

Subay Okuluna kayıt yaptırmış ve üç yıl askerlik yaptıktan sonra 1943 yılında ancak terhis olabilmıştır. Askerden döndükten sonra ise dönemin başbakanı Şükrü SARACAOĞLU ile yaptığı görüşmeler sonucunda eğitime devam etmek için İsviçre'ye gitmiş ve Cenevre Üniversitesi İktisat Fakültesi'ne kayıt yaptırmıştır. Burada bir yıl lisans eğitimi aldıktan sonra ise doktora eğitime başlamıştır. Prof. Dr. Cahit Talas, burada aldığı doktora eğitimiyle hayatının geri kalanında gelişmesini sağlayacak olan sosyal politika anlayışını benimsemiş ve bu onun için bir dönüm noktası olmuştur. 1953 yılında “Sosyal Güvenlik ve Türkiye’de İşçi Sigortaları” başlıklı teziyle, doçentlik unvanı alarak Ankara Üniversitesi SBF (Siyasal Bilgiler Fakültesi)’de öğretim üyesi görevine başlayan Talas, akademik yaşamına ilk adımı burada atmıştır (Işıklı ve Gülmez, 1990: 11). SBF’de ilk dersini İçtimai İktisat olarak veren Prof. Dr. Cahit Talas, zaman içerisinde sosyal politikaya dair çalışmalar yürüterek bu alanda kendini geliştirmiştir. Türkiye’de bu kürsünün ilk defa kurulduğu İstanbul Üniversitesinde, Prof. Dr. Gerhard Kessler ile harcadığı çabalar sonucunda, kürsünün önce Sosyal Siyaset ve Sosyal Politika ismini almasını, 12 Eylül 1980 sonrasında da Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü olarak kurulmasında öncülük etmişlerdir (Işıklı ve Gülmez, 1990: 12).

Prof. Dr. Cahit TALAS, sosyal politika açısından kendine özgü yaklaşımları ve sosyal politikanın gelişmesinde sağladığı katkılar açısından önemli bir yere sahiptir. Sosyal politikanın gelişmesinde ve ilerleme kaydetmesinde ekonomik koşulların belirleyici olmasına vurgu yapan Talas, öncelikle ekonominin sonuçları ve önlemlerini ele almış, ancak ekonomik işleyişte asıl olanın hak temeli yaklaşımı olduğunu dile getirmiştir. Sosyal sınıflar arasında yaşanan çatışmayı kabul eden TALAS, bu durumun toplumsal uzlaşma ile aşılabileceğini vurgulamıştır. Cahit TALAS, Türkiye’de Sosyal Politikanın gelişmesinde, devletin sendikal haklar ve özgürlükler ile örgütlenmesinin, ücret düzeyine yansıtılarak hayat standardını arttıracaklarını; sosyal güvenlik sistemi ve gelir eşitsizliğinin giderilmesi gibi sosyal ve ekonomik sorunlara yönelik çözümlere, toplumsal hak temelli yaklaşmış ve önemli etkilerde bulunmuştur (Özdemir, 2013: 51).

Ülkemizde Sosyal Politikanın gelişmesinde önemli bir aktör olan Prof. Dr. Cahit TALAS, “Ankara’daki birinci kuşak” öncü ve önder olarak görülmüş, sosyal politikanın kurulmasına ve çok sayıda bilim insanının yetişmesine öncülük etmiştir (Gülmez, 2007: 26). Cahit Talas’ın bu anlamda sosyal politika alanında ekol olarak görülmesinin göstergelerinden biri ortaya koyduğu çalışmalardır. Sosyal Ekonomi kitabı ile ele aldığı sendikacılık, grev ve lokavt, ücret ve verimlilik gibi konuların geniş bir alana sahip olması, günümüzde çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri kitapları ve çalışmaları için yol gösterici olmuştur. Prof. Dr. Cahit TALAS, Gerhard KESSLER öncülüğünde başlattıkları sosyal politika disiplini

Ankara’da hayata geçirerek bu geleneğin öncüsü olmuştur. Cahit Talas’ın sosyal politika anlayışını “sınıf” temelinde ele alması ise Sabahattin Zaim ekolünden ayrıldığı en önemli noktayı göstermiştir (Öçal, 2017: 67).

2.6.3. Sabahattin Zaim

Sabahattin Zaim, 1926 yılında Makedonya’nın İştip kasabasında dünyaya gelmiştir. 1934 yılında ailesiyle birlikte İstanbul’a yerleşen Zaim, Ankara Siyasal Bilimler Fakültesini kazanmış ve 1947 yılında mezun olmuştur. Kaymakam olarak bir süre görev yapan Zaim, daha sonra Hukuk Fakültesini bitirmiştir. Temelini Kessler’in attığı İstanbul Üniversitesi Sosyal Politika Kürsüsünün ilk akademisyenlerinden olan Sabahattin Zaim, 1947 yılında doktora başlamıştır. Sabahattin Zaim’in “Türkiye’nin sosyal politika ekollerinden biri” olarak görülmesinin arkasında, Zaim’in eserleri ve ortaya koyduğu fikirler vardır. Sabahattin Zaim sosyal politikanın, sanayi devrimi ve sonraki süreçte yaşanan iktisadi ve teknik gelişmeleri görmesine rağmen, ahlaki sorunların umursanmamasının sonucu oluşan, dengesizliğe karşı ortaya çıktığını ifade etmektedir. Kısaca Zaim, sosyal politikanın kapitalizmin olumsuz etkilediği, sosyal hayata bir cevap olarak ortaya çıktığını söylemektedir. Zaim’in sosyal politika anlayışı, İslami değerler üzerine kurduğu düşüncelere dayanmaktadır (Taşçı’dan akta. Öçal, 2017: 66). Ekol olarak görülmesindeki en önemli husus ise onun bilim hayatına olan bakış açısı olarak ifade edilmektedir. Zaim bakış açısını “Pergel Metaforu” ile şekillendirerek, tüm derslerinde aktarmış, sosyal politikaya geniş bir perspektiften bakılmazsa akademisyenlikten çok uzman veya teknisyen olduğunu belirtmiştir (Zaim’den akta. Öçal, 2017: 65). Öçal (2017: 66)’a göre pergelin sağ ayağı disiplin ve uzmanlık alanını, pergelin sol ayağı ise daire çizimini temsil etmektedir.

1953 yılında arzulamış olduğu İstanbul Üniversitesine asistan olarak başlayan Zaim, iki yıllık doktora sürecini tamamladıktan sonra kendi çizdiği yolda devam etmiş, 1955 yılında Amerika’ya gitmiş, 1957 yılında doçent olarak dönmüş ve hızlı bir şekilde yükselmiştir. Bu durum Zaim’in savaş sonrasında yükselen üniversite, sendika ve kuruluşları yakından tanıma fırsatı bulmasını sağlamıştır. 1965 yılında profesörlük unvanı alan Zaim, hayatını sadece akademisyen olarak geçirmemiş, bazen işletmelerde, bazen dernekler ve sendikalarda kendini geliştirme fırsatı yakalamıştır (Zaim’den akta. Kucur, 2011: 66).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYEDE VE DÜNYADA ÇEEİ BÖLÜMLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

3.1. Dünya’da ÇEEİ Eğitimi

Dünyada Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri adını taşıyan pek bir bölüm bulunmamakta, eğitim ve öğretim daha çok İktisat ve Sosyal Politika olarak yapılmaktadır. Ancak Çin, ABD ve İngiltere’de benzer isimlerle bölümler ve fakülteler bulunmaktadır (Karadeniz 2010’dan akta. Öçal, 2017: 68).

3.1.1. ABD ve Kanada ÇEEİ Eğitimi

Amerika Birleşik Devletlerinde, ÇEEİ eğitimi veren birçok kurum mevcuttur ve bu kurumlar çeşitlilik göstermektedir. Multi-disipliner bir bölüm olan çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri bölümü, birçok alanı içermekte, bu durum konunun değerlendirilmesini ve tartışılmasını zorlaştırmaktadır. ABD üniversitelerinin endüstri ilişkileri eğitimini veren birimlerde görülen bu çeşitlilik, bölümün diğer fakültelerle olan etkileşimini, kuruldukları fakülte ve yönetim kadrosunun tercihlerini, piyasada yaşanan değişiklikleri ve endüstri ilişkileri alanına olan bakış açısını etkilemekte ve değiştirmektedir (Özkaplan ve Selamoğlu, 2005: 2).

ABD’de son yıllarda ortaya çıkan gelişmeler doğrultusunda çalışma ve endüstri ilişkileri alanında verilen lisans eğitimi, işletme fakültelerinde örgütlenmiş, bu örgütlenme İngiltere’de de görülmüş, bu durum var olan bölümlerin kapatılmasına ya da insan kaynakları bölümleri programı haline gelmesine neden olmuştur. Bunun yanı sıra çalışma ve endüstri ilişkileri bölümlerinin bulunduğu üniversitelerin bir kısmının bağımsız, bir kısmının da enstitü ya da araştırma merkezi olarak kuruldukları görülmektedir. ABD çalışma ve endüstri ilişkileri eğitiminde, sendikacılık, çalışma ekonomisi, iş yasaları, insan kaynakları yönetimi, toplu sözleşme, kamu politikaları ve endüstriyel psikoloji dersleri bulunmaktadır. Çalışma ve endüstri ilişkileri programından mezun olan öğrenciler, diğer ülkelerle ve ülkemizle benzerlik göstererek sendikalarda, endüstride ve kamu kuruluşlarında, çalışma ilişkileri uzmanı/müdürü olarak istihdam edilebilmektedir (Özkaplan ve Selamoğlu, 2005: 5).

Günümüzde ABD’de endüstri ilişkileri ya da insan kaynakları yönetimi alanına yönelik çalışma sürdüren 25’in üzerinde oluşum vardır ve bu oluşumların gerçekleştirdiği konferanslar, akademisyenlerin yanı sıra doktora öğrencilerinin de alana olan ilgisini arttırmaktadır (Whalen, 2008: 22-26). Aşağıda verilen tabloda ABD ve Kanada okullarının 1920-1990 yılları arasında oluşan akademik birimleri verilmiştir.

Tablo 3.1 Kuruluş Yıllarına Göre, ABD ve Kanada Okullarının Endüstri İlişkileri ya da İnsan Kaynakları Yönetimi Çalışmaları İçin Oluşturulmuş Akademik Birimler

1920-1930	1940-1950	1960-1970	1980-1990
Massachusetts Teknoloji Enstitüsü (ABD) - İş ve İşçi Araştırma Enstitüsü	California Berkley Üniversitesi (ABD) – İş ve İşçi Araştırma Enstitüsü	Alabama Üniversitesi (ABD) İnsan Kaynakları Enstitüsü	California Polytechnic Üniversitesi (ABD) Yönetim ve İnsan Kaynakları Bölümü
Princeton Üniversitesi (ABD) Endüstri İlişkileri Bölümü	California Los Angeles Üniversitesi (ABD) – İş ve İşçi Araştırma Enstitüsü	George Washington Üniversitesi (ABD) İnsan Kaynakları Gelişim Programı	Claremont Üniversitesi (ABD) Davranış ve Organizasyon Okulu
	Hawaii Üniversitesi (ABD) Endüstri İlişkileri Merkezi	Pennsylvania Indiana Üniversitesi (ABD) Endüstri ve İş İlişkileri Bölümü	Cleveland Üniversitesi (ABD) Yönetim ve İş İlişkileri Bölümü
	Wisconsin Üniversitesi (ABD) Endüstri İlişkileri Enstitüsü	Iowa Üniversitesi (ABD) İş ve Yönetim Merkezi	Georgia Devlet Üniversitesi (ABD) WT Beebe Personel ve İş İlişkileri Enstitüsü
	Rutgers Üniversitesi (ABD) İş İlişkileri ve Yönetimi Okulu	Laval Üniversitesi (Kanada) Endüstri İlişkileri Bölümü	Louisville Üniversitesi (ABD) Liderlik, Kaynak ve İnsan Kaynakları Eğitim Bölümü
	Pennsylvania Üniversitesi (ABD) Emek ve Çalışma İlişkileri Bölümü	Massachusetts Amherst Üniversitesi (ABD) İş İlişkileri Araştırma Merkezi	Rollins Koleji (ABD) İnsan Kaynakları Araştırma Enstitüsü
	Montreal Üniversitesi (Kanada) Endüstri İlişkileri Okulu	New School Üniversitesi (ABD) İnsan Kaynakları ve Yönetim Bölümü	Ohio Devlet Üniversitesi (ABD) Yönetim ve İnsan Kaynakları Bölümü
	Minnesota Üniversitesi (ABD) Endüstri İlişkileri Merkezi	Oregon Üniversitesi (ABD) Endüstri ve İş İlişkileri Enstitüsü	New York Devlet Üniversitesi (ABD) Harry Van Arsdale Jr. İş İlişkileri Merkezi
	Michigan Üniversitesi (ABD) İş, İşçi ve Ekonomi Çalışma Enstitüsü	Purdue Üniversitesi (ABD) Organizasyonel Davranış ve İnsan Kaynakları Bölümü	Rhode Island Üniversitesi (ABD) Schmidt İş Çalışma Merkezi
	Michigan Devlet Üniversitesi (ABD) İş ve Endüstri İlişkileri Okulu	Queen's Üniversitesi (Kanada) Endüstri İlişkileri Merkezi	
	Chicago Loyola Üniversitesi (ABD) İnsan Kaynakları ve Endüstri İlişkileri Enstitüsü	Temple Üniversitesi (ABD) İnsan Kaynakları Yönetim Bölümü	
	Illinois Üniversitesi (ABD) İş ve İşçi İlişkileri Okulu	Toronto Üniversitesi (Kanada) Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Merkezi	
	Cornell Üniversitesi (ABD) New York Endüstri ve İş İlişkileri Okulu	Wayne Devlet Üniversitesi (ABD) İş Enstitüsü	
Toplam:2	Toplam:13	Toplam:13	Toplam:9

Kaynak: Charles J. Whalen, New Directions in the Study of Work and Employment, 23-25

Tablodan da görüleceği üzere 1960 yılına kadar bağımsız bir bölüm olarak sürdürülen endüstri ilişkileri bölümü, 1970 yılından sonra insan kaynakları yönetimi bölümü olarak ön plana çıkmış, bu durum endüstri ilişkileri eğitiminin sınırlarını daraltarak, işletme fakültesinde verilmesine neden olmuştur (Öçal, 2017: 71). Özkaplan ve Selamoğlu (2005: 6) endüstri ilişkileri alanının, 1960'lı yıllarda tercih edilen ve insan kaynakları yönetimini de içinde barındıran bir disiplin olarak, çalışma ilişkilerine ve çalışma ekonomisine ait konulara, organizasyon davranışlarına ve iş stratejilerine önem veren bir disiplin haline dönüştüğünü, bu durumun ise endüstri ilişkileri eğitiminin multi-disipliner olma özelliğini daha da belirgin hale getirdiğini aktarmaktadır. Tabloda da görüldüğü üzere endüstri ilişkileri eğitiminin multi-disipliner nitelik kazanmasının, ABD'de bağımsız endüstri ilişkileri eğitimi veren kurumların azalmasına neden olduğu görülmektedir. 1970-1980 yıllarında arasında ise insan kaynakları yönetimi ve endüstri ilişkileri disiplini arasında zayıflayan ilişki, 1990'lı yıllardan itibaren tekrar oluşmaya başlamıştır. ABD, endüstri ilişkileri eğitimi veren birçok akademik kuruma sahiptir. Bunlardan biri Toronto Üniversitesinin 1965 yılından beri eğitim veren Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Merkezidir (CIRHR). Burada iş, işyeri ve çalışma ilişkileri hakkında araştırma yapmak ve eğitim vermek için farklı disiplinlerden akademisyenlerin bir araya geldiği görülmekte, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Merkezi iki çalışma alanı sunmaktadır: Bunlardan biri Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları, diğeri ise İş ve Organizasyonlar şeklindedir (Toronto Üniversitesi, 2022).

Toronto Üniversitesi, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları bölümü, işyeri ve istihdam ilişkileri hakkında araştırma yapılması ve eğitim verilmesi için farklı disiplinlerden ve bölümden hocaların bir araya gelmesini sağlamış, bu program tarih, hukuk, psikoloji ve ekonomi disiplinlerinin incelenmesi için bir fırsat sunmuştur (Toronto Üniversitesi, 2022).

Kanada'da "Endüstri İlişkileri" adını taşıyan, lisans ve lisansüstü eğitim veren üniversiteleri bulunmaktadır. Bu üniversiteler; Laval (Quebec) Üniversitesi, Toronto Üniversitesi, Montreal Üniversitesi, Kingston Üniversitesi ve Université du Québec Hull'dur. Université du Québec Hull, sadece lisans ve yüksek lisans düzeyinde eğitim verirken, Laval ve Montreal Üniversitelerinde lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde eğitimler verilmektedir. Toronto Üniversitesi ise lisansüstü düzeyde master ve doktora eğitimi imkânı sağlarken, Queen Üniversitesinde sadece yüksek lisans düzeyinde eğitim verilmektedir (Boivin, 1992: 223-224).

Kanada'nın endüstri ilişkileri bölümündeki en güçlü kadrosu Laval Üniversitesinde yer almaktadır. Laval Üniversitesinde 30'a yakın Profesör bulunurken, ülkede endüstri ilişkilerine dair tek bilimsel dergi de bu üniversite tarafından çıkartılmaktadır. Montreal Üniversitesi ise Endüstri İlişkileri bölümünü temsil eden ikinci büyük okuldur. Queens Üniversitesinde bulunan

Endüstri İlişkileri bölümünde ise sadece yüksek lisans eğitimi verilmekte, ancak bu üniversitede endüstri ilişkilerine yönelik eğitim-öğretimin neredeyse hepsi ekonomi, hukuk ve işletme öğretileri doğrultusunda planlanmaktadır (Boivin, 1992: 223-224).

ABD’de kurulan Cornell Üniversitesi’nin çalışma yaşamında yaşanan olumsuzlukları gidermek için kurmuş olduğu “School of Industrial and Labor Relations” fakültesinin, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Fakültesi altında yer alan bölümlerin isimleri şu şekildedir: *İnsan Kaynakları, Çalışma İlişkileri, Ekonomi, Örgütsel Davranış, Çalışma İlişkileri, Hukuk ve Tarih ve İstatistik ve Data Bilimi*. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Fakültesinin en önemli amacı, ulusal ve uluslararası düzeyde çalışma şartlarının iyileştirilmesine yönelik fikirler üretebilen liderlerin yetiştirilmesidir. 1945 yılında kurulan fakülte, New York Endüstri ve Çalışma İlişkileri adıyla kurulmuş, kurulduğu yıldan günümüze kadar eğitim-öğretim programlarını çeşitlendirmeye devam etmiştir (Cornell Üniversitesi, 2022).

Michigan Eyalet Üniversitesinde yer alan İnsan Kaynakları ve Çalışma İlişkileri Okulu da çalışma ilişkileri eğitimi veren en iyi okullardan biri olarak bilinmektedir. Bu okulda insan kaynakları ve çalışma ilişkileri bölümünde, yer alacak liderlerin yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Öğrencilerin ön planda olduğu Michigan Üniversitesinde görülen başarının arkasında öğrenci, öğretmen, personel ve mezunlar arasında kurulan güçlü bağ yatmaktadır. Bu sayede okulun başarısı artmakta ve daha geniş kitlelere eğitim olanağı sağlanmaktadır (Michigan Eyalet Üniversitesi, 2023). Michigan Eyalet Üniversitesi, İnsan Kaynakları ve Çalışma İlişkileri Yüksek Lisans programı, 36 kredi ve 12 dersten oluşan bir müfredattan oluşmakta, öğrencilerin eğitimlerini kapsamlı bir şekilde alabilmelerini sağlamak için 8 temel alanın her birinden bir ya da daha fazla ders seçebilmektedir. Zorunlu 5 dersi tamamlaması gereken öğrenciler, bunun yanı sıra 7 seçmeli ders seçerek, seçtikleri konularda da uzmanlıklarını geliştirmektedir. Aşağıdaki tabloda, Michigan Eyalet Üniversitesi İnsan Kaynakları ve Çalışma İlişkileri Bölümüne ait müfredat verilmiştir (Michigan Eyalet Üniversitesi, 2023)

Tablo 3.2 Michigan Eyalet Üniversitesi İnsan Kaynakları ve Çalışma İlişkileri Bölümü Müfredatı

<i>İnsan Kaynakları Yönetimi</i>	<i>Strateji ve Firma Performansı</i>	<i>Uluslararası İK ve LR</i>	<i>Organizasyonel Değişim Liderliği</i>	<i>İşyeri Hukuku ve Politikaları</i>	<i>Çalışma İlişkileri</i>	<i>İK ve LR için Analitik Beceriler</i>	<i>HR/ LR Bağımsız Çalışma veya HRLR Olmayan Kurslar</i>
İnsan Kaynakları Uygulamaları ve Kararları	İnsan Kaynakları ve Firma Performansı	Uluslararası ve Karşılaştırmalı HR/LR	İK Yönetimi için Örgütsel Davranış	İş Hukuku	Toplu Pazarlık	İnsan Kaynakları Ekonomisi	HR/ LR Bağımsız Çalışma
Yetenek Kazanımı ve Dağıtımı	İnsan Kaynakları Stratejisi	Uluslararası HR	Organizasyonel Gelişim ve Planlı Yönetim			İK Analizleri için Kantitatif Yöntemler	Kariyer Danışmanlığı
Eğitim ve Geliştirme		Yurtdışında Eğitim	Liderlik			HR Analitiği	Yetişkin Eğitimi
Tazminat			Müzakereler ve Çatışma Çözümü				Yetişkin Kariyer Gelişimi
							Uluslararası Yönetim
							Yönetimsel İletişim Stratejisi ve Taktikleri
							Etkili İş Sunumları Tasarlama ve Sunma
							Proje Yönetimi

Kaynak: <https://hrlr.msu.edu/degrees/mhrlr/curriculum.html>.

ABD ve Kanada, endüstri ilişkileri bölümlerinin yapılanmasında iki model önem kazanmıştır. Bu modeller; Bağımsız Disiplin Modeli ve Bağımlı Disiplin Modelidir (Chaykowski, Weber'den akt. Özkaplan ve Selamoğlu, 2005: 8-11).

a. Bağımsız Disiplin Modeli: Kendi akademik kadrosuna sahip, ders programlarını bağımsız ve multi-disipliner bir birim olma özelliğini esas alarak oluşturan modeli ifade etmektedir. Ancak bu model sadece ABD ve Kanada için geçerlilik göstermektedir. Bağımsız disiplin modelinin önemli iki örneği bulunmaktadır. Bunlar; Kanada'da University Laval ve ABD'de Cornell University kurumlarıdır. Cornell Üniversitesi New York Endüstri ve Çalışma İlişkileri Fakültesinde altı bölüm bulunmaktadır. Bu bölümler şu şekildedir:

- Toplu pazarlık, iş yasaları ve emek tarihi
- İnsan kaynakları
- Çalışma ekonomisi
- Sosyal istatistik
- Organizasyonların davranışı

b. Bağımlı Disiplin Modeli: Endüstri ilişkileri alanında diploma vermeyip, farklı alanlarda diploma veren, akademik kadrosunu farklı alanlardan oluşturan, ancak müfredatının temel belirleyicisi olmayan modeli ifade etmektedir. Bağımlı disiplin

modeli uygulaması, Kanada ve ABD’de yaygın olarak kullanılan ve endüstri ilişkileri alanının daha çok işletme fakültelerinde yapıldığı bir disiplin modelidir.

Bağımsız disiplin modeli, Kanada Quebec Üniversitesinde, bağımlı disiplin modeli ise ABD’de Kanada’ya kıyasla daha yaygın olarak görülmektedir (Chaykowski, Weber’den akt. Özkaplan ve Selamoğlu, 2005: 8-11). Sonuç olarak, ABD’de amaç, endüstri ilişkilerinde piyasanın ve kapitalist sistemin daha iyi çalışması için destek verilmesidir. Geniş anlamda ABD’nin kapitalist yaşamlarında var olabilmeleri için endüstri ilişkilerinden yoksun olmaları mümkün görünmemektedir (Özkaplan ve Selamoğlu, 2005: 11).

3.1.2. İngiltere ÇEEİ Eğitimi

Sanayi devriminin başladığı ülke olması açısından önem taşıyan İngiltere, ÇEEİ eğitiminde araştırılması gereken bir ülkedir. İngiltere, endüstri ilişkilerinin gelişmesinde önemli bir ülkedir ve ÇEEİ eğitimi açısından çoğu ülkede olduğu gibi İngiltere’de de bir kriz yaşanmaktadır.

Günümüzde endüstri ilişkileri neo-liberal politikalar nedeniyle önemini yitirmekte, bu durum sendikalaşma oranları düşürmektedir. Buna dayanarak İngiltere’de endüstri ilişkileri disiplininin yerini insan kaynakları ve yönetimi disiplini almakta, bu durum akademisyenlerin de kendi alanlarından başka alanlara yönelmelerine neden olmaktadır (Öçal, 2017: 77).

Ackers ve Wilkinson (2003:1) İngiltere’nin endüstri ilişkileri kökeninin, Webb’lere ve Amerika’daki New Deal’a kadar uzanan, yönetim ve işletme çalışmalarının artmasını sağlayan, sosyal bilim disiplinlerinin en eski olanı olarak ifade etmektedir. İşletme okullarının ortaya çıkmasından önce kurulan Nuffield Colloge, Oxford, London School of Economics gibi kurumlar, yüksek lisans ve doktora düzeyinde eğitimler vermiş, o dönemin önde gelen dergilerinden “*The British Journal of Industrial Relations*” ve “*Industrial Relations Journal’in*” yanında aynı zamanda “*British Universities Industrial Relations Association*” dergisi de kurulmuştur (Ackers ve Wilkinson, 2003: 1-2).

Sendikalaşma oranlarının düşmesiyle birlikte, çoğu kurum İnsan Kaynakları Yönetimi disiplininin merkezi haline gelmiş, endüstri ilişkileri eğitimi İngiltere’de ciddi bir sorunla karşı karşıya kalmıştır. Bu duruma Keele Üniversitesinde, işçi ve işveren arasındaki mücadelede artık bilimsel birikime sahip olmaya gerek olmadığı düşüncesiyle kapatılan endüstri ilişkileri bölümünü ve bu bölümde görevli olan akademisyenlerle ilişkilerini kesmelerini örnek verebiliriz.

İngiltere’de endüstri ilişkileri alanında yirmi yıldır eğitim veren Keele Üniversitesi, bu eğitimi İnsan ve Sosyal Bilimler Fakültesinde vermekte, aynı zamanda endüstri ilişkilerinin yanında insan kaynakları, iş hukuku, Avrupa endüstri ilişkileri ve insan kaynakları yönetimi programları da bulunmaktadır. Bu programda öğrenciler, işçi ve işveren yönetimi, toplu pazarlık ve devlet, işçi sendikaları, akademik ve mesleki uygulama gibi zorunlu dersleri aldıktan sonra, endüstri ilişkileri ve iş hukuku, insan kaynakları yönetimi ve endüstri ilişkileri derslerini seçmeli olarak seçebilmektedir. Ders döneminde tamamlanması gereken 120 krediyi tamamlayan öğrenciler, 70 kredilik iş ilişkileri alanında başarılı olmaları durumunda programdan mezun olabilmektedir (Keele Üniversitesi, 2022).

Keele Üniversitesi İnsan Kaynakları Yönetimi bölümünde verilen derslerden bazıları aşağıda verilmiştir. Bu dersler şu şekildedir:

Tablo 3.3 Keele Üniversitesi İnsan Kaynakları Yönetimi Bölümü Dersleri

<i>Zorunlu Dersler</i>	<i>Seçmeli Dersler</i>
Değişen Toplum Yönetimi	Mikroekonomiye Giriş
İnsan Kaynakları Yönetimi Temelleri	Ticaret Hukuku
Örgütsel Davranış	Nicel Yöntemler
İstihdam İlişkileri	Muhasebe
Çalışan Kaynakları	Sosyal Girişim ve Organizasyon
Ücret ve Performans Yönetimi	Çalışma Ekonomisi
Çalışan Gelişimi	Akademik İngilizce
İKY Güncel Sorunları Araştırma	Uluslararası Proje Yönetimi

Kaynak: Keele Üniversitesi (01.01.2023) tarihinde erişilmiştir.

Keele Üniversitesinde bulunan İnsan Kaynakları Yönetimi bölümü, ekonomi, politika, hukuk, psikoloji, işletme ve yönetim olmak üzere birçok disiplinden yararlanmaktadır (Keele Üniversitesi, 2023).

3.1.3. Çin Halk Cumhuriyeti ÇEEİ Eğitimi

Asya ülkeleri en kalabalık, en büyük ve en sosyal kıta olarak bilinmektedir. Küreselleşme, savaş, teknoloji ve bilgi çağında yaşanan dönüşümler, Çin için yeniden yapılandırmayı gerekli kılmaktadır. Dünyanın en kalabalık nüfusuna sahip ülke olan Çin, 1978 yılından itibaren değişen dünyaya uyum sağlamak ve yaptıkları çalışmalarda başarılı olmaktadır (Benli ve Topkaya, 2010: 180).

Asya ülkeleri endüstri ilişkilerini, doğuda kendi kültür ve gelenekleri doğrultusunda yaymış, ancak kökeninde kendi gelenekleri ve tecrübelerini barından Batı var olmuştur. Buna dayanarak, endüstri ilişkileri, Asya'nın her ülkesinde, özellikle Orta Doğu ve Güneydoğu'da gelişme göstermemiştir. Bu durum, gelişmiş bir yükseköğretim sisteminin olmaması, işçi hareketleri, siyasi ve kültürel tutumlar gibi nedenlerden kaynaklanmıştır (Kaufman, 2004: 488-490).

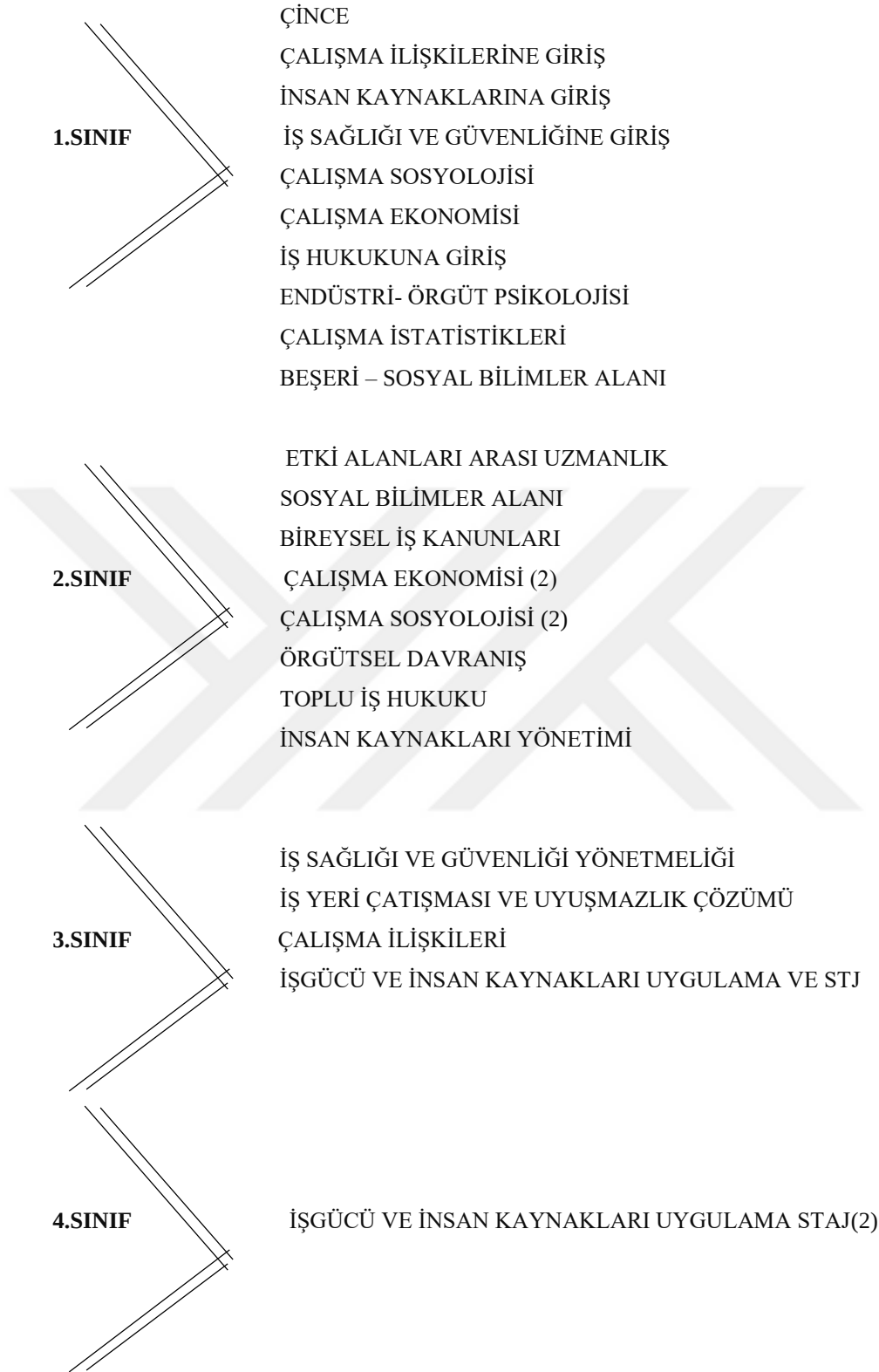
Çin'de 1962 yılında kurulan Çin Kültür Üniversitesi (CCU) “Uzakdoğu Araştırma Enstitüsü” adı altında on iki bölüm olarak kurulmuş, daha sonra on beş bölüme ayrılarak yeniden yapılanmaya başlayan kurum, “Çin Kültür Koleji” olarak yeniden adlandırılmıştır. Çin Kültür Üniversitesinde bulunan Çalışma ve İnsan Kaynakları Bakanlığı ve Çalışma Bilimleri Lisansüstü Enstitüleri, Sosyal Bilimler Fakültesinde yer almaktadır. Çalışma Araştırma Enstitüsü olarak 1954 yılında Çin Kültür Kolejinde kurulan enstitü, ev işçiliği alanında kurulan akademik ilk birim olması bakımından önem taşımaktadır. Enstitünün kurulmasından bir yıl sonra kurulan “Çalışma İlişkileri Bölümü” de, yabancı öğrenciler için istihdam sağlamaktadır (Çin Kültür Üniversitesi, 2023). O zamandan bu yana Çalışma Araştırma Enstitüsünde verilen kurslar ve sınavlar dört grupta yapılmıştır. Bu gruplar şu şekildedir:

- **Grup A:** Çalışma İlişkileri Grubu
- **Grup B:** Çalışma Ekonomisi Grubu
- **Grup C:** Çalışma Mevzuatı Grubu
- **Grup D:** İş Sağlığı ve Güvenliği Grubu

1990'lı yıllarda Milli Eğitim Bakanlığı tarafından bu gruplar ve sınav yöntemleri kaldırılarak, öğretim yöntemleriyle ilgili yeni adımlar atılmıştır. Bu adımlar Çin Kültür Üniversitesi (2023) tarafından şu şekilde açıklanmaktadır:

- a. 1992 yılından itibaren “Çalışma Araştırma Enstitüsü” adı “Çalışma İlişkileri Dairesi” olarak değiştirilmiş, daha sonra Çalışma ve İnsan Kaynakları Müdürlüğü olarak yeniden adlandırılmıştır.
- b. 1993 yılı eğitim-öğretimi iki grup olarak ayrılmış: birincisi “İş Hukuku Sistemi”, diğeri “İnsan Kaynakları” dersleri olarak yürütülmüştür.
- c. 1995 yılında bölüme “Çalışma ve İnsan Kaynakları Bölümü Yüksek Lisans Özel Sınıfı” eklenmesi karar alınarak, Milli Eğitim Bakanlığına başvuru yapılmıştır.
- d. 2008 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından bölüm ve enstitü birleştirilerek, bölümün adı “Çalışma İlişkileri Anabilim Dalı” olmuştur.

Çin Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesinde bulunan Çalışma ve İnsan Kaynakları Bölümü müfredatı şu şekildedir:

Şekil 3.1 Çin Kültür Üniversitesi Çalışma ve İnsan Kaynakları Bölümü Müfredatı

Çin Çalışma İlişkileri Üniversitesi, ekonomi, yönetim ve hukuk gibi farklı alanlara sahip çok disiplinli bir diğer üniversitedir. Çin Çalışma İlişkileri Üniversitesi (China University of Labor Relations)'nin kökeni 1946 yılına dayanmakta, üniversite bünyesinde, Sendika Okulu, Çalışma İlişkileri Bölümü, Ekonomik Yönetim Bölümü, Hukuk Fakültesi, Kamu Yönetim Bölümü, Yabancı Diller Bölümü ve İleri Mesleki Eğitim Okulu bölümleri bulunmaktadır. Bölümün lisans eğitiminde, çalışma ilişkileri, çalışma ve sosyal sigorta, idari yönetim, ekonomi, finansal yönetim, sosyal işler, politika ve yönetim bilimi, işletme ve Çin dili edebiyatı ana dalları bulunmaktadır. Danıştay Akademik Derece Komitesi tarafından onaylanarak eğitime başlayan üniversite, lisansüstü eğitimine 2013 yılında başlamıştır. Çalışma İlişkileri Bölümü, çalışma ilişkileri eğitimi lisans derecesinde veren ilk üniversite bölümü olarak 2005 yılında kurulmuş, Çalışma İlişkileri Bölümü'nün günümüzde insan kaynakları yönetimi ve çalışma ilişkileri olmak üzere iki lisans derecesi ve 500'den fazla lisans eğitimi gören öğrencisi bulunmaktadır (Çin Çalışma İlişkileri Üniversitesi, 2023).

Çin Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri alanında eğitim veren diğer bir üniversite ise Çin Renmin Üniversitesidir. Üniversite, beşeri ve sosyal bilimlerin araştırılmasına odaklanan kapsamlı bir üniversite olarak faaliyet göstermektedir. 1983 yılında kurulan Çalışma ve İnsan Kaynakları Okulu, Çin ekonomisinin iyileştirilmesini ve Çin'in eğitim ve araştırma alanında önde gelen enstitülere sahip olmasını sağlamıştır. Bölümde, çalışma ekonomisi teorileri, istihdam ve refah politikaları ve insan kaynaklarının planlanması gibi konularda eğitim verilmektedir (Çin Renmin Üniversitesi, 2023).

3.1.4. İskandinav Ülkeleri ÇEEİ Eğitimi

İskandinav ülkeleri Danimarka, Norveç, İsveç, İzlanda ve Finlandiya'dan meydana gelmekte, dünya için farklı bir konumda olan İskandinav ülkeleri, başarılarının yanı sıra uyguladıkları politikalarla da önem arz etmektedir. Refah devlet anlayışını benimseyen bu ülkelerde, devlet vatandaşlarına bol harcamalar yapmaktadır. Lisans, yüksek lisans ve doktora seviyesinde verilen ÇEEİ eğitimleri, İskandinav ülkelerinin genelinde verilmekte, eğitim içerikleri refah devlet anlayışı çerçevesinde yapılmaktadır. İskandinav üniversitelerinde ÇEEİ eğitim veren üniversitelerden biri Danimarka'da bulunan Aarhus Üniversitesidir. Ekonomi ve Yönetim Bölümünde verilen ÇEEİ eğitimi, yüksek lisans programı olarak yürütülmektedir. Programda verilen konular eğitim, işsizlik, iş güvencesi, sosyal koruma ve işgücü piyasası şeklindedir (Aarhus Üniversitesi, 2023).

İskandinav ülkelerinde ÇEEİ eğitimi veren diğer bir üniversite, Norveç'te bulunan Bergin Üniversitesi'dir. Bergin Üniversitesi, uluslararası alanda kabul gören bir araştırma üniversitesidir. Üniversitede yedi fakülte ve 20.000'e yakın öğrenci bulunmaktadır. Bergin Üniversitesinde İktisat Bölümüne bağlı olan Sosyal Sigortacılık ve Çalışma Ekonomisi İktisadi Araştırmalar Merkezinde amaç, sosyal sigorta sisteminin etkileri ve refah devleti konularına ilişkin araştırmaların yürütülmesi ve teşvik edilmesidir (Bergin Üniversitesi, 2023).

İskandinav ülkeleri arasında ÇEEİ eğitimi veren üniversitelerden bir diğeri ise Maastricht Üniversitesi'dir. Hollanda'da bulunan üniversite uluslararası nitelikte, yenilikçi ve multidisipliner bir yaklaşıma sahiptir. Maastricht Üniversitesi, doktora seviyesinde vermiş olmuş olduğu ÇEEİ eğitiminin yanı sıra Ekonomi ve Yönetim gibi alanlarda da çalışma ekonomisine ait pek çok konuyu ele almaktadır (Maastricht Üniversitesi, 2023). Norveç Oslo Üniversitesi, ÇEEİ eğitimi veren üniversitelerden bir diğeri'dir. Yüksek lisans eğitimi veren kurumda amaç, ekonomi hakkında gerekli bilgiye ve donanımına sahip olma yetkinliğinin bireylere kazandırılması şeklinde olduğu görülmektedir. Eğitim dili İngilizce olan kurum, hem zorunlu hem de seçmeli dersleri kapsayan program seçeneklerine sahiptir (Oslo Üniversitesi, 2023). ÇEEİ alanında eğitim veren kurumlar sadece üniversitelerle kalmayıp, yine üniversite bünyesinde oluşturulan araştırma merkezleri ile de gerçekleştirilmektedir. Bu merkezlerde eğitim, sağlık, işgücü piyasası ve ekonomisi gibi pek çok alanda araştırmaları teşvik etmek ve lisans, yüksek lisans ve doktora derecesinde öğrenciler yetiştirmek gibi amaçlarla faaliyetlerini sürdürmektedir. Norveç Ekonomi Okulu da (NHH) üniversite bünyesinde oluşturulan bu merkezlerden biridir. Bir diğeri ise CELE olarak bilinen Deneysel Çalışma Ekonomisi Araştırma Merkezidir. CELE, deneysel çalışma ekonomisinin çeşitli yönlerine ilişkin araştırmaları teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bergin Üniversitesi bünyesinde bulunan bir diğeri enstitü de, Sosyal Sigortalar ve Çalışma Ekonomisi Araştırma Merkezidir (Norveç Ekonomi Okulu, 2023). İsveç'te 1878 yılında geleneksel eğitim kurumlarına alternatif olarak kurulan Stockholm Üniversitesi, geniş ve farklı eğitimler sunan Sosyal Araştırma Enstitüsünde (SOFI), işgücü piyasası ve sosyal sorunlarla ilgili araştırmalar yapmakta ve enstitüde bulunan araştırmacılar sosyal politika, refah, işgücü piyasası ve eşitsizlik gibi alanlarda çalışmaktadır. SOFI, hem uluslararası alanda hem de İsveç genelinde geniş bir araştırma ağı oluşturarak, ekonomi, hukuk ve sosyoloji gibi alanlarda bilimsel dergilere yayınlar yapmaktadır. Enstitü tarafından, işgücü piyasa ekonomisi ve tabakalama, refah ve sosyal politika olmak üzere halka açık iki seminer düzenlenmekte, burada hem enstitü araştırmacıları tarafından yapılan çalışmalar, hem de davet edilen uluslararası araştırmacılar çalışmalarını sunmaktadır (Stockholm Üniversitesi, 2022).

3.2. Türkiye’de Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümünün Tarihsel Gelişimi

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümleri, sosyal politika geleneğine dayanarak ortaya çıkmış, disiplinler arası bir bölümdür (Makal, 2014: 19). Sosyal politika geleneğinin ülkemizde oluşmasında katkısı olan Gerhard Kessler, Nazi Almanyası’ndan kaçarak ülkemize gelmiştir (Makal, 2014: 20). Kessler, Türkiye’ye gelerek birçok bilim adamının yetiştirilmesine ve sosyal politikanın gelişmesine katkıda bulunmuş, Orhan Tuna da Kessler’in yetiştirdiği ve katkıda bulunduğu bilim adamlarından birisi olarak belirtilmiştir (Altan, 2006: 34).

Sosyal politika geleneğini temsil eden iki kürsüden biri İstanbul Üniversitesi, diğeri Ankara Üniversitesi olarak bilinmektedir. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde bulunan “Sosyal Siyaset ve İş Hukuku” kürsüleri, 1982 yılında bölümleşme ile bir ilke tanıklık etmiş ve diğer üniversitelerde de Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümlerinin kurulmasına neden olmuştur. YÖK kurulmadan önce sadece birkaç üniversitede gayret gösteren sosyal politika kürsüleri, YÖK kurulduktan sonra artış göstermiş, bu artışın sağlanmasında bölümlerin ayrılmasının önemli bir payı olmuştur (Makal, 2008a: akta. 2014b: 20). Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümü hukuk, işletme, psikoloji ve iktisat gibi alanları da içeren multi-disipliner bir bölümdür. Bölümün çok disiplinli olması bir taraftan alanın genişlemesine neden olurken, diğer taraftan sorumluluklarının artmasına neden olmaktadır (Makal, 2014: 20). Alanın genişlemesi istihdam olanaklarını da olumlu etkileyerek, bölümü bitiren mezunların, çalışma yaşamlarının her alanında iş imkânı sağlamakta, hem özel sektör, hem kamu sektöründe iş alanları mevcut olan bölümde, genellikle özel sektörde insan kaynakları ve diğer yönetici pozisyonlar mevcutken; kamu sektöründe mezunlar Sosyal Güvenlik Bakanlığı, DPT ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığında uzman, müfettiş ve danışman gibi pozisyonlarda çalışabilmektedir. Günümüzde, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümü eğitimini veren 30 üniversite bulunmaktadır. Üniversitelerde sayıları giderken artan Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümleri, lisans ve lisansüstü eğitim vermektedir. Üniversitelerde temel olarak dört anabilim dalında eğitim verilmekte, bunlar: Çalışma Ekonomisi, Çalışma Sosyolojisi ve Yönetim, Çalışma Psikolojisi ve Sosyal Güvenlik ve İş Hukukudur. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümünün eğitim süresi dört yıldır ve üniversiteler arasında farklılık gösteren bölümde, çalışma ekonomisi, sendikacılık, sosyal güvenlik, çalışma sosyolojisi ve psikolojisi gibi dersler verilmekte, bunların yanı sıra maliye, hukuk, işletme, muhasebe ve ekonomi gibi derslerde verilmektedir.

3.2.1. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Bulunan Üniversiteler

Tablo 3.4 ÇEEİ Bölümünün Bulunduğu Üniversiteler

<i>ÜNİVERSİTE</i>	<i>ÖĞRENİM TÜRÜ</i>
Ankara Üniversitesi	Normal Öğretim
Marmara Üniversitesi	Normal Öğretim
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	Normal Öğretim
Dokuz Eylül Üniversitesi	Normal Öğretim- İkinci Öğretim
Anadolu Üniversitesi	Normal Öğretim-Açık Öğretim
Akdeniz Üniversitesi	Normal Öğretim
Bursa Uludağ Üniversitesi	Normal Öğretim- İkinci Öğretim
Kocaeli Üniversitesi	Normal Öğretim- İkinci Öğretim
Sakarya Üniversitesi	Normal Öğretim- İkinci Öğretim
Mersin Üniversitesi	Normal Öğretim
Manisa Celal Bayar Üniversitesi	Normal Öğretim- İkinci Öğretim
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	Normal Öğretim- İkinci Öğretim
Yalova Üniversitesi	Normal Öğretim
Bandırma On Yedi Eylül Üniversitesi	Normal Öğretim
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi	Normal Öğretim
Pamukkale Üniversitesi	Normal Öğretim
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	Normal Öğretim
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	Normal Öğretim- İkinci Öğretim
Trakya Üniversitesi	Normal Öğretim
Süleyman Demirel Üniversitesi	Normal Öğretim
Karadeniz Teknik Üniversitesi	Normal Öğretim
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi	Normal Öğretim
Fırat Üniversitesi	Normal Öğretim
İnönü Üniversitesi	Normal Öğretim
Ordu Üniversitesi	Normal Öğretim
Kırklareli Üniversitesi	Normal Öğretim
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	Normal Öğretim
Atatürk Üniversitesi	Normal Öğretim
Çankırı Karatekin Üniversitesi	Normal Öğretim
İstanbul Üniversitesi	Normal Öğretim

Kaynak: <https://yokatlas.yok.gov.tr/index.php>

Yukarıdaki tabloda, 2023 yılı ülkemiz verileri dikkat alınarak oluşturulan lisans düzeyi ÇEEİ bölümü bulunan ve eğitim veren üniversiteler verilmiştir. 30 farklı üniversitede bulunan bu bölümlerin eğitimleri normal öğretim, ikinci öğretim ve açık öğretim şeklinde gerçekleşmektedir.

3.2.2. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Puan Durumları

Ülkemizde gerçekleştirilen üniversite sınavı, YKS (Yükseköğretime Geçiş Sınavı) olarak bilinen sistemde üç ayrı oturumda yapılarak gerçekleştirilmektedir. Bu oturumlar: Temel Yeterlilik Sınavı, Alan Yeterlilik Sınavı ve Yabancı Dil Sınavıdır. Birinci oturum olan, TYT sınavına herkesin girmesi zorunludur.

Bu oturumdan yeterli puanı alan öğrenciler, diğer oturumlara girmeye hak kazanarak, önlisans ve lisans bölümlerine tercih yapabilmektedir. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümü YKS sınavının Türkçe- Matematik (TM-1) puan türüne göre tercih yapmakta, puan türünün hesaplanması TYT ve AYT sınavlarından alınan puanların belli oranlarda alınması ile hesaplanmaktadır. Ülkemizde, üniversitelerin ÇEEİ bölümleri için yapılacak öğrenci alımları, 2021-2022 yılı TM-1 taban puan türü ve başarı sıralaması aşağıda verilmiştir:

Tablo 3.5 Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Üniversite Mevcut Taban Puanları

<i>Başarı Sıralaması</i>	<i>Üniversite</i>	<i>Taban Puan</i>
1	Ankara Üniversitesi	279,787
2	Marmara Üniversitesi	267,495
3	İstanbul Üniversitesi	263,344
4	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	244,210
5	Dokuz Eylül Üniversitesi	242,391
6	Anadolu Üniversitesi	237,551
7	Akdeniz Üniversitesi	231,820
8	Bursa Uludağ Üniversitesi	230,387
9	Kocaeli Üniversitesi	225,575
10	Dokuz Eylül Üniversitesi (İÖ)	208,874
11	Mersin Üniversitesi	Dolmadı
12	Manisa Celal Bayar Üniversitesi	Dolmadı
13	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	Dolmadı
14	Yalova Üniversitesi	Dolmadı
15	Bandırma On Yedi Eylül Üniversitesi	Dolmadı
16	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi	Dolmadı
17	Pamukkale Üniversitesi	Dolmadı
18	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	Dolmadı
19	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	Dolmadı
20	Trakya Üniversitesi	Dolmadı
21	Süleyman Demirel Üniversitesi	Dolmadı
22	Karadeniz Teknik Üniversitesi	Dolmadı
23	Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi	Dolmadı
24	Fırat Üniversitesi	Dolmadı
25	İnönü Üniversitesi	Dolmadı
26	Ordu Üniversitesi	Dolmadı
27	Kırklareli Üniversitesi	Dolmadı
28	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	Dolmadı
29	Atatürk Üniversitesi	Dolmadı
30	Çankırı Karatekin Üniversitesi	Dolmadı
31	Sakarya Üniversitesi	Dolmadı
32	Bursa Uludağ Üniversitesi (İÖ)	Dolmadı
33	Kocaeli Üniversitesi (İÖ)	Dolmadı
34	Sakarya Üniversitesi (İÖ)	Dolmadı
35	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi (İÖ)	Dolmadı
36	Manisa Celal Bayar Üniversitesi (İÖ)	Dolmadı
37	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi (İÖ)	Dolmadı
38	Anadolu Üniversitesi (Açık Öğretim)	Dolmadı

Kaynak: <https://yokatlas.yok.gov.tr/index.php>

3.2.3. ÇEEİ Bölümü Genel Kontenjan Durumu

Tablo 3.6 2022 yılı Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Kontenjanı

<i>Üniversite Adı</i>	<i>Genel Kontenjan</i>	<i>Yerleşen</i>
Akdeniz Üniversitesi	70 normal öğretim	72
Anadolu Üniversitesi	85 normal öğretim	88
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	90 normal öğretim	93
Ankara Üniversitesi	60 normal öğretim	61
Atatürk Üniversitesi	40 normal öğretim	0
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	60 normal öğretim	1
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi (İÖ)	40 ikinci öğretim	2
Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi	50 normal öğretim	2
Bursa Uludağ Üniversitesi	100 normal öğretim	103
Bursa Uludağ Üniversitesi (İÖ)	100 ikinci öğretim	34
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	80 normal öğretim	4
Çankırı Karatekin Üniversitesi	35 normal öğretim	0
Dokuz Eylül Üniversitesi	100 normal öğretim	103
Dokuz Eylül Üniversitesi (İÖ)	90 ikinci öğretim	93
Fırat Üniversitesi	30 normal öğretim	0
İnönü Üniversitesi	30 normal öğretim	1
İstanbul Üniversitesi	100 normal öğretim	103
Karadeniz Teknik Üniversitesi	100 normal öğretim	6
Kırklareli Üniversitesi	40 normal öğretim	0
Kocaeli Üniversitesi	80 normal öğretim	82
Kocaeli Üniversitesi (İÖ)	80 ikinci öğretim	9
Manisa Celal Bayar Üniversitesi	60 normal öğretim	9
Manisa Celal Bayar Üniversitesi (İÖ)	40 ikinci öğretim	0
Marmara Üniversitesi	90 normal öğretim	93
Mersin Üniversitesi	60 normal öğretim	8
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	70 normal öğretim	17
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi (İÖ)	40 ikinci öğretim	1
Ordu Üniversitesi	40 normal öğretim	1
Pamukkale Üniversitesi	80 normal öğretim	3
Sakarya Üniversitesi	90 normal öğretim	54
Sakarya Üniversitesi (İÖ)	60 ikinci öğretim	0
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	30 normal öğretim	0
Süleyman Demirel Üniversitesi	60 normal öğretim	3
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi	60 normal öğretim	8
Trakya Üniversitesi	70 normal öğretim	7
Yalova Üniversitesi	60 normal öğretim	8
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi	40 normal öğretim	4
Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim	500 açık öğretim	513

Kaynak: <https://yokatlas.yok.gov.tr/index.php>

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümü, 32 yıllık bir geçmişe sahip olan ve her geçen gün de büyüyen gelişen bir bölüm haline gelmiştir. Bu durum günümüzde bölüm sayısını 30'a çıkarmış, diğer bölümlere nazaran yeni yeni tanınmaya başlayan bölüm, canlılık kazanmıştır. Yukarıdaki tabloda 2022 yılı Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümü üniversite kontenjan sayıları verilmiştir.

Ülkemizin en önemli fakültelerinden biri olan İİBF bölümlerinin önemi, hiç kuşkusuz büyük oranda mezun potansiyeline sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak güç geçtikçe sayısı artan İİBF fakültelerinin sıradanlaştığı görülmektedir. Mezun sayısı gün geçtikçe artan, İİBF fakülteleri arasında yer alan Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümlerinin 2022 yılı genel kontenjan sayısı toplamı 2910, yerleşen kontenjan sayısı ise 1586'dır. Son yıllarda bölümün kontenjan oranı düşüş göstermiş ve kontenjanların boş kalmasına neden olmuştur. Kontenjanlarda meydana gelen düşüşün sebepleri arasında, öğrencilerin zamanla İİBF bölümlerini tercih etme eğilimlerinde yaşanan düşüş, ülkenin yaşadığı ekonomik kriz, puan türlerinin değişmesi ve istihdam konusunda yaşanan belirsizlikler gibi unsurlar yer almaktadır. Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere bölümün kontenjan sayılarında yaşanan düşüş, bölümü tercih eden öğrenci sayısının az olmasından kaynaklanmaktadır. Sadece dokuz bölüm, kontenjanının tamamını doldurmuş, kalan bölümler ise daha az ya da hiç tercih edilmemiştir.

3.2.4. ÇEEİ Bölümleri Akademik Personel Durumu

Bilgi aktaran, öğreten, paylaştan ve üreten üniversiteler, öğrenme sürecinde büyük önem taşımakta, akademik kadro da bilginin doğru kişilerden ve kaynaklardan aktarılmasında, üniversiteler ve akademik birimler için en önemli halkayı oluşturmaktadır. ÇEEİ bölümleri, İİBF içerisindeki diğer bölümlere kıyasla bölüm olarak yeni tanınır hale gelmesine rağmen akademik personel açısından yeterli personele sahiptir. Özellikle son yıllarda üniversitelerde yeni bölümlerin açılması ile akademik personel sayısının artması, bölümlerin kadrolarını da güçlendirmiştir. Bu bağlamda 2022 yılı akademik personel sayısı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.7 ÇEEİ Bölümleri Akademik Personel Durumu

	<i>Prof. Dr.</i>	<i>Doç. Dr.</i>	<i>Dr. Öğr. Üyesi</i>	<i>Arş. Gör.</i>	<i>Öğr. Gör.</i>	<i>Uzm./Okt.</i>
Akdeniz Üniversitesi	3	3	3	3	-	-
Anadolu Üniversitesi	8	2	3	5	-	-
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	6	2	6	6	-	-
Ankara Üniversitesi	5	3	1	2	-	-
Atatürk Üniversitesi	2	3	1	3	-	-
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	2	-	2	1	-	-
Bandırma Onyedİ Eylül Üniversitesi	3	3	5	3	-	-
Bursa Uludağ Üniversitesi	6	3	3	6	1	-
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	3	1	5	4	-	-
Çankırı Karatekin Üniversitesi	-	2	2	-	-	-
Dokuz Eylül Üniversitesi	10	3	3	8	-	-
Fırat Üniversitesi	-	1	3	3	-	-
İnönü Üniversitesi	1	1	1	2	-	-
İstanbul Üniversitesi	11	6	8	11	1	-
Karadeniz Teknik Üniversitesi	2	1	4	3	1	-
Kırklareli Üniversitesi	-	5	4	1	-	-
Kocaeli Üniversitesi	2	5	5	5	-	-
Manisa Celal Bayar Üniversitesi	-	3	2	5	-	-
Marmara Üniversitesi	7	4	5	4	-	-
Mersin Üniversitesi	2	1	4	3	-	-
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	4	1	4	4	-	-
Ordu Üniversitesi	2	3	1	2	-	-
Pamukkale Üniversitesi	5	3	2	4	-	-
Sakarya Üniversitesi	5	4	2	9	-	-
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	2	1	2	1	2	-
Süleyman Demirel Üniversitesi	3	2	2	3	-	-
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi	1	2	1	2	-	-
Trakya Üniversitesi	2	2	4	3	-	-
Yalova Üniversitesi	6	-	6	9	-	-
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi	-	5	3	1	-	-

Kaynak: Bölüm İnternet Sitelerinden Derlenmiştir

Tablo 9’da görüldüğü üzere akademik personel sayısı önceki yıllara oranla artmıştır. Ancak bu konu ile ilgili kesin bir şey söylenememektedir. Zira üniversitelerin birçok altyapı sorununun olması sebebiyle yeterli akademik kadro, teknik personel ve hizmetli sorunları yaşanmakta, bu durum üniversitelerin bütçe yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Günümüzde gelişen teknoloji ile çalışma hayatının anlamının ve öneminin değişmesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümüne olan akademik ilgiyi arttırmış olsa da bu durumun akademik

kadro için yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir. Karşılaştırma yapacak olursak, 2016 yılında 72 olan Profesör sayısı 2022 yılında 103'e, 67 olan Doçent sayısının 75'e yükselmiştir. Ancak 183 olan Araştırma Görevlisi sayısı 2022 yılında 105'e, 7 olan Öğretim Görevlisi sayısı da 2022 yılında 5'e düşmüştür.

3.2.5. ÇEEİ Bölümleri Anabilim Dallarının Mevcut Durumu

Tablo 3.8 ÇEEİ Bölümü Anabilim Dalları

	Çal. Eko.	İş Huk. ve Sos. Güvenlik	Yön ve Çal. Sos.	Yön ve Çal. Psi.	Sos. Pol. ve Sos. Güv.	End. İliş.	İKY	İş Huk.	Çal. Eko. ve End. İliş.	Sos. Pol.
Akdeniz Üniversitesi	✓	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	✓
Anadolu Üniversitesi	✓	✓	✓	✓	-	✓	-	-	-	✓
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	✓	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	-
Ankara Üniversitesi	✓	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	-
Atatürk Üniversitesi	✓	✓	✓	✓	-	-	-	-	✓	-
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	✓	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	-
Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi	✓	✓	✓	-	-	✓	✓	-	-	✓
Bursa Uludağ Üniversitesi	✓	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	-
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	-	-	-
Çankırı Karatekin Üniversitesi	✓	✓	✓	-	✓	✓	-	-	-	-
Dokuz Eylül Üniversitesi	✓	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	-
Fırat Üniversitesi	-	✓	✓	✓	-	-	-	-	✓	-
İnönü Üniversitesi	✓	-	-	-	✓	-	-	✓	-	-
İstanbul Üniversitesi	✓	-	-	-	✓	✓	✓	✓	-	-
Karadeniz Teknik Üniversitesi	✓	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	-
Kırklareli Üniversitesi	✓	✓	-	-	✓	✓	✓	-	-	-
Kocaeli Üniversitesi	✓	-	-	-	-	✓	-	-	-	✓
Manisa Celal Bayar Üniversitesi	✓	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	-
Marmara Üniversitesi	✓	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	-
Mersin Üniversitesi	✓	✓	✓	✓	-	-	-	-	✓	-
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	✓	✓	✓	✓	-	✓	-	✓	-	✓
Ordu Üniversitesi	✓	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	-
Pamukkale Üniversitesi	✓	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	-
Sakarya Üniversitesi	✓	-	-	-	✓	✓	✓	✓	✓	-
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	✓	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	-
Süleyman Demirel Üniversitesi	✓	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	✓
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi	✓	✓	-	-	-	✓	✓	-	-	-
Trakya Üniversitesi	✓	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	-
Yalova Üniversitesi	✓	-	-	-	-	✓	-	-	-	-
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi	✓	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	-

Kaynak: Bölüm İnternet Sitelerinden Derlenmiştir

ÇEEİ bölümü 1982 yılında kurulan, disiplinler arası bir bölümdür. Bölümün birçok grubu ve alt bölümleri bulunurken, ülkemizde ÇEEİ bölümleri anabilim dallarının benimsemiş oldukları ekollere ve üniversitelere göre farklılık göstermektedir. Bu üniversiteler ve anabilim dalları yukarıdaki tabloda verilmiştir. Tablodan da görüleceği üzere çalışma ekonomisi, yönetim ve çalışma sosyolojisi, iş hukuku ve sosyal güvenlik hukuku ve yönetim ve çalışma psikolojisi anabilim dallarına daha çok ağırlık verilmiş, 30 üniversiteden 29’unda çalışma ekonomisi anabilim dalı, 10 üniversitede ise bölümün adını taşıyan endüstri ilişkileri anabilim dalının bulunduğu görülmüştür. Son zamanlarda önemi artan İnsan Kaynakları Yönetimi anabilim dalının da 30 üniversiteden, 6’sında olduğu görülmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İSTANBUL VE ANKARA ÜNİVERSİTELERİ ÇEEİ BÖLÜMLERİNİN KALKINMA PLANLARI BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. Araştırmanın Konusu

Türkiye, 1961 Anayasası ile kalkınmanın hızlanması ve var olan kaynaklarının verimli kullanılması amacıyla, Devlet Planlama Teşkilatını (DPT) kurmuştur. Bu teşkilat, 1963 yılından itibaren beş yıllık kalkınma planlarını uygulamaya başlamış, eğitim, ulaşım, ekonomi vb. konularla ilgili izlenmesi gereken politikaları ve hedefleri belirlemiştir. Eğitim de kalkınma planlarının öncelik verdiği kurumlardan biri olmuştur. Bu araştırmanın konusu, 1963 yılından beri uygulanmaya başlanan kalkınma planlarının, yükseköğretim için belirlemiş oldukları hedefler doğrultusunda ÇEEİ bölümlerine olumlu ya da olumsuz bir yansımalarının olup olmadığının incelenmesidir. Bu çalışmada bölümün müfredatı, akademik kadrosu ve tez içeriklerinin kalkınma planlarına yönelik mi, yoksa disiplinin bir gereği olarak mı belirlendiği açıklanmaya çalışılacaktır.

4.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Türkiye’de üniversiteler çeşitli kriterlere göre uluslararası standartları yakalamak gayreti içerisinde. Bu noktada her bir bölüm hem kendi mesleki gelenek ve ortaya çıkış kaynaklarına bağlı bilimsel bilgi üretmek ve bu formasyon içerisinde öğrenci yetiştirmek hem de dünya üniversite ağı içerisinde varlığını kabul ettirerek sürdürmek gayretindedir. Araştırma, eğitimden başlanarak, belirlenen standartların değerlendirilmesi, Bologna süreci, sosyal politikanın tarihsel gelişimi ve son olarak bölümün tarihsel gelişimine yer verilerek açıklanmıştır. Araştırmanın amacı, Türkiye’de 30 farklı üniversitede bulunan Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümlerinin, kalkınma planları doğrultusunda belirlenen yükseköğretim hedeflerinin ÇEEİ bölümlerine yansımalarının neler olduğunun açıklanması,, bölüm ders içerikleri, akademik kadro ve tez içerikleri açısından bir yansımalarının olup olmadığının belirlenip analiz edilerek, bölümün bir disiplin gereği mi yoksa bu hedefler doğrultusunda mı şekillendiğinin ortaya çıkarılmasıdır.

Alana dair eğitimle ilgili yapılan çalışmalar işsizlik, istihdam, eğitim sistemine dair sorunların bölüme etkileri gibi araştırmaları kapsamaktadır. Kalkınma planları ile ilgili yapılan araştırmalarda ise eğitim daha çok değerlendirilerek ya da analiz edilerek araştırılmış, yükseköğretime ilişkin az sayıda kaynak bulunmuştur. Buradan yola çıkarak, çalışmanın amacı, yükseköğretim hedeflerinin bölümü nasıl etkilediğini ortaya koymaktır.

Söz konusu araştırma ile ülkemizde bu konuda kapsamlı bir araştırmanın yapılmadığı gözlemlenmiş, bu nedenle tezin, bölümle kalkınma planları arasında bağlantı kurularak incelenmesinin katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

4.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, Türkiye’de bulunan 30 ÇEEİ bölümünün altyapısını oluşturan İstanbul ve Ankara Üniversitesinin ÇEEİ bölümleri oluşturmaktadır. Sosyal politika temelinde ortaya çıkan ÇEEİ bölümleri, Kessler tarafından 1936 yılında kurulan İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi ile eğitime başlamış, daha sonra sosyal siyaset kürsüsüne dönüşmüştür. Bu durum diğer üniversiteleri de etkilemiş, daha sonra Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi “Sosyal Siyaset ve İş Hukuku” kürsüsü olarak kurulmuştur. Bu sebeple yukarıda özetlenen konulara bağlı olarak ÇEEİ bölümlerinin altyapısını hazırlayan, İstanbul ve Ankara Üniversiteleri, araştırmanın evreni olarak belirlenmiştir. Araştırmanın örneklemi ise 1973-2023 yılları arasında uygulanmış ve uygulanmaya devam eden Kalkınma Planları oluşturmaktadır. Bu araştırma, ikincil veriler kullanılarak analiz edilip, karşılaştırılması doküman inceleme tekniği kullanılarak yapıldığı için nitel araştırma özelliği taşımaktadır.

4.4. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Araştırma temel olarak yükseköğretim ve dünyadaki standartlar ile sosyal politikanın Türkiye’deki gelişimini konu alan teorik çerçeve araştırmanın kuramsal kapsamını oluşturmaktadır. Araştırmanın kapsamı, ÇEEİ bölümlerinin kalkınma planlarında belirlenen hedefler sonucunda bir etkisinin olup olmadığını analiz etmek amacıyla yapılmaktadır. Araştırma, ilk iki planda yükseköğretime yönelik belirlenen hedeflerin içeriğinin yeterli olmadığı ve araştırma kapsamını genişletileceği düşünüldüğü için kapsam dışı tutularak, Üçüncü Kalkınma Planından, On Birinci Kalkınma Planına kadar sınırlandırılmıştır. Araştırmanın bir diğer sınırı ise değerlendirilecek üniversitelerle ilgilidir. Bu nedenle ÇEEİ bölümlerinin altyapısını oluşturan İstanbul ve Ankara Üniversiteleri seçilerek sınırlandırılmıştır.

Araştırma ikincil veriler üzerinden gerçekleştirilecek olup, gerekli kaynaklara ulaşmak için bölümlerin internet sayfalarından yararlanılacaktır. Kaynakların yeterli olmaması halinde daha detaylı veriler için bölümlerle irtibata geçilecek ve bilgi talep edilecektir.

4.5. Veri Toplama Yöntemleri

Araştırmada yararlanılan veriler, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığına bağlı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (SBB) tarafından paylaşılan kaynaklardan oluşmaktadır. Araştırmada kullanılmış olan veriler şu şekildedir:

- Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)
- İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)
- Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)
- Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)
- Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)
- Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)
- Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)
- Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)
- Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013)
- Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014-2018)
- On Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2019-2023)

SBB, internet sitesinden ulaşılan on bir kalkınma planı incelenerek, eğitimle ilgili hedefleri ve gelişmeleri analiz edilmiş ve açıklanmıştır. Türkiye, ekonomik ve sosyal kalkınmanın hızlanması ve kaynakların verimli kullanılması için 1960 yılında Devlet Planlama Teşkilatını kurmuş, kurulduktan sonra Beş Yıllık Kalkınma Planları uygulanmaya başlamıştır. 2011 yılında yeniden yapılanan kurum, 2018 yılında Kalkınma Bakanlığı ile Maliye Bakanlığının birleştirilmesi ile oluşturulan Strateji ve Bütçe Başkanlığı olarak yeniden faaliyete başlamıştır (Wikipedia, 2023). 1963 yılından itibaren uygulanmaya başlanan kalkınma planları, devlet tarafından eğitim, ulaşım, sağlık, adalet vb. konularda gelişmek ve kalkınmak için hedeflenen ve hazırlanan planlardan oluşmaktadır. Yükseköğretim de 1963 yılında geçilen planlı dönemle birlikte, bu plan içerisinde yapılanma ihtiyacı duyulan bir kurum olarak görülmüştür. Eğitim, huzurlu ve refah bir yaşam sürebilmek için gereken kalkınmanın en önemli araçlarından biridir. Aynı zamanda kalkınmak için gerekli nitelikte insan gücünün yetiştirilmesinde de önem arz etmektedir. Bunlara dayanarak, kalkınma planında da öncelik verilen eğitim, ülkemiz için gerekli nitelikte insan gücünün yetiştirilmesi ve eğitim seviyesinin yükseltilmesi için öncelik verilen bir kurum olmuştur.

Yükseköğretim ise bu hedeflerin gerçekleşmesinde nitelikli işgücünü yetiştiren, en üst kademedeki eğitim-öğretimi ifade etmektedir. Yükseköğretim içerisinde yer alan üniversiteler ve yüksekokullar, bu hedeflerin gerçekleştirilmesi için geliştirilmekte, Birinci Kalkınma Planından itibaren yer verilen eğitimde, bazı hedefler belirlenmektedir. Eğitimle ilgili belirlenen bu hedefler:

- İşsizlik sorununun çözülmesi,
- Çalışanların mesleki yeterliliklerinin artırılması,
- Sosyal hareketlilik oluşturmak,
- Meslek gruplarının oluşturulmasında dengeyi sağlamaktır.

1968-1972 döneminde çıkarılan İkinci Kalkınma Planı ile yükseköğretimde yaşanan öğretim elemanı sorunu, yeni üniversitelerin açılmasını zorlaştırmıştır. Bu plan ile üniversitelerin genişletilmesi ve yüksekokulların kapasitesinin artırılması hedeflenmiş, öğretim üyesi yetiştirilmesi için yurtdışına doktora öğrencilerinin gönderilmesi gündeme gelmiştir. Ancak bu hedeflerin yoğunlaştığı Üçüncü Kalkınma Planı döneminde, eğitim sisteminin geçmiş sorunlarının devam etmesi, bu sorunlar göz önüne alınarak hedeflerin belirlenmesine neden olmuştur. Nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi, sosyal adalet ve fırsat eşitliği gibi fonksiyonların tam olarak gerçekleştirilememesi, eğitim sisteminde köklü bir değişikliğin sağlanamamasına neden olmuş, bazı alanlarda nitelikli insan gücünün fazla olduğu, bazı alanlarda ise açık olduğu belirtilmiştir. Eğitim yöntemlerinde kullanılan gözlem ve deney, öğrencilerin araştırma yeteneklerini kazandırma konusunda niteliksiz kalmış, bu sadece yükseköğretim için değil diğer kademeler için de geçerli olmuştur. 1973-1977 dönemlerini kapsayan planlı dönemde, yükseköğretim gören nüfus oranının % 6,8'ine eğitim olanağı sağlanmaktadır. Bu sorunlara yönelik planlı dönemde şu hedefler belirlenmiştir:

- Eğitim kurumlarının yurt dağılımında dengesinin sağlanması,
- 1995 yılında yükseköğretimde okullaşma oranının %15 düzeyine ulaşması,
- Örgün öğretimle karşılanamayan işgücü açıklarının, yaygın eğitim programları ile karşılanması, eğitim merkezleri ve işbaşı eğitim programlarının yaygınlaştırılması hedeflenmektedir.

1979-1983 döneminde hazırlanan Dördüncü Kalkınma Planında ise eğitimlerle ilgili belirlenen hedefler şu şekildedir:

- Yükseköğretim için %10,1 olan okullaşma oranının, %15 olması,
- Eğitim sisteminde yeni bir içerik ve yapı geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Dördüncü Kalkınma Planında eğitimde görülen gelişmeler, yükseköğretim için olumlu bir sonuca ulaşmamış, öğretim üyesi sıkıntısı devam ederken, eğitim sisteminin gereksinimi doğrultusunda eleman yetiştirilmesi de kurumların yetersizliği sebebiyle yapılamamıştır. Bunun yanı sıra yükseköğretim kurumlarının kademeleri arasında amaçlarına uygun bir programın olmaması da ortaya çıkan yeni kurumlar için giderek karmaşık bir hale gelmiştir.

Beşinci Plan Döneminde, yükseköğretimde işgücü ihtiyaçları ve istihdam olanakları doğrultusunda düzenlenmesi, fırsat eşitliğinin sağlanması, öğretim üyeliğinin tercih edilebilecek şekilde cazip hale getirilmesi ve toplumda ülkemizi geleceğe taşıyacak liderler yetiştirilmesine yönelik düzenlemelerin yer alacağı belirtilmektedir. Yükseköğretimde %12 olan okullaşma oranına ulaşılması ifade edilerek, yüksekokullarda yaygın eğitimin artırılması hedeflenmiştir. Uygulamalı eğitim için derslerin işyerleri ve üretim sahaları içerisinde yapılması ile öğrencilerin iş ilişkisi içinde yetişmelerinin teşviki hedeflenmiştir.

Beşinci Plan Döneminde belirlenen diğer bir hedef, yükseköğretimde öğrenci, öğretmen ve okullaşma oranlarının yer aldığı sayısal hedeflerdir. Bu hedefler Beşinci Plan Döneminde şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 4.1 Beşinci Kalkınma Planı Döneminde (1985-1989) Yükseköğretimde Öğrenci, Öğretmen ve Okullaşma Sayılarına Yönelik Hedefler

Yıllar	18-21 Yaş Aralığı	Toplam Öğrenci Sayısı	Toplam Öğretim Elemanı Sayısı	Okullaşma Oranları %
1983-1984	3950	348	20.2	8.8
1984-1985	4052	365	24.3	9.0
1985-1986	4151	394	28.1	9.5
1986-1987	4242	425	32.7	10.0
1987-1988	4319	475	39.5	11.0
1988-1989	4380	526	45.0	12.0

Kaynak: <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Besinci-Bes-Yillik-Kalkinma-Plani-1985-1989.pdf>

Tablo 11’de de görüldüğü üzere, beşinci plan döneminin başında yükseköğretimde öğrenci sayısı 348 iken, plan döneminin sonunda bu sayının 526’ya çıkması, buna bağlı olarak da öğretim elemanı sayısında ve okullaşma oranında da artış görülmesi hedeflenmektedir. Bu hedefler doğrultusunda toplam öğrenci sayısı içerisinde, açık öğretimin de dâhil olduğu belirtilmektedir. Öğretim elemanının verildiği toplam içerisinde ise uzman, öğretim görevlisi, doçent, araştırma görevlisi, profesör ve okutman yer almaktadır.

Öğretim elemanında yaşanan sorunların çözüme kavuşması için hazırlanan planda, dönem sonunda bu sayının 45 bine çıkması hedeflenirken, bunu sağlayabilmek için öğretim üyesi yetiştirilmesi adına yurt dışı doktora burslarının arttırılması ve gelişmiş üniversitelerde bu eğitimlerin devam etmesi sağlanacak, aynı zamanda yükseköğretimde boş kalan öğretim üyesi kadrolarının doldurulması için de teşviklerin yapılacağı belirtilmiştir. Sadece örgün eğitim programları sunan yükseköğretime, yaygın ve sürekli programların da getirilmesi diğer hedefler arasında yer almıştır. Yükseköğretimde belirli alanlarda yabancı dilde eğitim verilmesi içinse, personellerin yabancı dil öğrenmelerine imkân sağlanacağı ifade edilmiştir.

Altıncı Plan Dönemi 1990-1994 dönemini kapsamakta, planlı dönemde yükseköğretimde %15 okullaşma oranı hedeflenmektedir. Öğretim elemanı sorununa çözüm olarak ise 12 bin kişinin doktora öğrenimi tamamlaması beklenmektedir. Bu dönem yükseköğretimde hedeflenen veriler aşağıda verilmiştir:

Tablo 4.2 Altıncı Plan Döneminde (1990-1994) Yükseköğretimde Nüfus, Öğrenci ve Okullaşma Sayılarına Yönelik Hedefler

Yıllar	Nüfus	Okullaşma Oranı %	Toplam Öğrenci Sayısı
1988-1989	4362	12,4	544
1989-1990	4484	12,6	569
1990-1991	4610	13	600
1991-1992	4736	13,5	640
1992-1993	4858	14,1	685
1993-1994	4980	15	747

Kaynak: https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2022/07/Altinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1990-1994.pdf

Tablo 12’de görüldüğü gibi altıncı plan döneminde, yükseköğretimde belirlenen hedefler doğrultusunda dördüncü kalkınma planında hedeflenen %15 okullaşma oranının gerçekleştirilemediği, bu nedenle altıncı plan döneminde tekrardan bu orana ulaşılması hedeflendiği görülmektedir. Bunun yanı sıra öğrenci sayısının, beşinci kalkınma planı döneminin sonundan, altıncı plan dönemine kadarki olan sürede öğrenci sayısında artış beklenmektedir. Kalkınma planlarının geneline bakıldığında amaç, fırsat eşitliğinin sağlanması ve eğitim sisteminde bulunan bütün kademelerin yükseltilmesi olduğu görülmektedir. Bu planlı dönemde:

- Altıncı Plan döneminde müfredat ile ilgili olarak programların bilimsel araştırmalara dayalı olarak yapılması ve o dönemin ihtiyaçlarına yanıt verecek şekilde düzenleneceği belirtilmektedir.

- Yükseköğretimde yeni kurumların açılması ile ilgili plan değerlendirilecektir.
- Yazılan doktora ve yüksek lisans tezlerinin önceliğinin, sanayi ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanması için teşvik edilmesi hedeflenmektedir.

Yedinci Plan Döneminde yükseköğretimin mevcut durumu, eğitim düzeyinde yetersizliğin devam ettiği ve istenilen hedefe ulaşamadığı yönündedir.

Nüfusun artması ve iç göçlerin yaşanması sebebiyle oluşan kaynak yetersizliği, ders seçimi ve kredi sistemi uygulamalarının aksamasına neden olmuş bu durum da sistemin yeniden geliştirilmesini gerekli kılmıştır. Bu planlı dönemde ele alınan sorunlardan biri de yükseköğretime fazla talep olması ve bu talebin eğitim sisteminin kurulmamasından kaynaklanmasıdır. Üniversitelerde yeterli kapasitenin olmaması da her yıl eğitime para harcayan öğrenciler için hüsrarla sonuçlanmakta, üniversiteye giremeyen öğrenciler hem zamanlarını hem de kaynaklarını israf etmektedir. Bu sorunların gündeme gelmesiyle birlikte, Yedinci Plan Döneminde öncelik verilmesi gereken kurum eğitim olmuştur. Bu nedenle eğitimle ilgili yedinci plan döneminde şu hedefler gündeme gelmiştir:

- İşgücünün yetiştirilmesi ve verimliliklerinin artırılması için eğitime ayrılan kaynaklar arttırılacak, özel sektör kaynaklarından da yararlanılacak,
- İşgücünün, uluslararası alanda rekabet edebilecek şekilde gücü arttırılacak,
- Eğitim programları, öğretim teknikleri ve araç-gereçleri yeniden düzenlenecek, eğitimde fırsat eşitliği sağlanması için çalışılacak,
- Yedinci Plan döneminin sonunda, okullaşma oranı yükseköğretim için %19 ve örgün öğretimle birlikte %31 olacak,
- Tüm eğitim kademeleri için yabancı dil öğretilmesinde ortam hazırlanacak,
- Ders geçme ve kredi sistemleri yeniden düzenlenecek,
- Yükseköğretimde yığılma olmaması adına dershaneler aracılığıyla öğrencilerin mesleki ve teknik eğitime yönlendirilerek, uygun olan öğrencilerin yükseköğretim kurumunda oluşumu sağlanacak,
- Öğretmen sorununu çözmek için mesleğin cazip hale getirilerek, öğretmen ihtiyacının giderilebilmesi için yurtdışı imkânları sağlanacak,
- Yatay ve dikey geçişlere imkân verilerek, öğrencilerin kendi dallarında gelişme fırsatı oluşturulacak,
- Müfredat sisteme uygun hale getirilerek, aynı mesleki beceriye ve eğitime sahip kişilere eşdeğer meslek sertifikası verilecek,
- Yükseköğretimin merkeziyetçi yapısından kurtarılması ve geliştirilmesi için düzenlemeler yapılacak, üniversitelere özerklik kazandırılacak, eğitim programları

ve sistemi uluslararası eğitim sistemi ve standartları doğrultusunda uygun hale getirerek, bilimsel yayınların üniversite kütüphanelerinde yer alması sağlanacaktır.

Sekizinci Plan Dönemi, eğitimin mevcut durumu yükseköğretim için şu şekildedir:

- 15 yeni vakıf üniversite kurularak, üniversite sayısı 74'e yükselmiştir.
- 1995 yılında 1137 olan fakülte, enstitü sayısı, 1999 yılında 1492'ye yükselmiştir. Öğrenci sayısının ise 1,5 milyona yaklaştığı görülmüştür. Yükseköğretimde okullaşma oranı %27,8'e ulaşmıştır.
- 1999-2000 yıllarında yükseköğretimde öğretim elemanı sayısı 64.169 olarak belirtilmekte, bu durum yeni kurulan üniversiteler için hala yetersiz kalmakta, ülkemizde bir öğretim üyesine 35 öğrenci düşerken, AB ülkelerinde bu sayı 15 olarak ifade edilmektedir.
- Üniversiteler arasından oluşturulması gereken rekabet ortamı maalesef oluşturulamamış; bilimsel özgürlük ve yönetim yetkisinin artırılması konularında başarı sağlanamamıştır.

Bu gelişmelere dayanarak, yükseköğretimde bu plan döneminde belirlenen hedefler şu şekildedir:

- Üniversiteye giremeyen öğrenciler için meslek edindirme faaliyetleri artacak, gönüllü kuruluşlar ve özel sektörlerin bu faaliyete katılımı teşvik edilecek,
- Yükseköğretimin bürokratik yapısından kurtulması ve gelişmesi için düzenlemeler yapılacak,
- Yükseköğretime giriş sistemi, öğrencilere uygun programlara yerleştirme yaparak fırsat eşitliği sağlanacak,
- Üniversitelerde liyakat esas alınarak, kadrosuzluk ve terfi engelleyen faktörler düzenlenecektir.

Dokuzuncu Plan Dönemi, 2007-2013 yıllarını kapsamaktadır. Bu dönemde eğitimde önemli gelişmeler yaşanmış, nüfusun artmasıyla öğrenci sayısı artmış ve okullaşma oranında yükseköğretim açısından önemli ilerlemeler sağlanmış, 2006 yılında yükseköğretime olan talebin artması ile 15 devlet üniversitesi daha kurulmuştur. Eğitimde kalitenin artırılması amacıyla müfredat programları ve öğretim yöntemlerine uygun donanım ve kaynak ihtiyacı devam etmiştir. Bologna süreci ile öğrenci ve öğretim elemanı değişimi, kredi sistemi ve diploma eki gibi pek çok çalışma yapılmış, ancak yükseköğretimin merkezî yapısı toplum ihtiyaçlarının karşılanmasında olumsuz etkilenmeye devam etmiştir.

Onuncu Plan Döneminde, yükseköğretime talebin artması ile Dokuzuncu Plan döneminde 93 olan üniversite sayısı, 2013 yılında 170'e çıkartılmıştır. Üniversitelerin her bölgede yaygınlaştırılması ve kontenjanların arttırılması ile okullaşma oranı da %81,6'a ulaşmıştır. Dokuzuncu Plan döneminde belirlenen hedefler aşılmış, ancak yükseköğretimdeki merkezîyetçi yapının devam etmesi olumsuz etkilemeye de devam etmiştir. Bu gelişmeler doğrultusunda planlı dönemde iki temel hedef belirlenmiştir. İlk olarak, problem çözme yeteneği gelişmiş, milli kültürü benimsemiş, paylaşma açık, yenilikçi, üretken ve mutlu bireylerin yetiştirilmesi eğitim sisteminin temel amacını oluştururken; toplumun ihtiyaçlarına duyarlı, ürettiği bilgiyi dönüştüren, akademik, idari ve mali özerkliği sağlamış bir üniversite modeli ile rekabetçi bir yükseköğretim sistemi hedeflenmiştir. Bu süreçte belirlenen sayısal hedefler ise aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 4.3 Yükseköğretimde Gelişmeler ve Hedefler

Yükseköğretim Brüt Okullaşma Oranı	2006	2012	2013	2018
Örgün	29,1	42,9	47,2	55,0
Toplam	46,0	81,6	87,0	94,0
Öğretim Üyesi Öğrenci Sayısı	41,6	43,1	43,0	36,0

Kaynak: https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Onuncu_Kalkinma_Plani-2014-2018.pdf

Belirtilen hedeflerin yanı sıra yükseköğretime geçişin, öğrencilerin yetenekleri ve ilgileri doğrultusunda aldıkları rehberlik ve yönlendirme ile desteklenmesi, Ulusal Yeterlilik Çerçevesinin oluşturulması ile eğitim-öğretim programlarının ulusal standartlara göre düzenlenerek, öğrenci hareketliliğini teşvik eden ulusal ve uluslararası geçerliliğe sahip diploma ve sertifika sisteminin geliştirilmesi belirtilmiştir. Yükseköğretimde özerklik sağlanarak rekabetçi bir yapıya dönüştürülecek, Yükseköğretim Kurulu, planlama, standartların belirlenmesi ve koordinasyondan sorumlu tutularak yeniden yapılandırılacak, kalite güvence sistemi yaratılacaktır. Yükseköğretim kurumlarının, sanayi ile işbirliği sağlanarak, teknoloji üretimine değer veren ve çıktı odaklı bir yapıya dönüşmesi cazip hale getirilecek ve gelir kaynakları oluşturulacaktır. Bunun yanı sıra yükseköğretim kurumlarının çeşitlendirilmesi ile bu kurumlar, uluslararası öğrenciler ve öğretim elemanları tarafından cazibeli hale getirilecektir. On Birinci Plan Döneminde ise herkes için fırsatlara erişimin eşit olması sağlanacak, okullaşma oranları arttırılarak, devamsızlıklar azaltılacağı belirtilmiştir. Yükseköğretim için çeşitliliğin arttırılarak küresel rekabetin arttığı, kalite odaklı ve güçlü bir yapıya dönüştürüleceği, bunun yanı sıra üniversitelerin niteliğinin arttırılması için uygulamalara devam edileceği hedefler arasındadır.

Dünya başarı sıralamaları içerisinde ilk 100'e 2023 yılından itibaren en az 2 üniversitemizin ve ilk 500'e en az 5 üniversitemizin girmesi sağlanacak şeklinde ifade edilmiş, kontenjanlar, bölgesel ve sektörel olarak üniversite kapasiteleri ve mevcut doluluk oranlarının dikkate alınması ile belirlenerek, eğitim ve istihdam arasındaki bağlantı güçlendirilecektir. Yükseköğretim kurumlarının araştırma, yenilik ve eğitime yönelik çıktılarının düzenli olarak takibi ve raporu yapılacaktır. Yükseköğretim sistemine uluslararası erişim kolaylığı sağlanacak, öğrenci sayısı arttırılacaktır.

4.6. Veri Analizi ve Bulgular

Araştırma kapsamında ikincil veriler üzerinden ulaşılan bilgilerin analizi, İstanbul ve Ankara üniversitelerinin lisans ve lisansüstü ders içerikleri, akademik kadroları, bölümün bulunduğu üniversitelerin kuruluş yılları ve tez içerikleri olarak sunulmuştur. Bu bilgiler bölümün mevcut durumunun analiz edilmesi açısından önem arz etmektedir. Araştırma kapsamında elde edilen verilere göre İstanbul ve Ankara üniversiteleri ders içeriklerinin büyük oranda benzer olduğu görülmüştür. İstanbul ve Ankara üniversitelerinin ikisinde de ilk iki yılda verilen derslerin temel derslerden oluştuğu, ancak bazı farklılıklar olduğu söylenebilmektedir. Son iki yıl içerisinde ise bölümün temel dersleri olarak sayılabilecek Çalışma Ekonomisi, Sosyal Politika, İş Hukuku gibi derslerin verildiği görülmüştür.

Yükseköğretim hedeflerinin gündeminde yer alan bir diğer konu ise akademik kadro yetersizliği olarak ifade edilmiş, bu yetersizliği çözmek adına yurtdışına öğrenci gönderilmesi, öğretim elemanlığını teşvik edici hedefler belirlenmiştir. Ancak bu hedefler her planlı dönemde yer almasına rağmen çözülememiştir. Bunun yanında öğretim elemanlarına düşen öğrenci sayısının da fazla olması bu durumu etkilemiştir. Özellikle 2006 sonrası yeni üniversitelerin açılması ile talebin artması bu durumu gözler önüne sermektedir. Tez içerikleri bakımından ise sanayi-üniversite işbirliğinin teşvik edilmesi, sanayi ihtiyaçlarına yönelik konuların belirlenmesi gibi hedeflerin Ankara ve İstanbul Üniversitelerinde pek sağlanamadığı, sosyal politika ve çalışma ekonomisi gibi bölümün temel konularının ele alındığı görülmüştür.

4.6.1. İstanbul ve Ankara Üniversitesi ÇEEİ Bölümü Ders İçerikleri İncelemesi

Türkiye'de sosyal politika geleneğinin temelleri, 1930'lu yıllara kadar uzanmaktadır. Türkiye'de bu geleneğin oluşmasına katkıda bulunan Kessler, Almanya'dan kaçarak ülkemize gelmiş, 1936 yılından itibaren İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesinde "Sosyal Siyaset Kürsüsü" adı altında İktisadi Siyaset dersleri vermeye başlamıştır. Kessler, bu süreçte Orhan Tuna başta olmak üzere birçok sosyal politikacı yetiştirmiştir (Makal, 2014:29).

YÖK tarafından 1982 yılında çıkarılan reformla sona eren sosyal siyaset kürsüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümü adı altında kurulmuş ve fakültenin beş bölümünden biri olarak faaliyetlerine devam etmiştir. Bölümde gelenekleşen “Sosyal Siyaset Konferansları” da 1948 yılından beri düzenli olarak yapılarak yayına devam etmiş, İstanbul Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, kurulduğu ilk andan itibaren sendikacılığın gelişmesinde de önemli bir rol üstlenmiştir. İstanbul Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümü, lisans eğitim dili İngilizce olarak yapılmaktadır. Üniversite tarafından yapılan dil sınavından başarılı olamayan öğrenciler için 1 yıllık zorunlu dil hazırlık eğitimi verilmektedir. İstanbul Üniversite ÇEEİ bölümünün amacı, öğrencilerin derse aktif katılımının arttırılması için yöntemler geliştirmek, sosyal siyaset ve iktisat alanında çalışma hayatına dair mesleki yeterlilik kazandırmak, uluslararası işbirliğini genişletmektir.

Belirledikleri hedefler ise: 2025 yılına kadar Erasmus kapsamında 2 üniversite ile anlaşma yapılması, en az 6 öğrencinin programa kabul edilmesi ve 1 öğretim üyesinin değiştirilmesi, öğrenci memnuniyetinin % 20 oranında arttırılması, üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerinin en az 3 ders proje ya da ödev hazırlamalarının sağlanmasıdır. Bölümün müfredatı ise aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 4.4 İstanbul ve Ankara Üniversiteleri ÇEEİ Bölümü 2022-2023 1.Sınıf Ders İçerikleri

1. Sınıf Dersleri	Ankara Üniversitesi	İstanbul Üniversitesi
Yabancı Öğrenciler İçin Atatürk İlkeleri ve Türk İnkılap Tarihi I		✓
Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi I	✓	✓
Temel Bilgisayar Becerileri		✓
Güzel Sanatlar I		✓
Uygarlık Tarihi		✓
Uluslararası İlişkiler		✓
İşe Giriş		✓
Ekonomiye Giriş I		✓
Sosyolojiye Giriş		✓
Matematik		✓
Sosyal Bilimlerde Metodoloji		✓
Yabancı Öğrenciler İçin Türk Dili I		✓
Türk Dili I	✓	✓
İleri Matematik		✓
Yabancı Öğrenciler İçin Atatürk İlkeleri ve Türk İnkılap Tarihi II		✓
Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi II	✓	✓
Ekonomik Tarih		✓
Güzel Sanatlar II		✓
Hukukun Genel İlkeleri		✓
Bilgi Teknolojisi		✓
Ekonomiye Giriş II		✓
Siyaset Bilimine Giriş		✓
Doğal Kaynak Ekonomisi		✓
Sosyal Politika		✓
Ekonomiye Giriş	✓	
Matematik I	✓	
Hukukun Temel Kavramları	✓	
Sosyoloji	✓	
Siyaset Bilimine Giriş	✓	
Üniversite Yaşamına Yönlendirme Programlaması	✓	
Genel Sosyal Seçmeli Dersler	✓	
Bilgi ve İletişim Teknolojisi I	✓	
Sosyal Düşünce Tarihi	✓	
Genel Sosyal Seçmeli Dersler II	✓	
Ekonomiye Giriş II	✓	
Matematik II	✓	
Anayasa Hukukuna Giriş	✓	
Türk Dili II	✓	
Üniversite Yaşamına Geçiş ve Yaşam Becerileri	✓	

Kaynak: <https://ebs.istanbul.edu.tr/home/dersprogram?id=1099&yil=2022>

Tablo 4.5 İstanbul ve Ankara Üniversitesi ÇEEİ Bölümü 2022-2023 2.Sınıf Ders İçerikleri

2. Sınıf Dersleri	Ankara Üniversitesi	İstanbul Üniversitesi
Kariyer Planlaması		✓
Anayasa Hukuku		✓
Finansal Muhasebe		✓
Çalışma Ekonomisi		✓
Matematiksel İktisat		✓
Mikroekonomik		✓
İş Psikolojisi		✓
Kamu Yönetimi		✓
Sosyal Politika Üzerine Okumalar		✓
İstatistik		✓
Türk Ekonomik Tarihi		✓
Yapay Zekâ ve Makine Öğrenimi		✓
Ekonomik Politika		✓
Ekonomik Psikoloji		✓
Siyasi Konuların Tarihi		✓
Endüstriyel İlişkiler		✓
Borçlar Hukuku		✓
Makroekonomik		✓
Muhasebede Ölçme ve Değerleme		✓
Kamu Maliyesi		✓
Kentleşme ve Çevre Politikaları		✓
Çalışma Alan Seçmeli Dersler	✓	
Sosyal Politika I	✓	
Mikro İktisat	✓	
Borçlar Hukuku	✓	
Temel Yabancı Dil (İngilizce)	✓	
İstatistik	✓	
Temel Yabancı Dil (Almanca)	✓	
Bilgi ve İletişim Teknolojisi II	✓	
Çalışma Alan Seçmeli Dersler 4.YY	✓	
Sosyal Politika II	✓	
Sosyal Psikoloji	✓	
Sosyal Bilimlerin Metodolojisi	✓	
Makro İktisat	✓	
Finansal Muhasebe II	✓	
Temel Yabancı Dil (Fransızca)	✓	
Türkiye'nin Sosyal Yapısı	✓	
Doğal Kaynaklar ve Çevre Ekonomisi	✓	
Kamu Ekonomisi	✓	
Temel Yabancı Dil (Almanca)	✓	

Kaynak: Bölüm İnternet Sayfalarından Derlenmiştir

Tablo 4.6 İstanbul ve Ankara Üniversitesi ÇEEİ Bölümü 2022-2023 3.Sınıf Ders İçerikleri

3. Sınıf Dersleri	Ankara Üniversitesi	İstanbul Üniversitesi
Ticaret Hukuku		✓
Karşılaştırmalı Endüstri İlişkileri		✓
İstihdam ve İşsizlik		✓
İş Hukuku I		✓
Fransızca		✓
Almanca		✓
Çalışma İlişkilerinin Tarihi		✓
Gelir Dağılım Politikaları		✓
Örgütsel Davranış		✓
Türkiye'nin Sosyal Yapısı		✓
Gönüllülük Çalışmaları		✓
İşgücü Piyasası Yönetimi		✓
Maliyet Muhasebesi		✓
İş Hukuku II		✓
Fransa II		✓
Almanca II		✓
Ekonomik Düşünce Tarihi		✓
Uluslararası Göç Hareketleri		✓
Yönetim ve Organizasyon		✓
Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler		✓
Sosyal Fikoloji		✓
Çalışma Sosyolojisi		✓
Sosyal Güvenlik Teorisi		✓
Türk Vergi Sistemi		✓
Ücret Kuramları ve Politikaları		✓
Sendikaizm I	✓	
İş Hukuku	✓	
Türkiye'de Çalışma İlişkilerinin Tarihi	✓	
Doğum Psikolojisi	✓	
Sosyal Politika Risk Grupları	✓	
Sosyal Politikada Sayısal ve Kalitatif Yöntemler	✓	
Endüstri Sosyolojisi	✓	
Sendikaizm II	✓	
İş Hukuku	✓	
Çalışma Ekonomisi	✓	
Örgüt Psikolojisi	✓	
Seminer I	✓	
Uluslararası İşgücü Göçü	✓	

Kaynak: Bölüm İnternet Sayfalarından Derlenmiştir

Tablo 4.7 İstanbul ve Ankara Üniversitesi ÇEEİ Bölümü 2022-2023 4.Sınıf Ders İçerikleri

4. Sınıf Dersleri	Ankara Üniversitesi	İstanbul Üniversitesi
İnsan Kaynakları Yönetimi		✓
Uygulamalı Girişimcilik		✓
İş Ahlakı		✓
Toplu İş Hukuku		✓
Demografik Yapı Analizi		✓
Toplu Pazarlık Ekonomisi		✓
Mali Politika		✓
Fransızca III		✓
Almanca III		✓
Bilgi Teknolojileri ve İş İlişkileri		✓
Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet		✓
Sosyal Güvenlik Hukuku		✓
İspanyol III		✓
Uygulanan Toplu İş Hukuku		✓
Uygulamalı İnsan Kaynakları Yönetimi		✓
Sosyal Sorunların Ekonomisi		✓
Fransız IV		✓
Alman IV		✓
Mezuniyet Projesi		✓
Uluslararası Sosyal Politika		✓
İş Sağlığı ve Güvenliği		✓
Politik Ekonomi		✓
İspanyol IV		✓
Stratejik Yönetim		✓
Türkiye Ekonomisi		✓
Türkiye’de Sendikacılık ve Toplu Sözleşme		✓
Sosyal Güvenlik Teorisi	✓	
İnsan Kaynakları Yönetimi	✓	
Endüstriyel Demokrasi	✓	
İnsan Hayatında İnsan İlişkileri	✓	
Seminer II	✓	
İş Güvenliği ve Sağlığı	✓	
Uluslararası Çalışma İlişkileri	✓	
Sosyal Güvenlik Hukuku	✓	
Gıda Güvenliği Politikası	✓	
Çağdaş Sosyal Politika Kuramları	✓	
Ücret Teorisi ve Ücret Politikaları	✓	

Kaynak: Bölüm İnternet Sayfalarından Derlenmiştir

İstanbul Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi ÇEEİ bölümü ders müfredatları yukarıdaki tabloda verilmiştir. Görüldüğü üzere ilk dönemler, İİBF adı altında işlenen temel derslerden oluşmakta, genel olarak bölümün ortak dersleri verilmektedir. Kalkınma planları açısından değerlendirecek olursak, Üçüncü Kalkınma Planında öncelik verilen ve arttırılan yükseköğretim hedeflerine ilişkin İstanbul Üniversitesi ÇEEİ bölümünde de ders müfredatlarında teknolojiyi uyguladığı görülmektedir. Bilgi Teknolojileri, Yapay Zekâ ve Makine Öğrenimi, Bilgi Teknolojileri ve İş İlişkileri gibi verilen bu dersler müfredatta teknolojiye yer verildiğini göstermektedir. ÇEEİ bölümünde yer alan Çalışma Ekonomisi, Örgütsel Davranış, Sosyal Politika, Endüstriyel İlişkiler, Yönetim ve Organizasyon gibi derslerin bölümün bir gereği olarak diğer üniversitelerle de benzerlik gösterdiği, ancak İstanbul Üniversitesinin zorunlu ders sayısının seçmeli ders sayısına oranla daha düşük olduğu ve ders planlamasında bazı farklılıkların bulunduğu görülmektedir. Zira derslerin zorunlu ve seçmeli olarak belirlenmesinde etkili olan “ekol” anlayışı, her üniversitenin akademik personeli, materyalleri vb. unsurlara göre belirlenmekte ve farklılık göstermektedir.

İstanbul Üniversitesi tarafından belirtilen hedeflere bakıldığında, Erasmus faaliyetlerinin arttırılması ve öğrenci memnuniyetinin arttırılması gibi hedeflerin belirlenmesi, kalkınma planlarında yer alan hedeflerin uygulandığını gösterir niteliktedir. İstanbul Üniversitesinde eğitim-öğretim dilinin İngilizce olması da kalkınma planlarında hedeflenen, yabancı dilde öğretimin teşvik edilmesi hedefine oldukça uygun bir yaklaşımdır. Sonuç olarak, 1963 yılından itibaren yükseköğretimde belirlenen, ancak eğitim sisteminin yetersizliği, belirlenen hedefler ile uygulanan planlar arasındaki ilişkinin sağlanamamasına bağlı olarak ulaşılmayan hedeflerin, İstanbul Üniversitesi ÇEEİ bölümü ders içeriklerinde yer verildiği, ancak genel anlamda disiplinin bir gereği olarak müfredatın belirlendiği görülmekte, diğer taraftan öğretim elemanlarının yetiştirilmesi ve yurtdışı ile ilişkilerin arttırılması gibi hedeflerde gelişme gösterdiği görülmektedir.

Ankara Üniversitesi, sosyal politika geleneğinin iki ana çizgisini temsil eden üniversitelerden ikincisi olarak bilinmektedir. Kessler tarafından İstanbul’da şekillendirilen sosyal politika geleneğini, Ankara’da Cahit Talas şekillendirmiştir. 1960 yılında Talas tarafından Ankara’da kurulan Sosyal Siyaset Kürsüsü, 1980 sonrasında YÖK tarafından yeniden yapılandırılarak, ÇEEİ bölümü adı altında lisans programı olarak dönüştürülmüştür. Kurulduğu dönemden bugüne kadar en yüksek puanla öğrenci kabul eden Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik, Yönetim ve Çalışma Psikolojisi, Yönetim ve Çalışma Sosyolojisi olmak üzere toplamda 4 Anabilim Dalında lisans programlarını yürütmektedir.

Sosyal Bilimler Enstitüsünün bünyesinde ise yüksek lisans ve doktora programları yürütmektedir. Bölüm Türkçe öğretim dili ile eğitim vermektedir. Görüldüğü üzere Ankara Üniversitesi ÇEEİ bölümünde verilen derslerin doğrudan disiplinin bir gereği olarak Sosyal Politika, Sosyal Güvenlik, Sosyal Psikoloji, Çalışma İlişkileri, İş Hukuku gibi dersler olduğu görülmektedir. Ancak Ankara Üniversitesi'nde verilen Üniversite Yaşamına Yönlendirme Programlaması ve Üniversite Yaşamına Geçiş ve Yaşam Becerileri dersleri diğer üniversite müfredatlarında yer almayan farklı bir ders olarak yer almaktadır. Kalkınma planlarında öğrencilerin eğitim sisteminde iyileştirmeler yapılması, fırsat eşitliğinin sağlanması, sosyal destek sağlanması gibi hedeflerin yer aldığı görülmektedir. Buna dayanarak Ankara Üniversitesinde verilen bu derslerin, üniversiteye yeni başlayan öğrenciler açısından oryantasyon niteliğinde olduğu ve üniversitede öğrencilerin neyi, nasıl yapacakları ile ilgili yaşadıkları zorlukları aşmalarında önem arz ettiği söylenebilmektedir. Ankara Üniversitesi ÇEEİ bölümü eğitim dili Türkçe olmasına rağmen ders müfredatında yabancı dile ağırlık verdiği görülmekte, Ankara Üniversitesi ÇEEİ bölümünün hedeflediği sosyal adalet, barış ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin, kalkınma planlarında hedeflenen fırsat eşitliğinin sağlanmasına uygun bir yaklaşım olduğu görülmektedir. Sonuç olarak, Ankara Üniversitesi ÇEEİ bölümünün ders müfredatlarının her ne kadar disiplinin bir gereği olarak diğer üniversitelerde olduğu gibi benzer müfredata yer verdiği görülse de, yurtdışı programları ve hedefleri arasında planlı dönemde belirlenen hedeflere uygun yaklaşımlar sergiledikleri görülmektedir.

4.6.1.1. İstanbul Üniversitesi ÇEEİ Bölümü Lisansüstü Ders İçerikleri İncelemesi

İstanbul Üniversitesi ÇEEİ Bölümü lisansüstü programları Türkçe olarak yapılmakta, programlar tezli ve tezsiz yüksek lisans ve doktoradan oluşmaktadır. Tezli yüksek lisans programı 2022 yılı müfredatı aşağıda verilmiştir:

Tablo 4.8 İstanbul Üniversitesi ÇEEİ Bölümü 2022-2023 Yüksek Lisans Ders İçerikleri

1.Sınıf Dersleri	Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler	AKTS	Kredi
Emek Sosyolojisinde Klasik ve Çağdaş Kuramlar		✓	8	3
Gelir Dağılımı ve Politikaları		✓	8	3
Uluslararası Emek Hareketleri		✓	8	3
İşgücü Piyasası Analizi		✓	8	3
İşçi İşveren İlişkileri İçin Yasal Çerçeve		✓	8	3
Sendikalarda Yeni Eğilimler ve Toplumsal Hareketler		✓	8	3
Yoksulluk ve Mücadele Politikaları		✓	8	3
Avrupa Birliğinin Sosyal Politikaları		✓	8	3
Sosyal Politika Aktarıcıları		✓	8	3
Küreselleşmenin İstihdam ve Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi		✓	8	3
İş Yaşam Dengesi		✓	8	3
Küreselleşme, İstihdam ve İşsizlik		✓	8	3
Endüstriyel İlişkilerin Yasal Çerçevesi		✓	8	3
İş Sağlığı ve Güvenliğinde Yeni Gelişmeler		✓	8	3
Bilim Felsefesi		✓	8	3
Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve Yayın Etiği	✓		8	3
Seminer	✓		6	0
Toplumdan Dışlanma		✓	8	3
Teknolojik Değişim ve İstihdam		✓	8	3
İşgücü Piyasasında Ücret Sistemleri		✓	8	3
Refah Ekonomisi ve Sosyal Politika		✓	8	3
Sosyo-Ekonomik Boyutları İle Kadın Emeği		✓	8	3
İş ve Toplum		✓	8	3

Kaynak: [https://ebs.istanbul.edu.tr/home/dersprogram/?id=1828&birim=calisma_ekonomisi_tezli_yuksek_lisans_programi_\(orgun_ogretim\)&yil=2021](https://ebs.istanbul.edu.tr/home/dersprogram/?id=1828&birim=calisma_ekonomisi_tezli_yuksek_lisans_programi_(orgun_ogretim)&yil=2021)

Doktora programları, 2 dönemi ders, 6 dönemi tez çalışmaları olmak üzere 8 dönemden oluşmaktadır. Ders sürecini başarıyla tamamlayan öğrenciler daha sonra yeterlilik sınavına girerek, yeterli bilgiye sahip olduğunu göstermektedir. Bu sınavı geçtikten sonra tez çalışmaları başlamakta ve tez dönemi boyunca tez çalışmasının değerlendirilmesi yapılmaktadır. İstanbul Üniversitesi ÇEEİ bölümü doktora programı 2022 yılı öğrencisi olmadığı için ders müfredatı bulunmamaktadır. Bu yüzden 2021 yılına ait müfredata ulaşılmıştır. Doktora programı 2021 yılı müfredatı şu şekildedir:

Tablo 4.9 İstanbul Üniversitesi ÇEEİ Bölümü 2022-2023 Doktora Programı Ders İçerikleri

1.Sınıf Dersleri	Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler	AKTS	Kredi
Küreselleşme Sürecinde Birlikler		✓	8	3
Sosyal Hukukta Güncel Sorunlar		✓	8	3
Güncel Sosyal Politika Sorunları		✓	8	3
Sanayileşme ve Sosyal Politika		✓	8	3
Modern İş Hayatı		✓	8	3
Bilim Felsefesi		✓	8	3
Sosyal Devlet-Sosyal Politika		✓	8	3
Sosyal Sorunlar Sosyolojisi		✓	8	3
Stratejik ve Siyasi Ekonomi		✓	8	3
Kurumsal Yönetim		✓	8	3
Uluslararası Sosyal Politikanın Güncel Sorunları		✓	8	3
Çalışma Hayatında Dezavantajlı Gruplar		✓	8	3
Toplu Pazarlığın Ekonomik Etkileri		✓	8	3
Küreselleşme ve Çalışma Standartları		✓	8	3
Endüstri İlişkilerinde Yeni Gelişmeler		✓	8	3
Küresel Ekonomi ve İstihdamın Yeni Boyutları		✓	8	3
Toplu Sözleşme Hukukunun Sorunları		✓	8	3
Çalışma Hayatında Son Gelişmeler		✓	8	3
Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve Yayın Etiği	✓		8	3
Seminer	✓		6	0
Sosyal Politika Düşüncesi		✓	8	3
Sosyo-Ekonomik Politikalar ve Endüstriyel İlişkiler		✓	8	3
Sosyal Politika Öğretileri ve Felsefesi		✓	8	3

Kaynak: <https://ceko-iktisat.istanbul.edu.tr/tr/content/lisansustu-ders-programlari/ceei-lisansustu-ders-programlari>

İstanbul Üniversitesi Yüksek Lisans ve Doktora programları ders içerikleri diğer lisansüstü programlarda olduğu gibi benzerlik göstermekte, bazı seçmeli derslerde farklılıklar görülmektedir. Üçüncü Kalkınma Planından itibaren yükseköğretimde görülen eksiklerin giderilmesi için öncelik verilen yükseköğretim de lisansüstü programların iyileştirilmesi ve geliştirilmesi önem arz etmiş, öğretim elemanı sorununun devam etmesi ve planlı dönem sonlarında hala çözülememiş olması her dönemde gündeme gelmiştir. Bu durumu çözmek adına üniversitelerin lisansüstü program açmaları ve öğretim üyesi yetiştirilmesi teşvik edilmiştir. Kalkınma planlarında teşvik edilen bir diğer husus ise yatay ve dikey geçiş imkânının tanınarak, öğrencilerin kendi alanlarında gelişmelerini sağlamaktır. İstanbul Üniversitesi başta olmak üzere tüm üniversitelerde bu imkân tanınarak yabancı üniversitelerden öğrenciler geçiş yapmaktadır. Sonuç olarak, yüksek lisans ve doktora programlarının açılması ve öğrenciler için cazip hale getirilerek sorun giderilmek istenmiştir.

4.6.1.2. Ankara Üniversitesi ÇEEİ Bölümü Lisansüstü Ders İçerikleri İncelemesi

Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde verilen lisansüstü programlar, tezli yüksek lisans ve doktora olarak verilmektedir. Tezli yüksek lisans programı her yıl 30 AKTS olmak üzere toplam 4 yarıyıl için 120 AKTS şeklindedir. Tezli yüksek lisans müfredatı ise aşağıda verilmiştir.

Tablo 4.10 Ankara Üniversitesi ÇEEİ Bölümü 2022-2023 Yüksek Lisans Ders İçerikleri

1. Sınıf Dersleri	Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler	AKTS	Kredi
Lisansüstü Uzmanlık Kursu	✓		8	0
Seminer	✓		4	0
Tez Çalışması	✓		22	0
Araştırma Yöntemleri	✓		8	3
Sosyal Politika	✓		8	3
Çalışma Ekonomisi	✓		5	4
İş Hukuku (Kolektif)	✓		4	3
İş Hukuku (Kişisel)	✓		4	3
Sendikaizm I	✓		5	2
Türkiye’de Çalışma Kültürü		✓	5	3
İş Hukuku Uygulamaları		✓	5	3
Yaşlılık		✓	8	3
Çalışma Sosyolojisi ve Temel Sorunları		✓	8	3
Gelir Dağıtımı ve Gelir Politikası		✓	8	3
1960’lar Türkiye’de		✓	8	3
Suç ve Sosyal Politika		✓	8	3
Çalışma Hayatında Güncel Konular		✓	8	3
Türkiye’de Çalışma Hayatında Kadın		✓	8	3

Kaynak: http://bbs.ankara.edu.tr/Ders_Plani.aspx?bno=3531&bot=1097

Yukarıda verilen tabloda ÇEEİ bölümü yüksek lisans seçmeli derslerinin fazla olmasından dolayı sadece bir kısmı verilmiştir. Doktora programları ise her yıl için 30 AKTS olmak üzere toplam 10 yarıyıl için 300 AKTS şeklindedir. Doktora programı seçmeli derslerinin de fazla olmasından dolayı tabloda sadece bir kısmı verilmiştir. Doktora müfredatı aşağıdaki tabloda şu şekilde verilmiştir.

Tablo 4.11 Ankara Üniversitesi ÇEEİ Bölümü 2022-2023 Doktora Ders İçerikleri

1. Sınıf Dersleri	Zorunlu Dersler	Seçmeli Dersler	AKTS	Kredi
Araştırma Yöntemleri	✓		10	3
Lisansüstü Uzmanlık Kursu	✓		8	0
Seminer	✓		10	0
Yeterliliğe Hazırlık Çalışması	✓		16	0
Yetkinliğe Hazırlık	✓		16	0
Tez Çalışması	✓		22	0
Türkiye Emek Tarihi		✓	10	3
Küresel İşgücü Sorunları		✓	10	3
Sosyal Politika ve Cinsiyet		✓	10	3
Çalışma ve Değişim		✓	10	3
AB İstihdam ve Sosyal Politikası		✓	10	3
İş Antropolojisi		✓	10	3
Sosyal Bilimlerde Yöntem		✓	10	3
Sendikacılıkta Yeni Eğilimler ve Sosyal Hareketler		✓	10	3

Kaynak: http://bbs.ankara.edu.tr/Ders_Plani.aspx?bno=3531&bot=1097

Ankara Üniversitesi ÇEEİ bölümü Yüksek Lisans ve Doktora programları eğitim dili Türkçe olarak yapılmakta, 1960 yılında Cahit Talas tarafından kurulan Sosyal Politika Anabilim Dalında eğitim vermeye devam etmektedir. Ders içerikleri genel anlamda diğer üniversitelerle benzerlik gösteren Çalışma Ekonomisi, Sendikacılık, İş Hukuku ve Sosyal Politika gibi dersleri kapsamaktadır. Yüksek lisans ve Doktora programları uzun süre yaşanan öğretim üyesi sorununun çözümü için önem arz eden ve kalkınma planlarında öncelik verilen konulardan biri olarak görülmektedir. Yükseköğretimde yaşanan bu sorun planlı dönemlerde de arttırılması ve teşvik edilmesi gereken bir konu olarak yer almıştır. Buna dayanarak kalkınma planlarında üniversitelerin öğretim üyeliğinin cazip hale getirilmesi ve yetiştirilmesi için çaba harcamaları gerektiği, yurtdışına doktora öğrencisi gönderilmesi, doktorasını yapmış araştırma görevlilerinden öğretimde doğrudan yararlanılması hedeflenmiş, daha sonra bu ağırlığın yurtiçi lisansüstü eğitime verilmesi gerektiği yer almıştır. Sonuç olarak, lisansüstü programlar kalkınma planları hedefleri çerçevesinde önem arz eden ve çaba harcayan programlar olarak görülmüştür. Ancak öğretim üyesi sorunu hedeflenen sayılara ulaşamamıştır.

4.6.2. İstanbul Üniversitesi ÇEEİ Bölümü Akademik Kadro İncelemesi

İstanbul Üniversitesi ÇEEİ bölümünde 11 Profesör, 6 Doçent, 8 Dr. Öğretim Üyesi, 1 Öğretim Görevlisi ve 11 Araştırma Görevlisi bulunmaktadır. Aşağıda verilen tabloda, bu kadroda yer alan öğretim elemanlarının öğrenim bilgileri yer almaktadır.

Tablo 4.12 İstanbul Üniversitesi ÇEEİ Bölümü Akademik Kadrosu

Görevi	Öğrenim Bilgileri	Çalıştıkları Anabilim Dalı
Profesör	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	Çalışma Ekonomisi
Profesör	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	Çalışma Ekonomisi
Profesör	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	Çalışma Ekonomisi
Profesör	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	Endüstri İlişkileri
Profesör	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	Endüstri İlişkileri
Profesör	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	Endüstri İlişkileri
Profesör	Kamu Yönetimi	İnsan Kaynakları ve Yönetimi
Profesör	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	İnsan Kaynakları ve Yönetimi
Profesör	Hukuk	İş Hukuku
Profesör	Sosyoloji	Sosyal Siyaset ve Sosyal Güvenlik
Doçent	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	Çalışma Ekonomisi
Doçent	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	Çalışma Ekonomisi
Doçent	Endüstri Mühendisliği	Endüstri İlişkileri
Doçent	İktisat	Endüstri İlişkileri
Doçent	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	İnsan Kaynakları ve Yönetimi
Doçent	Maliye	Sosyal Siyaset ve Sosyal Güvenlik
Dr. Öğr. Üyesi	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	Çalışma Ekonomisi
Dr. Öğr. Üyesi	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	Endüstri İlişkileri
Dr. Öğr. Üyesi	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	İnsan Kaynakları ve Yönetimi
Dr. Öğr. Üyesi	Hukuk	İş Hukuku
Dr. Öğr. Üyesi	Hukuk	İş Hukuku
Dr. Öğr. Üyesi	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	Sosyal Siyaset ve Sosyal Güvenlik
Dr. Öğr. Üyesi	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	Sosyal Siyaset ve Sosyal Güvenlik
Dr. Öğr. Üyesi	İktisat	Sosyal Siyaset ve Sosyal Güvenlik
Araştırma Görevlisi	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	Çalışma Ekonomisi
Araştırma Görevlisi	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	Çalışma Ekonomisi
Araştırma Görevlisi	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	Çalışma Ekonomisi
Araştırma Görevlisi	Uluslararası İlişkiler	Çalışma Ekonomisi
Araştırma Görevlisi	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	Çalışma Ekonomisi
Araştırma Görevlisi	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	Endüstri İlişkileri
Araştırma Görevlisi	Makine Mühendisi	İnsan Kaynakları ve Yönetimi
Araştırma Görevlisi	Psikoloji	İnsan Kaynakları ve Yönetimi
Araştırma Görevlisi	Hukuk	İş Hukuku
Araştırma Görevlisi	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	İş Hukuku
Araştırma Görevlisi	İktisat	Sosyal Siyaset ve Sosyal Güvenlik

Kaynak: Bölüm İnternet Sitelerinden Derlenmiştir

İstanbul Üniversitesi ÇEEİ bölümünde bulunan akademik personellerin öğrenim bilgileri ve çalıştıkları anabilim dalları yukarıdaki tabloda verilmiştir. Buna göre, İstanbul Üniversitesi ÇEEİ bölümünde bulunan akademik personellerin çoğu kendi alanlarından mezun olan öğretim elemanlarından oluşmakta, ancak farklı bölümlerden mezun olmuş öğretim elemanlarının da bölümde istihdam edildikleri görülmektedir. Kalkınma planlarında da sıklıkla gündeme gelen akademik eleman sorunları tüm planlı dönemler içerisinde yer almış, yükseköğretimde eleman sayısının yetersiz olması öğretim üyesi yetiştirilmesini gerekli kılmıştır.

2006 yılından itibaren açılmaya başlanan yeni üniversiteler ile öğretim elemanına olan ihtiyacın artması, yedinci kalkınma planı ve sonrası içinde bu ihtiyacın giderilmesine yönelik hedeflerin belirlenmesine neden olmuştur. Buna dayanarak kalkınma planlarında öğretim elemanlarına düşen öğrenci sayısının yetersizliği durumu gözler önüne sermektedir. Bu durum planlı dönemlerde yurtdışına öğrenci gönderilerek, doktora bursları, ek ücretler ve ödemelerle iyileştirilmeye çalışılmış, ancak yeterli olmamıştır.

4.6.3. Ankara Üniversitesi ÇEEİ Bölümü Akademik Kadro İncelemesi

Ankara Üniversitesi ÇEEİ bölümü akademik kadrosunda 5 Profesör, 3 Doçent, 1 Dr. Öğretim Üyesi ve 2 Araştırma Görevlisi bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda Ankara Üniversitesinde görev yapan öğretim elemanlarının, çalıştıkları anabilim dalı ve öğrenim bilgileri verilmiştir.

Tablo 4.13 Ankara Üniversitesi ÇEEİ Bölümü Akademik Kadrosu

Görevi	Öğrenim Bilgileri	Çalıştıkları Anabilim Dalı
Profesör	Sosyoloji	Yönetim ve Çalışma Sosyolojisi
Profesör	Sosyoloji	Yönetim ve Çalışma Sosyolojisi
Profesör	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	Yönetim ve Çalışma Psikolojisi
Profesör	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik
Profesör	Hukuk	İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik
Doçent	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	Yönetim ve Çalışma Sosyolojisi
Doçent	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	Yönetim ve Çalışma Psikolojisi
Doçent	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik
Dr. Öğr. Üyesi	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	Yönetim ve Çalışma Psikolojisi
Araştırma Görevlisi	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	Çalışma Ekonomisi
Araştırma Görevlisi	Hukuk	İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik

Kaynak: Bölüm İnternet Sitelerinden Derlenmiştir

Ankara Üniversitesi ÇEEİ bölümünde bulunan akademik personellerin öğrenim bilgileri ve çalıştıkları anabilim dalları yukarıdaki tabloda verilmiştir. Tabloya göre Ankara Üniversitesi ÇEEİ bölümünde bulunan akademik personeller mezun oldukları bölümlerle ilişkili alanlarda çalışmakta, ancak 11 akademik personele sahip olan Ankara Üniversitesi ÇEEİ bölümü için bu sayının yetersiz olduğu görülmektedir. ÇEEİ bölümünün iki ana çizgisini temsil eden üniversitelerden biri olarak önemli bir yere sahip olan Ankara Üniversitesinde de nitelikli ve yeterli sayıda personel ihtiyacı görülmektedir. Bunlara dayanarak, kalkınma planlarından hazırlanan hedeflerin neredeyse çoğunda yer alan akademik personel yetersizliğinin çözülemediği görülmektedir.

Dördüncü Kalkınma Planından itibaren yoğunlukla gündeme gelen yükseköğretimde akademik personel sorunu, her yeni planlı dönemde artarak devam etmiş ve çözüme kavuşamamıştır. Görüldüğü üzere, planlı dönemlerde belirlenen hedeflerin pek çoğuna ulaşılamamış olmakla birlikte, yeni açılan üniversitelerle birlikte artan kontenjan sayıları öğrencilerin artmasına ve akademik personel sorunun sadece hedeflerle sınırlı kalmasına neden olmuştur.

4.6.4. ÇEEİ Bölümleri Üniversite Kuruluş Listesi

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümü 1930'lu yıllara kadar dayanmaktadır. Gerhard Kessler ve Cahit Talas öncülüğünde gelişen bölüm, ilk olarak İstanbul ve Ankara Üniversitesinde eğitime başlamıştır. Daha sonra YÖK tarafından bölümleştirilen ÇEEİ, birçok üniversitede açılmaya başlamıştır. Bu çalışmada Kalkınma Planlarının başlangıcından günümüze kadar açılan ve kapanan ÇEEİ bölümlerine değinilecek, kalkınma planlarından sonra yükseköğretimde belirlenen bu hedeflerin bölüme etkisi değerlendirilecektir.

Tablo 4.14 ÇEEİ Bölümlerinin Üniversite Kuruluş-Kapanış Tarihlerinin İncelenmesi

Üniversite Adı	Kuruluş Tarihi	Kapanma Tarihi
Akdeniz Üniversitesi	2009	-
Anadolu Üniversitesi	1989	-
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	1982	-
Ankara Üniversitesi	1982	-
Atatürk Üniversitesi	2009	-
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	2005	-
Bandırma Onyedil Eylül Üniversitesi	1993	-
Bursa Uludağ Üniversitesi	1982	-
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	1994	-
Çankırı Karatekin Üniversitesi	2015	-
Dokuz Eylül Üniversitesi	1982	-
Fırat Üniversitesi	2016	-
İnönü Üniversitesi	2018	-
İstanbul Üniversitesi	1934	-
Karadeniz Teknik Üniversitesi	1991	-
Kırklareli Üniversitesi	2013	-
Kocaeli Üniversitesi	1997	-
Manisa Celal Bayar Üniversitesi	2013	-
Marmara Üniversitesi	1984	-
Mersin Üniversitesi	1992	-
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	2004	-
Ordu Üniversitesi	2011	-
Pamukkale Üniversitesi	2004	-
Sakarya Üniversitesi	1995	-
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	1996	-
Süleyman Demirel Üniversitesi	2006	-
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi	2013	-
Trakya Üniversitesi	2009	-
Yalova Üniversitesi	2009	-
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi	2009	-
Gazi Üniversitesi		-
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi	2013	2020

Kaynak: Bölüm İnternet Sitelerinden Derlenmiştir

Kalkınma planlarının hazırlanmaya başladığı 1960'lı yıllarda açılmaya başlayan yeni üniversiteler, 2006'lı yıllara gelindiğinde 15, 2010'lu yıllara gelindiğinde 170'lere ulaşmıştır. Artan üniversite sayıları ve kontenjanlar öğrenci sayısının da artmasına neden olmuştur. Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere ÇEEİ bölümü bulunan üniversitelerin kurulduğu yıllar ve bazı üniversitelerin kapanış yılları verilmiştir. Genel anlamda kuruldukları andan beri eğitim-öğretim sürecine devam üniversiteler pek değişiklik göstermemiş, birkaç üniversite devamlılık sağlayamamış ya da başka bir üniversite ile birleşmiştir. ÇEEİ bölümü açılan ilk üniversite tabloda da görüldüğü üzere İstanbul ve Ankara Üniversiteleridir. Gazi Üniversitesi ise bir süre ÇEEİ eğitime devam ettikten sonra 1982 yılında Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi bünyesinde eğitime devam etmiştir.

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi ise 2013 yılında başlamış olduğu ÇEEİ eğitimini 2020’li yıllarda sonlandırmıştır. Görüldüğü üzere ÇEEİ bölümü kurulduğu ilk andan itibaren pek çok üniversitede açılarak eğitim-öğretim sürecine devam etmiştir. Planlı dönemlerin çoğunda hedeflenen okullaşma oranının, yeni üniversitelerin açılarak her bölgede yoğunluk kazanmasıyla birlikte ulaşıldığı görülmektedir. Sonuç olarak, 1960’lı yıllarda %15’lere yükselmesi hedeflenen okullaşma oranının, 2010’lu yıllarda %80’lere yükseldiği ve kalkınma planlarında belirlenen hedeflerin bir yansıması olarak ulaşıldığı görülmektedir.

4.6.5. İstanbul ve Ankara Üniversitesi ÇEEİ Bölümleri Tez İçerikleri İncelemesi

Tablo 4.15 Ankara Üniversitesi ÇEEİ Bölümü Anabilim Dallarına Göre Yüksek Lisans Tez Konuları

	1980	1990	2000	2010	2020
Çalışma Ekonomisi	-	✓	✓	✓	✓
İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik	-	-	-	-	-
Yönetim ve Çalışma Psikolojisi	-	-	-	-	-
Yönetim ve Çalışma Sosyolojisi	-	-	-	-	-

Kaynak: Bölüm İnternet Sitelerinden Derlenmiştir

Tablo 4.16 Ankara Üniversitesi ÇEEİ Bölümü Anabilim Dallarına Göre Doktora Tez Konuları

	1980	1990	2000	2010	2020
Çalışma Ekonomisi	✓	✓	✓	✓	✓
İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik	-	-	-	-	-
Yönetim ve Çalışma Psikolojisi	-	-	-	-	-
Yönetim ve Çalışma Sosyolojisi	-	-	-	-	-

Kaynak: Bölüm İnternet Sitelerinden Derlenmiştir

Bu araştırma, İstanbul ve Ankara Üniversitesi ÇEEİ bölümü yüksek lisans ve doktora tez konularının tespit edilmesine yönelik yapılmıştır. Çalışmada YÖK veri tabanında yer alan “Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri” konusu, “Anabilim Dalı” listesinden ise İstanbul ve Ankara üniversitelerinin Çalışma Ekonomisi, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik, Yönetim ve Çalışma Psikolojisi, Yönetim ve Çalışma Sosyolojisi, Sosyal Siyaset ve Güvenlik, Endüstri İlişkileri, İnsan Kaynakları ve Yönetimi anabilim dallarından oluşan veri tabanı seçilmiştir. Yapılan araştırma sonucunda Ankara Üniversitesinde 170 yüksek lisans ve 79 doktora tezi tespit edilmiştir. Bu verilere bakarak Ankara Üniversitesi ÇEEİ bölümlerinde hem yüksek lisans hem de doktora tezlerinde en çok tez yazılan anabilim dalının Çalışma Ekonomisi olduğu görülmüştür.

2000’li yıllarda yazılan doktora ve yüksek lisans tez konularına baktığımızda sanayi araştırmaları üzerine yapılmasının, altıncı kalkınma planında yer alan yüksek lisans ve doktora tez konularında önceliğin sanayi ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanması hedefine uygun olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.17 İstanbul Üniversitesi ÇEEİ Bölümü Anabilim Dallarına Göre Yüksek Lisans Tez Konuları

	1980	1990	2000	2010	2020
Çalışma Ekonomisi	✓	✓	✓	✓	✓
Endüstri İlişkileri	✓	✓	✓	-	-
İnsan Kaynakları ve Yönetimi	-	✓	✓	-	-
Sosyal Siyaset	-	✓	✓	-	-
Sosyal Güvenlik	-	-	-	-	-
İş Hukuku	-	-	-	-	-

Kaynak: Bölüm İnternet Sitelerinden Derlenmiştir

Tablo 4.18 İstanbul Üniversitesi ÇEEİ Bölümü Anabilim Dallarına Göre Doktora Tez Konuları

	1980	1990	2000	2010	2020
Çalışma Ekonomisi	✓	✓	✓	✓	✓
Endüstri İlişkileri	✓	✓	-	-	-
İnsan Kaynakları ve Yönetimi	-	-	-	-	-
Sosyal Siyaset	-	-	✓	-	-
Sosyal Güvenlik	-	-	-	-	-
İş Hukuku	-	-	-	-	-

Kaynak: Bölüm İnternet Sitelerinden Derlenmiştir

Yukarıda tabloda da görüldüğü üzere İstanbul Üniversitesi ÇEEİ bölümü yüksek lisans tez konularında Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri anabilim dallarında tez çalışmalarının daha yüksek olduğu, İnsan Kaynakları anabilim dalının ise belirli bir dönem ilgi gördüğü sonucuna ulaşılmıştır. Doktora tez konularında ise Çalışma Ekonomisi alanında yazılan tez oranının daha yüksek olduğu görülmektedir. Yüksek lisans programlarında İstanbul Üniversitesi ÇEEİ bölümünde yazılan yüksek lisans tez sayısı 451, doktora tez sayısı 216 olarak ulaşılmıştır.

İstanbul üniversitesinde yazılan tez konularına baktığımızda altıncı kalkınma planında gündeme gelen doktora ve yüksek lisans tez konularının sanayi ihtiyaçlarına yönelik hazırlanması gerektiğine dair hedefin, doktora tez konuları için pek gerçekleştirilemediği, ancak yüksek lisans tez konularında 1990 ve sonrasında yani hedefin belirlendiği planlı dönem sonrasında sanayi ihtiyaçlarına yönelik tezler yayımlandığı görülmüştür.

SONUÇ

İnsanlar bir toplumun parçası olarak çağın gereklerine uygun bilgi ve birikim edinme ihtiyacı duymaktadır. Toplumlarda gelişmek ve kalkınmak için rekabet edebilmelerini sağlayacak nitelikli bireyler yetiştirmek ve geliştirmek ister. Eğitim, bireylerin alanında yetişmesini ve gelişmesini ve kişilik kazanmasını sağlar. Ancak değişen dünyada bireylerin belli bir öğrenim alarak bilgi edinmeleri her zaman yeterli olmayacağı gibi yeni bilgiler edinmelerini zorunlu kılmakta, bu zorunluluk sadece bireysel değil toplumsal olarak da görülmektedir. Eğitim, insanlık tarihi boyunca var olmuş ve faaliyetlerini sürdürmüştür. Her toplum da bireylerini eğitmek için eğitime ihtiyaç duymuş, topluma katkı sağlayan uyumlu bireyler yetiştirmek istemiştir. Bu işlevi ise eğitim kurumları (okullar) üstlenerek, toplumsal uyum, toplumsal değer ve davranışları aktarmıştır. Eğitim insanlığın var oluşundan beri vardır ve her toplumda süregelmiştir. Elbette bugünkü anlamına gelene kadar pek çok değişim yaşamış, ancak bu değişim bazen başka alanların etkileşimi ile gerçekleşirken bazen de başka alanlarda gelişmelere yol açarak olmuştur. Bu durum insanlar yaşamaya devam ettiği süreçte de var olacaktır.

Toplumlar için nitelikli bireylerin yetiştirilmesi her ne kadar önem arz etse de onları yetiştirecek olan öğretmenlerin de bazı kriterlere sahip olması gerekmektedir. Bu kriterler, bazı standartlara göre belirlenip uygulanarak verilen eğitimin kalitesi, öğrencinin öğrendikleri şeylerin kalitesi gibi ölçütlerle değerlendirilmektedir. Eğitimde standart, eğitimin kalitesinin değerlendirilmesini ifade etmektedir. Bu standartların uygulanması ile eğitimin daha verimli, başarıyı arttıran, öğrencilerin eşit fırsatlara sahip olabileceği ve öğrenme ortamının zenginleşeceği düşünülmektedir. Ancak bu standartlar her ülkede uygulanmamakta ve başarı göstermemektedir. Türkiye’de de standart çalışmaları yapılmasına rağmen yeterli çalışma olmadığı görülmektedir. Yükseköğretimde ise eğitim için 2001 yılında toplanan yükseköğretimden sorunlu bakanlar, ortak bir yükseköğrenim alanı oluşturmak adına Bologna Sürecini başlatmışlardır. Bologna süreci ile hedeflenen farklı eğitim geleneklerine sahip Avrupa ülkelerinin ortak bir alan yaratılarak, uyumlu bir yükseköğretim sisteminin oluşturulmasıdır. 1999 tarihinde başlayan Bologna süreci ile geniş, rekabet edebilme gücü yüksek ve uyumlu bir Avrupa Yükseköğretim Alanı oluşturulmak istenmiştir.

Sosyal politika öğretisinden başlanarak incelenen ÇEEİ bölümleri, Kessler ile başladığı bu süreçte 1980 sonrası İktisadi ve İdari Bilimler fakültelerinde eğitim veren bölümlere dönüşerek devam etmiştir.

Nazi Almanyası'ndan kaçarak Türkiye'ye sığınan Kessler'in başlatmış olduğu sosyal politika geleneğine İstanbul ve Ankara üniversitelerinde kurulan sosyal siyaset kürsüsü ile adım atılmış ve sağlam temeller üzerine kurulmuştur. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümleri sosyal politika geleneği üzerine kurulmuş ve 30 yılı aşkın süredir akademik açıdan bu öğretiyi aktarmış birimlerdir. Günümüzde de lisans, yüksek lisans ve doktora alanlarındaki faaliyetlerine 30 üniversitede devam etmektedir. Genel olarak çalışma ekonomisi, iş hukuku ve sosyal güvenlik, çalışma sosyolojisi ve çalışma psikolojisi anabilim dallarında şekillenmiş olan ÇEEİ bölümlerinin, lisansüstü programlarda da aynı bakış açısına sahip olduğu görülmektedir.

ÇEEİ bölümlerinin ayrıntılı bir şekilde incelendiği bu çalışmada, 1960 yılında kurulan Devlet Planlama Teşkilatının başlatmış olduğu kalkınma planları doğrultusunda yükseköğretim için belirlenen hedeflerin bölüme nasıl bir etkisinin olduğu ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. DPT tarafından 1963 yılında geçilen planlı kalkınma dönemleri ile yükseköğretim kurumlarının gereksinimleri doğrultusunda bir yapılanma içine girmesi için çabalanmıştır. Planlı döneme geçilmeden önce ekonomik, kültürel, siyasi ve sosyal kalkınmanın yükseköğretim kurumları tarafından gerçekleştirilememesi, yeterli teknolojinin sağlanamaması gibi durumlar planlı dönemde yükseköğretim için hedefler belirlenmesini gerekli kılmıştır. Bu hedeflerle yükseköğretimde finansal olanakların, yatay-dikey geçişlerin, fırsat eşitliğinin, akademik terfinin ve üniversite-sanayi işbirliğini iyileştirilmesi gibi pek çok husus mevcuttur.

Planlı dönemlerin yükseköğretim için belirlediği hedeflerin ÇEEİ bölümlerine yansımalarının incelendiği bu çalışmada öncelikle İstanbul ve Ankara üniversitelerindeki ders içeriklerine bakılmıştır. İstanbul ve Ankara üniversitelerinde verilen ders içeriklerinde, planlı dönemde müfredatın sisteme uygun hale getirilmesi hedefinden daha çok bölümün bir gereği ve doğrudan ilgili olduğu Endüstri İlişkileri, Çalışma Ekonomisi, Sosyal Politika gibi derslerin verildiği görülmektedir. Ancak iki üniversitenin de vermiş olduğu teknoloji ve mesleki yaşama uyum gibi derslerin eğitim sisteminde fırsat eşitliği ve sosyal destek sağlanması bakımından hedefi gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Bunun yanı sıra planlı dönemde hedeflenen her eğitim kademesi için yabancı dil öğretilmesi hedefinin, İstanbul Üniversitesinde eğitim dilinin İngilizce olarak verilmesi ile uygulandığı sonucuna varılmaktadır. Yükseköğretim için hedeflenen diğer bir husus ise yatay ve dikey geçiş imkânlarının sağlanmasına yöneliktir. İstanbul ve Ankara üniversitelerinde bu hedefin belirlenen şartlar doğrultusunda sağlandığı görülmektedir.

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümünün incelendiği diğer bir bölüm ise akademik kadrosudur. Zira üniversitelerin tercih edilebilir olması ve eğitimin kalitesini yansıtan akademik kadronun da nitelikli olması gerekmektedir. Planlı dönem içerisinde de gündeme gelen öğretim elemanı konusuna yönelik pek çok hedef belirlenmiştir. Bu hedefler yükseköğretimde uzun zamandır yaşanan ve çözüm aranan sorunlara yönelik hazırlanmıştır. Özellikle planlı dönemin başından günümüze kadar yaşanan akademik kadro yetersizliği soruna her planlı dönem içinde değinilmiş, ancak istenilen hedefe ulaşılamamıştır. Bu durum öğretim elemanı eksikliğini gidermek için pek çok hedefin gündeme gelmesine sebep olmuştur. Yükseköğretimde yeni üniversite açılmasını da sınırlayan öğretim elemanı yetersizliği sebebiyle yurt dışına burslu öğrencilerin gönderilmesi, öğretim üyesi yetiştirilmesi ve dağılımda dengenin sağlanması, öğretim elemanı ihtiyacının karşılanabilmesi için sözleşmeli personel istihdamının sağlanması gibi pek çok çalışma başlatılmıştır. Ancak planlı dönemde belirlenen bu hedeflerde asıl amaç yurtiçinde lisansüstü eğitime önem ve ağırlık verilmesine yöneliktir. Ancak planlı dönemin başında 4000’lerde olan öğretim eleman sayısının, 2010’larda 100 binlere ulaşması hedefe ulaşıldığını göstermektedir.

Yaklaşık 30 yıllık geleneğe sahip olan ÇEEİ bölümlerinin kurulması ile ilgili incelememiz tez çalışmamızın diğer bölümünü oluşturmaktadır. İkinci kalkınma döneminde hedeflenen üniversite kapasitesinin genişletilmesi ile ilgili hedeflerin, öğretim elemanı yetersizliği sebebiyle yeni üniversitelerin açılmasını zorlaştırdığı görülmektedir. Ancak dördüncü kalkınma döneminde öğretim elemanı yetersizliğine rağmen, yeni üniversite açılmasına devam edilmiştir. Yeni açılan üniversitelerle birlikte 1985’li yıllarda 28 olan üniversite sayısının, 1990’lı yıllarda vakıf üniversitelerinin de kurulmasıyla 74’ e, 2010’da 170’lere yükselmiştir. ÇEEİ bölümleri de yeni açılan üniversitelerde kurularak sayısını arttırmıştır. Planlı dönemlerde okullaşma oranlarının ve kontenjanların arttırılması hedefinin yeni açılan üniversitelerle sağlandığı görülmektedir. Sosyal politika geleneğinin iki ana çizgisini temsil eden İstanbul ve Ankara üniversiteleri de hem açılan ilk üniversiteler hem de bölümün ilk açılan üniversiteleri olmaları bakımından önem arz etmektedir. ÇEEİ bölümlerinin özellikle 2000’li yıllardan sonra sayısının artması da planlı dönemlerdeki hedeflerin bir yansıması olarak değerlendirilmektedir.

Son olarak bölüm tez içeriklerinin analiz edildiği bölümde, lisansüstü tezlerin İstanbul ve Ankara üniversitelerine göre konu dağılımları ele alınmıştır. Çalışma kapsamında incelenen yüksek lisans tezlerinde en sık sunulan konunun Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, doktora tezlerinde ise Çalışma Ekonomisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kalkınma planlarında da yer alan tez konuları ile ilgili önceliğin sanayi ihtiyaçlarına yönelik hazırlanması ve özendirilmesi gündeme gelmiştir. Bölüm tez içeriklerinin analizinde de İstanbul ve Ankara Üniversitesi tez konularının yoğunluğunu bölüme ait konular oluştursa da sanayiye yönelik tez konularının hazırlandığı da görülmektedir.

Yükseköğretimle ilgili kalkınma planlarının yanı sıra oluşturulan bir diğer düzenleme 23 Temmuz 2015 tarihinde yayımlanan YÖKAK (Yükseköğretim Kalite Kurulu)dır. Bu düzenleme yükseköğretim kurumlarında verilen eğitim-öğretim faaliyetlerinin uluslararası kalite standartlarına göre değerlendirme yapmasını sağlamaktadır (YÖKAK, 2023). Ankara Üniversitesi de YÖKAK kapsamında yapılan bu düzenleme ile Kurumsal Akreditasyon Programına (KAP) onaylanan ilk 11 üniversite içerisinde yer almaktadır. Bu düzenleme ile öğretim elemanı başına düşen yayın sayıları, öğretim elemanlarının niteliğinin geliştirilmesi, teknokent ve sanayi etkileşiminin sağlanması gibi hedeflerin kalkınma planları hedeflerine benzer nitelik taşıdığı görülmektedir. Ankara Üniversitesinin yer aldığı bu program içerisinde belirlenen uluslararası müfredatların oluşturulması, üniversitenin yabancı dilde eğitim veren program sayısının artırılması, öğretim sayısının artırılması gibi hedeflere bakıldığında, kalkınma planlarındaki hedeflere uygun olduğu görülmektedir. Ankara Üniversitesi de bu ilkeler bağlamında müfredatlarını oluşturup düzenlemektedir.

İstanbul üniversitesinde ise bu program kapsamında 2021 yılında Kurum İç Değerlendirme Raporunda İstanbul Üniversitesinin Liderlik, Eğitim-Öğretim, ARGE gibi tüm faaliyetlerinin değerlendirildiği belirtilerek, yapılan değerlendirmelere göre İstanbul Üniversitesinin çağın gereklerine uygun dijital dönüşüme uygun çalışmalar sürdürdüğü, AKTS kredilerinin belirlenmesi için öğrencilerin görüşlerinin alındığı anket çalışmalarının devam ettiği görülmüştür. YÖKAK kapsamında oluşturulan bu program ile belirlenen hedeflere ulaşmak için iç ve dış paydaş görüşleri dikkate alınmaktadır. İç paydaşları öğrenciler, akademik personel, idari personel ve yönetim oluştururken; dış paydaşları hükümet, araştırmacılar, toplum, YÖK, mezun öğrenciler, sivil toplum kuruluşları, sanayiler, meslek odaları, özel işletme ve işverenler, TÜBİTAK ve akreditasyon kuruluşları gibi pek çok paydaş oluşturmaktadır. Buna dayanarak, üniversitelerde uygulanan kalite standartlarının iç ve dış paydaş beklenti ve talepleri doğrultusunda uygulanmaya çalışıldığı görülmektedir.

İstanbul Üniversitesi müfredat programları öğrenciler, dış paydaşlar ve öğretim elemanlarının geri bildirimleri yoluyla gerçekleştirilmektedir. Sonuç olarak, hızla gelişen ve değişen dünyada daha çok ihtiyaç duyulan sosyal politika öğretisinin “Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri” disiplini üzerine kurulduğu ülkemizde, multidisipliner bir bölüm olan ÇEEİ’nin kalkınma planları bağlamında nasıl yansıdığı incelenmiş, tez içeriklerinden, akademik kadrosuna ve müfredatlarına kadar bölüm için farklı bakış açıları ele alınmıştır. Araştırma kapsamında incelenen ders içeriklerinin son yıllarda hem kalkınma planlarında yükseköğretim için belirtilen hedeflere hem de YÖKAK tarafından belirlenen hedeflere yönelik uygulandığı, akademik kadro konusunun ise önceki yıllara oranla gelişim gösterdiği ve arttığı görülmüştür. Tez içeriklerinde sanayinin ihtiyaçlarına yönelik konuların arttırılması hedefine pek ulaşamadığı, daha çok disiplinin bir gereği olarak “Sosyal Politika ve Çalışma Ekonomisi” konularının sıklıkla vurgulandığı sonucuna ulaşılmış, ancak Ankara Üniversitesinin bu konu kapsamında aksiyon aldığı da belirtilmiştir. Genel anlamda son yıllarda üniversitelerin müfredatlarını, araştırmalarını, toplumsal ve sosyal hizmetlerini YÖKAK programı kapsamında belirlediği görülmektedir. Belirlenen hedeflerin sadece akademik faaliyetleri değil, istihdam olanaklarını da etkilediği görülmekte ve bu durum önem taşımaktadır. Özellikle günümüzde artan üniversite- iş piyasası ilişkilerinin istihdama önemli bir etkisi bulunmaktadır.

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümüne ilişkin genel bir değerlendirme yapacak olursak, bölümün çıkış noktası olan sosyal politika geleneğine uzaklaşması ve kopması söz konusudur. Paradigma değişimi her alanda olduğu gibi değişen ve dönüşen dünyada eğitimin de değişimini zorunlu kılmıştır. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümleri için de yaşanan bu değişim, sosyal politika çizgisinin korunması ve ivedilikle bölüm içerisinde yaşanan akademik ve teknik sorunlara çözüm bulunması açısından radikal kararlar alınması gerekli kılmaktadır.

KAYNAKÇA

- 2547 Sayılı Kanun. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2547.pdf> (Erişim tarihi: 10.10.2022).
- Ackers, P. ve Wilkinson, A. (ed.). (2003). *Understanding Work and Employment: Industrial Relations in Transition*, Oxford University Press, Oxford.
- Akman, A. T. (2010). *Bologna Süreci ve Yükseköğretim Kurumlarındaki Yansımaları*. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Akyüz, Y. (2013). *Türk Eğitim Tarihi*. Pegem Akademi, Ankara.
- Altan, Ö. Z. (2006). *Sosyal Politika Dersleri*. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Altunoğlu, M. ve Taştan, F. (ed.). (2018). *İlkçağ Felsefesi*, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Antalyalı, L. Ö. (2007). “Tarihsel Süreç İçerisinde Üniversite Misyollarının Oluşumu”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2 (6), 25-40.
- Arslan, M. (2009). “Eğitimin Tarihsel Temelleri”. M. Arslan (Ed.), *Eğitim Bilimine Giriş*. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, 28-49.
- Avcı, A. (2019). *Eğitim Bilimlerine Giriş*. İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul.
- Aytaç, K. (2018). *Avrupa Eğitim Tarihi (Antikçağdan Yüzyılın Sonlarına Doğru)*. Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- Bacci, M. L. (2009). *Avrupa’da Nüfus Hareketleri*. (Çev. M. Timuçin Binder), Literatür Yayınları, İstanbul.
- Bahadır, F. (2019). *Bir Program Ögesi Olarak Eğitim Durumları Standartlarının Belirlenmesi*. Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Elazığ.
- Baltacıoğlu, Y. A. (2007). *Cumhuriyetin İlk Yıllarından Günümüze Dil, Kültür, Eğitim*. Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Beltekin, N., Özdemir, Ş. B., Yılmaz, G., Akkalkan, H. ve Cemaloğlu, N. (2013). “Ortaöğretim Kurum Standartları”. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (2), 291-312.
- Benli, A. ve Topkaya, Ö. (2010). “Çin Endüstri İlişkileri ve 1980 Sonrası Dönemde Yaşanan Dönüşümler”. *Sosyal Siyaset Konferansları*, 59(2), 179-216.
- Binbaşoğlu, C. (1982). *Türk Eğitim Düşüncesi Tarihi*. Binbaşı oğlu Yayınevi, Ankara.
- Binbaşoğlu, C. (1995). *Türkiye’de Eğitim Bilimleri Tarihi*. Milli Eğitim Yayınları, İstanbul.
- Binbaşoğlu, C. (2009). *Başlangıçtan Günümüze: Türk Eğitim Tarihi*. Anı Yayıncılık, Ankara.
- Bingöl, B. (2012). *Üniversite Özerkliği*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Boivin, J. (1992). “The Status of Industrial Relations as an Academic Discipline Within Canadian Universities”. *Relations Industrielles Industrial Relations*, 47(2), 220-238.

- Botton, D. A. (2020). *Statü Endişesi*. (Çev. B. Ahu Sıla), Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Carter, V. G. (1945). *Dictionary of Education*. McGraw-Hill, Newyork.
- Celkan, H. Y. (2011). “Eğitimin Tarihsel Gelişimi”. M. Ç. Özdemir (Ed.), *Eğitim Bilimine Giriş*. Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Cevizci, A. (2017). *İlkçağ Felsefesi*. Say Yayınları, İstanbul.
- Ceylan, T. (2011). “Toplumsal Sistem Analizinde Toplumsal Statü ve Rol”. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15 (1): 89-104.
- Chaykowski, R. P. ve Weber, C. L. (1993). “Alternative Models of Industrial Relations Graduate Programs in Canadian and U.S. Universities”. *Relations Industrielles*, 48(1), 86-98.
- Conley, D. (1997). “Performance Standarts”. *OSSC Bulletin*, 40(3), 8-33.
- Costrell, R. M. (1997). Can centralized educational standards raise welfare?, *Journal of Public Economics*, 65(3), 271-293.
- Coulton, G. G. (1955). *Medieval Panaroma*. Meridian Yayınları, New York.
- Çağlar, İ. ve Kılıç, S. (2008). *Kalite Güvence Standartları*. Nobel Yayınları, Ankara.
- Çalışkan, B. (2007). *Ön Asya Uygarlıkları. Mezopotamya Tarihi ve Uygarlığı. Uygarlık Tarihi*. İ. Güven (Ed.), Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- Demirel, Ö., Kaya, Z. ve Kiroğlu K. (2020). “Eğitimle İlgili Temel Kavramlar”. Ö. Demirel, Z. Kaya ve K. Kiroğlu (Ed.), *Eğitime Giriş*. Pegem Akademi, Ankara.
- Demirtaş, A. (2019). *Darülfünundan Üniversiteye Öğretim Üyeleri*. Büyüyenay Yayınları, İstanbul.
- Denman, B. D. (2005). “What is a University in the 21st Century”. *Higher Education Management and Policy*, 17(2):9-28.
- Dougherty, B. and Ellibee, M. (1997). “Curriculum Quality Standarts for Scholl to Work: A Guidebook”. *National Centre for Vocational Education Research*, Australian.
- Duman, A. (2003). “Bazı Eğitim Bilimi Kavramlarına İlişkin Genel Bir Değerlendirme”. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10.
- Ekinci, E., Anasız, T. B. ve Püsküllüoğlu, I. E. (2018). “Yükseköğretim Modelleri ve Türkiye Yükseköğretim Modelinin Değerlendirilmesi”. *Ulusal Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 778-791.
- Erişen, Y. (2001). *Öğretmen Yetiştirme Programlarına İlişkin Kalite Standartlarının Belirlenmesi ve Fakültelerin Standartlara Uygunluğunun Değerlendirilmesi*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara.
- Erol, B. (2005). *Ortaçağ Avrupası ve Üniversiteler*. Doğu Batı Yayınları, Ankara.

- Fichter, J. (1994). *Sosyoloji Nedir*. (çev. N. Çelebi). Atilla Kitabevi, Ankara.
- Fidan, N. (2012). *Okulda Öğrenme ve Öğretme*. Pegem Akademi, Ankara.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. (çev. C. Güzel). Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- Gölpek, F. (2012). “Eğitim Getirilerinin Özel Ve Sosyal Açısından İncelenmesi”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 114(1).
- Görmüş, A. (2007). “Türkiye’de Sosyal Diyaloğun Gelişimi”. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 115-140.
- Gülmez, M. (2007). “Sosyal Politika Biliminin Öncüsü Prof. Dr. Cahit Talas”. *Çalışma ve Toplum*, 1: 23-26.
- Günay, D. (2019). *Üniversite Felsefesi*. Büyüyenay Yayınları, İstanbul.
- Gündüz, M. (ed.). (2020). *Kronolojik ve Tematik Türk Eğitim Tarihi*. İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul.
- Gürüz, K. (2020). *Medrese v. Üniversite*. İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- Güven, S. (1995). *Sosyal Politikanın Temelleri*. Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Hanlein, A. (2011). Gerhard Kessler’in Hayatı ve Türkiye’de Sosyal Politikanın Gelişmesindeki Katkıları. (Çev. A. Hekimler). *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 54, 203-213.
- Işıklı, A. ve Gülmez M. (hızl.). (1990). *Cahit Talas’a Armağan*. Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara.
- İhsanoğlu, E. (1992). *Tanzimat Döneminde İstanbul’da Darülfünun Kurma Teşebbüsleri*. Türk Tarih Basımevi, Ankara.
- Karadeniz, O. (2010). “Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Öğretimini Yeniden Düşünmek”. *Türk-İş Dergisi*, 59-65.
- Kaufman, B. E. (2004). *The Global Evolution of Industrial Relations: Event, Ideas the IIRA*. International Labour Office, Geneva.
- Kendall, J. S. (2011). *Understanding Common Core State Standards*. Alexandria, VA: ASCD, ABD.
- Kessler, G. (1950). “Bir Otobiyografi: Kendi Hayat Yolum”. *İş Mecmuası, Sosyal Siyaset Konferans Dergisi*, 15, 1-9.
- Kıyıcı Ölmez, G. (2012). *Bologna Süreci: Yükseköğretim Sistemi İçin Bir Fırsat Mı Yoksa Bir Tehdit Mi*. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

- Kocatürk, H. E. (2021). *Türkiye’de Yükseköğretim Yönetimi: Tarihsel Dönüşüm, Sistem Koordinasyonu ve Kurumsal Yönetişim*. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Koçer, H. A. (1980). *Eğitim Tarihi (İlk Çağ)*. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Koray, M. (2000). *Sosyal Politika*. Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Kucur, F. (2011). *Türkiye’de Sosyal Politika Biliminin Gelişimi ve Sabahattin Zaim Örneği*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Lang, D. (2015). “Clarks Triangle and Fiscal Incentives: Implications for Colleges”. *College Quarterly*, 18(3).
- Makal, A. (2008). “Çeyrek Yüzyılın İçinden Kendimize Bakmak: Kuruluşlarının 25. Yılında Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümlerine Üzerine Bir Değerlendirme”. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 11-25.
- Makal, A. (2014). “Türkiye’de Akademide Sosyal Politika Geleneğinin Doğuşu ve Gelişimi Üzerine Tarihsel Bir Yeniden Değerlendirme”. *Çalışma ve Toplum*, 2: 17-30.
- Olgun, K. (2002). “II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Basınında Bir Eğitim Kurumu”. *Dergi Park*, 2, 185-204.
- Öçal, M. (2017). *Sosyal Siyaset Kürsüsünden Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümüne: Türkiye’deki Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümlerinin Tarihsel Gelişimi ve Yeniden Yapılandırılması Sorunu Üzerine Bir İnceleme*. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Ören, K. (2017). *Sosyal Politika*. Rağbet Yayınları, İstanbul.
- Özdemir, Ö. F. (2013). *Türkiye’de Sosyal Politika’nın Gelişiminde Cahit Talas’ın Etkisi*. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Özden, Ö. H. ve Elmalı, O. (2017). *İlkçağ Felsefesi Tarihi*. Bilge Kültür Sanat, İstanbul.
- Özkaplan, N. ve Selamoğlu, A. (2005). “Amerika Birleşik Devletlerinde Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Eğitimi Üzerine”. *“İş, Güç” Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 7(1), 1-11.
- Rukancı, F. ve Anameriç, H. (2004). “Ortaçağda İlk Üniversiteler: Stadium Generale”. *Felsefe Dünyası*, 39, 170-186.
- Soccio, J. D. (2021). *Felsefeye Giriş*. (çev. K. Kıvanç Karataş). Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- Şahin, A. (2011). “Öğretmen Algılarına Göre Etkili Öğretmen Davranışları”. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12 (1), 239-259.

- Şahin, A. A. (2015). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kadar Eğitim Sistemi, Yönetimi ve Denetimi*. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şahin, E. (2018). *Türkiye'de Lojistik Eğitimi, Lojistik Eğitim Standartları Mesleki Yeterlilik ve Bologna Süreci, AB Üye Ülkeleri ile Türkiye Kıyaslaması*. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şenkal, A. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika*. Alfa Yayınları, İstanbul.
- Şimşek, S. (2015). "Eğitim İle İlgili Temel Kavramlar". N. Saylan (Ed.). *Eğitim Bilimine Giriş*. Anı Yayıncılık, Ankara, 1-18.
- Şişman, Y. (2017). "Türkiye'de Sosyal Politikanın Dünü, Bugünü: Hayırseverliğin Kurumsallaşması mı? Gelişim mi?". *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(2), 1-22.
- Talas, C. (1992). *Türkiye'nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi*. Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Tanin, No.1249, 01.02. 1327-14.02.1912.
- Taşçı, F. (2010). "Türkiye'de Sosyal Politika Disiplininin Gelişimi: Süreklilik ve Değişim". *Yedi Renk Yayınları*, 191-212.
- Taşkın, P. (2014). *Ortaöğretim Okulları Öğrencilerine Yönelik Disiplin Düzenleme ve Uygulamalarının Çocukların Temel Hak ve Özgürlükleri Bağlamında Değerlendirilmesi*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara.
- Tekeli, İ. (2010). *Tarihsel Bağlamı İçinde Türkiye'de Yükseköğretimin ve YÖK'ün Tarihi*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Tezcan, M. (1985). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Tezel, T. (2010). *Az Gelişmiş Ülkelerde Kalkınmayı Etkileyen Faktörler ve Eğitimin Kalkınma Üzerindeki Etkileri*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tokol, A. ve A. Yusuf. (ed.). (2018). *Türkiye'de Sosyal Politika*. Dora Yayıncılık, Bursa.
- Tuna, O. ve Yalçıntaş, N. (1994). *Sosyal Siyaset*. Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Tunç, B. (2012). "Eğitim Bilimine Giriş". Memduhoğlu, B. H. ve Yılmaz, K (Ed.), *Eğitimin Tarihsel Gelişimi ve 21. Yüzyılda Eğitim Biliminde Yönelimler*. Pegem Akademi, İstanbul, 173-193.
- Ülgen, P. (2010). "Geç Ortaçağ'da Avrupa'daki Üniversiteler ve Eğitim". *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (14), 347-372.
- Weber, M. (2004). *Sosyoloji Yazıları*. (Çev. T. Parla), İletişim Yayınevi, İstanbul.
- Whalen, C. J. (2008). *New Directions in the Study of Work and Employment*. Edward Elgar Publishing Limited, London.

YÖK, (1999). Türkiye’de Öğretmen Eğitiminde Standartlar ve Akreditasyon. Öğretmen Eğitimi Dizisi, Ankara.

Zaim, S. (2008). *Bir Ömrün Hikayesi*. İşaret Yayınları, İstanbul.

Zencirci, İ. (2015). “Eğitimin Tarihsel Temelleri”. N. Saylan (Ed.). *Eğitim Bilimine Giriş*. Anı Yayıncılık, Ankara, 19-53.

İnternet Kaynakları

Australian Professional Standarts for Teachers. <https://www.aitsl.edu.au/docs/default-source/national-policy-framework/australian-professional-standards-for-teachers.pdf> (Erişim tarihi: Aralık 2022).

Bergen Üniversitesi. <https://www.uib.no/en> (Bergen)

Cornell Üniversitesi. <https://www.ilr.cornell.edu> (Erişim tarihi: Aralık 2022).

Cornell Üniversitesi. <https://www.ilr.cornell.edu/about-ilr> (Erişim tarihi: Aralık 2022).

Çin Renmin Üniversitesi. <https://www.ruc.edu.cn/economics-en> (Erişim tarihi: Kasım 2022)

FAIR. <https://www.nhh.no/en/research-centres/fair> (Erişim tarihi: Kasım 2022)

Güncel Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/> (erişim tarihi: 20.10.2022).

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/572360/BSO_standards_23Nov16.pdf (Erişim tarihi: 15.11.2022).

<https://hrlr.msu.edu/degrees/mhrlr/curriculum.html> (erişim tarihi: 09.12.2022).

<https://international.au.dk/> (Erişim tarihi:)

<https://labor.pccu.edu.tw/p/405-1147-9786,c3767.php?Lang=zh-tw> (Erişim tarihi).

<https://news.culr.edu.cn/yww/schoolsdepartments/departments/flaborrelations/index.htm> (Erişim tarihi: 23.12.2022).

https://tr.wikipedia.org/wiki/Devlet_Planlama_Te%C5%9Fkilat%C4%B1

<https://www.ilr.cornell.edu/asian-labor-arbitration-project/news-and-events/guest-lecturing-workplace-dispute-resolution-china-2015/china-institute-industrial-relations-beijing> (Erişim tarihi).

<https://www.ilr.cornell.edu/current-students/undergraduate-student-resources/curriculum-requirements/undergraduate-requirements> (Erişim tarihi: Aralık 2022).

<https://www.keele.ac.uk/study/undergraduate/undergraduatecourses/humanresourcemanagement/#year-3> (Erişim tarihi: Aralık 2022).

Keele Üniversitesi. <https://www.keele.ac.uk/study/undergraduate/undergraduatecourses> (Erişim tarihi: Aralık 2022).

Maastricht Üniversitesi. <https://www.maastrichtuniversity.nl/education>

- National Science Education Standards. <https://www.nrc.no/> (Erişim Tarihi: Kasım 2022).
- Oslo Üniversitesi. <https://www.uio.no/english/> (Erişim Tarihi: Kasım 2022).
- Oxford Üniversitesi. https://tr.wikipedia.org/wiki/Oxford_%C3%9Cniversitesi
- Price, M. M., “What is Education”. <https://www.psychologytoday.com/intl/blog/the-moment-youth/201405/what-is-education-insights-the-worlds-greatest-minds> (Erişim tarihi: 15.11.2022).
- Stockholm Üniversitesi. <https://www.sofi.su.se/english/2.17851/research> (Erişim Tarihi: Kasım 2022).
- TESOL. https://www.tesol.org/docs/default-source/advocacy/tesol_standards-p12-teacheredprograms-public-draft.pdf?sfvrsn=0 (Erişim tarihi: 28.11.2022).
- Toronto Üniversitesi. <https://www.cirhr.utoronto.ca/industrial-relations-and-human-resources-major-and-specialist/overview> (Erişim tarihi: Kasım 2022).
- YÖK Bologna. <https://uluslararasi.yok.gov.tr/uluslararasilasma/bologna> (Erişim tarihi: 01.01.2023).
- YÖK. <https://www.yok.gov.tr/> (Erişim Tarihi: Ekim 2022).
- YÖK. <https://yokatlas.yok.gov.tr/index.php> (Erişim Tarihi: Ekim 2022).
- YÖK. <https://uluslararasi.yok.gov.tr/uluslararasilasma/bologna/temel-bildirgeler-ve-geli%C5%9Fmeler/leuven-bildirgesi> (Erişim tarihi: 01.12.2022)
- YÖK. <https://uluslararasi.yok.gov.tr/uluslararasilasma/bologna/temel-bildirgeler-ve-geli%C5%9Fmeler/sorbonne-bildirgesi>
- YÖK. <https://uluslararasi.yok.gov.tr/uluslararasilasma/bologna/temel-bildirgeler-ve-geli%C5%9Fmeler/bologna-bildirgesi>
- YÖK. <https://uluslararasi.yok.gov.tr/uluslararasilasma/bologna/temel-bildirgeler-ve-geli%C5%9Fmeler/prag-bildirgesi>
- YÖK. <https://uluslararasi.yok.gov.tr/uluslararasilasma/bologna/temel-bildirgeler-ve-geli%C5%9Fmeler/bergen-bildirgesi>
- YÖK. <https://uluslararasi.yok.gov.tr/uluslararasilasma/bologna/temel-bildirgeler-ve-geli%C5%9Fmeler/berlin-bildirgesi>
- YÖK. <https://uluslararasi.yok.gov.tr/uluslararasilasma/bologna/temel-bildirgeler-ve-geli%C5%9Fmeler/londra-bildirgesi>
- YÖK. <https://uluslararasi.yok.gov.tr/uluslararasilasma/bologna/temel-bildirgeler-ve-geli%C5%9Fmeler/budapeste-viyana-bildirgesi>
- YÖK. <https://uluslararasi.yok.gov.tr/uluslararasilasma/bologna/temel-bildirgeler-ve-geli%C5%9Fmeler/bukres-bildirgesi>

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Serap AKAR
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Karatay Anadolu Lisesi
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri
Yüksek Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tez Konusu	ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ BÖLÜMÜ LİSANS VE LİSANSÜSTÜ PROGRAMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ: KALKINMA PLANLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
BİLİMSEL FAALİYETLER	
İŞ DENEYİMİ	
Stajlar	
Çalıştığı Kurumlar	